

Eksponeringskartlegging ved norske aluminiumverk

Delrapport for Elkem Aluminium Lista

Nils Petter Skaugset
Hilde Notø
Lars Jordbekken
Dag Ellingsen
Yngvar Thomassen

Innholdsliste:

1. Samandrag	3
2. Konklusjon	4
3. Bakgrunn for prosjektet	5
4. Mål for prosjektet	5
5. Definisjonar og forklaringar	6
5.1. Støv og aerosolfraksjonar	6
5.2. Helserelaterte aerosolfraksjonar	7
5.2.1. Inhalerbar aerosol fraksjon (f_{inh})	8
5.2.2. Torakal aerosol fraksjon (f_{tor})	8
5.2.3. Respirabel aerosol fraksjon (f_{res})	8
5.2.4. Trakeobronkial aerosolfraksjon	8
5.2.5. Ekstratorakal aerosolfraksjon	9
5.3. Definisjonar av statistiske uttrykk:	10
5.3.1. Normalfordeling	10
5.3.2. Standard avvik	10
5.3.3. Konfidensintervall	10
5.3.4. Log-normal fordeling	10
5.3.5. Geometrisk middelvei, GM	10
6. Om Elkem Aluminium Lista (EAL)	10
7. Prøvetaking	13
7.1. Prøvetakingsstrategi	13
7.2. Aerosolprøvetakarar	13
7.2.1. IOM	13
7.2.2. Respicon™ virtuell impaktor	14
7.2.3. Respirabel og torakal syklon	14
7.2.4. Direktevisande Respicon og Split 2	14
7.3. Gassprøvetakarar	15
7.3.1. Gassensorar	15
7.3.2. Gassfilter	15
8. Prøver samla med dei ulike prøvetakarane	17
9. Analysemetodar	17
9.1. Gravimetri	17
9.2. Fastsetjing av fluorid	18
9.2.1. Vassløyseleg fluorid	18
9.2.2. Lutløyseleg fluorid	18
9.2.3. Partikulært fluorid	18

9.2.4.	Fluorid i gassform (HF) og SO ₂	19
9.2.5.	Totalfluorid	19
10.	Instrumentering	19
11.	Kvalitetssikring.....	19
12.	Resultat og diskusjon.....	20
12.1.1.	Aerosol.....	21
12.1.2.	Direktevisande utstyr for aerosolmålingar	30
12.2.	Resultat vassløyeseleg fluorid	44
12.3.	Resultat partikulært fluorid.....	53
12.4.	Gassar, HF og SO ₂	61
12.4.1.	Tidsoppløyeste SO ₂ -målingar	63
12.5.	Totalfluorid	70
12.6.	Variasjon mellom dei to ulike prøvetakingsperiodane	72
12.7.	Personvariasjon	72
13.	Referansar	74
14.	Appendiks	76
14.1.	Resultat fordelt på prøvetakingsperiode	76
14.2.	Resultat frå EAL januar 2003.....	78
14.3.	Resultat frå EAL mars 2004.....	81

1. Samandrag

Ved aluminiumsmelteverket på Lista er det føretatt arbeidsmiljømålingar som inngår i prosjektet "Hallastma i produksjon av primæraluminium (HAPPA). Dei fyrste eksponeringsmålingane vart utført i januar 2003 og dei siste i mars 2004. Eksponeringsnivåa for dei mest aktuelle jobbkategoriar vart undersøkt med omsyn på aerosol og gassar. Forskjellig prøvetakingsutstyr som fylgjer dei internasjonale aksepterte kriteria for prøvetaking av helserelaterte aerosolfraksjonar vart nytta. I alle aerosolprøvene vart både partikulært og gassformig fluorid bestemt.

Totalt ved EAL vart det utført 245 personlege aerosolmålingar med Respiconprøvetakaren. Talet på målingar med IOM-prøvetakaren, HF og SO₂ frå gassfilter er 160. Med syklonar er det 39 torakale aerosolmålingar og 20 respirable. I så stor grad som mogleg gjekk same person med prøvetakingsutstyr på fleire skift. Aerosolmengda vart fastsett gravimetrisk. I alle aerosolprøvene vart det mengda fluorid fastsett.

Resultata viser at der var stor spreieing i luftkonsentrasjonar over heile arbeidsskiftet for dei einsskilte jobbkategoriane. Kortvarig høg eksponering er den største utfordringa for industrien. Ved samanlikning av eksponeringsnivå mellom dei to prøvetakingsperiodane finn ein at i begge prøvetakingsperiodane er det målt lågast eksponering for jobbkategorien boltetrekkar, medan høgast eksponering vart funne for avvik og gasskappeskiftar.

Resultata kan ikkje direkte samanliknast med gjeldande administrativ norm fordi denne baserar seg på bruk av "Totalstøv"-kassetten som aerosolprøvetakar. For gassformig fluorid (HF) kan ein samanlikne med administrativ norm då prøvetakingsmetoden er den same.

Direktevisane måleutstyr for gassar- og aerosolar har vist seg å være viktige hjelpemiddel for objektivt kunne identifisere eksponeringskjelder og forureiningsutsette arbeidsfunksjonar. Det er også eit viktig hjelpemiddel til betre å forstå eksponeringskjelder og til hjelp i å minimere framtidig personeksponering.

2. Konklusjon

Boltetrekkar er den jobbkategorien som hadde lågast eksponering for alle dei målte forureiningane. Dei høgast eksponerte kategoriane var avvik, gasskappeskifar og digel.

Gjennomsnittleg er 32 % av den inhalerbare aerosolen torakal og 18 % respirabel. Av det inhalerbare vassløselege fluoridet er omlag 46 % torakalt og omlag 28 % respirabelt. For partikulært inhalerbart fluorid er 43 % torakalt og 24 % respirabelt.

Prosentdel vassløseleg fluorid av partikulært fluorid varierar i gjennomsnitt frå 42 % til 57 % avhengig av partikkelstorleik og prøvetakingsperiode.

Gjennomsnittleg eksponering for HF er låg og avhengig av jobbkategori er minst 50 % av eksponeringa for totalfluorid partikulær.

Av alle komponentane som ein har føretatt eksponeringsmålingar på er det totalfluorid (summen av HF og partikulært fluorid) som skil seg ut med fleire høge eksponeringsverdiar.

Gjennomsnittleg eksponering for svoveldioksid (SO₂) er låg (godt under gjeldande administrativ norm, 5 mg/m³), men tidsoppløyse målingar viser at nesten all eksponering er kortvarig men i mange tilfeller svært høg.

Der er stor spreiding i eksponeringa innanfor ein jobbkategori, noko som kan tyde på at einskilde arbeidsoperasjonar gjev svært høg eksponering. Personvariasjonen viser at det er stor variasjon frå dag til dag for same person, 40-60%.

Direktevisande måleutstyr har vist at store delar av eksponeringa kan skuldast kortvarige episodar knytt til konkrete arbeidsoperasjonar med svært høg eksponering. Ein framtidig strategi må være å redusere talet på episodar og aerosolmengda i episodane.

Jobbkategoriane omnspassar, digel og tappar har høgare eksponering i 2003 enn i 2004, medan dei andre kategoriane ikkje er forskjellige.

3. Bakgrunn for prosjektet

Eksponeringsundersøkingane på Lista er deler av et større prosjekt, HAPPA (Hall Astma i Primær Produksjon av Aluminium) som har pågått i regi av Aluminiumsindustriens Miljøsekretariat, AMS og Statens arbeidsmiljøinstitutt, STAMI.

Frå norsk aluminiumindustri blir det stadig rapportert inn til Arbeidstilsynet om tilfeller av hallastma og andre luftvegslidingar (ref: www.ams-aluminium.no/html/yrkessykdommer.html). Noko eksakt årsak til utviklinga av hallastma er til no ikkje kjent, men mange forureiningar er identifisert i arbeidsatmosfæren. I aerosolen (støvet) er det funnet m.a. flyktige polysykliske aromatiske hydrokarbonar (PAH), aluminium, aluminiumoksid, fluorid- og berylliumsambindingar, medan hydrogenfluorid og svoveldioksid er kjente gassar.

Direktoratet for arbeidstilsynet foreslo i 2003 at normlista skulle innehalde ei ny normvurdering for hydrogenfluorid og for partikulært fluorid i arbeidsatmosfære. Aluminiumindustrien i Noreg ved Aluminiumsindustriens Miljøsekretariat (AMS) og Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI) viste til manglande eksponeringsdata, og foreslo ei utsetjing av revisjonen for desse stoffa i 3 - 5 år. Dette forslaget vart vedteke av styret for Direktoratet for arbeidstilsynet.

Den føreslåtte revisjonen av administrative normene for HF og fluorid, den moglege samanhengen mellom fluorideksponering og hallastma samt at industrien mangla informasjon om fluorideksponeringa målt med prøvetakingsutstyr som fylgjer dei helserelaterte aerosolfraksjonane, gjorde at dette prosjektet, kalla HAPPA-prosjektet vart starta i 2002.

4. Mål for prosjektet

Dette er målsetjingane for prosjektet tatt frå protokollen.

- Bruke nytt monitoreringsprogram på verka ved Lista, Husnes, Karmøy, Årdal, Høyanger og Mosjøen:
 - Val av prøvetakingsstrategi
 - Utarbeide monitoreringsprogram for norsk aluminiumindustri
 - Bruke moderne utstyr for å kartlegge kva for eksponeringsfaktorar som kan ha noko å seie for førekomst og utvikling av luftvegslidingar
 - Variabiliteten av aerosoleksponeringa skal undersøkast ved bruk av berbart direktevisande utstyr (Split 2 og Respicon)
 - Eksponering for støv skal undersøkast ved bruk av utstyr for fastsetjing av respirabel, torakal og inhalerbar fraksjon
 - Eksponering for HF og SO₂ målast (monitorerast) parallelt med aerosoleksponering. Intensiteten av SO₂ vert fastsett med berbare gass-sensorar
 - Undersøkje innverknad av teknologi og driftsparametrar for yrkeseksponering i elektrolysehallane
 - Fastsetjing av totalmasse, vassløselige fluorid, partikulært fluorid og totalfluorid (gassformig og partikulært fluorid) i de ulike aerosolfraksjonane (respirabel, torakal og inhalerbar)
 - Tilbakemelding til styret i AMS og til dei deltakande verka, med utarbeiding av verksspesifikke delrapportar
- Avklare om fritt eksisterande nanopartiklar er ei aktuell problemstilling nær badsmelta i hallene
 - Eventuelt fastsetje eksponeringa for desse nanopartiklane

- Undersøkje effektiviteten av personleg verneutstyr ved bruk, med spesielt fokus på effektivitet i bruk og filtreringseffektiviteten av nanopartiklar
- Sluttrapportering og vitenskapleg publisering

5. Definisjonar og forklaringar

5.1. Støv og aerosolfraksjonar

Ein **aerosol** er definert som eit kva som helst disperst system av væske- eller fast fase partiklar løyst i ein gass (J.H.Vincent, 1995). Med andre ord alle partiklar, i væske eller fast form som eksisterer i lufta (eller i ei anna gassblanding). Eksemplar på naturleg danna aerosolar er t.d. snøstorm, skya etter eit vulkansk utbrot, tåke, og vanlige skyer. Sopp, virus og bakteriar i luft blir også rekna som naturleg førekomande aerosolar, medan lufta i ein fabrikkhall vil være ein menneskeskapt aerosol.

Det som vert kalla **støv** er egentlig definert som ein aerosol av berre faste partiklar som ved mekanisk nedbrytning har fått ein partikkelstorleik frå sub- μm til $100\mu\text{m}$ (JEM, 2005,7,411-415). Partiklar i væskefase inngår ikkje i det vi vanlegvis kallar støv til forskjell frå ein aerosol som kan innehalde både faste partiklar og partiklar i væskeform.

Totalstøv er eit omgrep som er innarbeida i sambande med arbeidsmiljømålingar. For mange er det noko som man måler med ein såkalla totalstøvkasset. Dette er kassetten som tradisjonelt blir brukt i dei fleste eksponeringsmålingane, også i aluminiumindustrien. Denne kassetten har vore mye brukt og er framleis i bruk når ein skal gjere arbeidsmiljømålingar. Med totalstøv meiner ein ofte alt partikulært materiale som kan tenkast å haldast svevande i luft (luftborne partiklar). Mange typar prøvetakarar har vært konstruert for å samle opp totalstøv og nokre av dei er framleis i utstrakt bruk. Det har i ettertid vist seg at oppsamlingskarakteristikken til dei forskjellige prøvetakarane varierar mykje, noe som førte til ulike resultat av målingar utført i same atmosfære. I mange land tilrår ein framleis at "totalstøv" skal fastsetjast som ein mål for eksponering. I dag er mange norske administrative normene basert på bruk av "totalstøvkassetten".

PM₁₀ - nyttast ofte i aerosolmålingar i det ytre miljøet og er definert som ein underfraksjon av totalaerosol. Den har ein 50 % "cut-off" ved $d_{ae}=10\ \mu\text{m}$. Prøvetakarane nytta til PM₁₀ - målingar er konstruert slik at de utelèt de fleste partiklar over $10\ \mu\text{m}$. Dette gjer at kurvene for PM₁₀ og torakal fraksjon er nesten identiske opp til $10\ \mu\text{m}$, men deretter marginalt forskjellige (JEM), 2005,7,411-415.

Tabell 5.1: Oversikt over aerosol og helserelevante aerosolfraksjonar

		0,01	0,1	1,0	10	100	1000µm		
Fysiske definisjonar	Væske	Tåke			Spray				
	Fast fase	Røyk			Støv				
Typisk aerosol og aerosol partiklar		Oljetåke			Flygeoske				
		Tobakksrøyk			Sementstøv				
					Kolstøv				
		Atmosfærisk støv							
		Virus		Bakteriar					
		Helserelevante aerosolfraksjonar		Respirable partiklar					
				Trakeobronikale partiklar					
Torakale partiklar									
Inhalerbare partiklar									

5.2. Helserelevante aerosolfraksjonar

I starten av 1970-åra byrja ein å sjå på menneskehovudet som ein prøvetakar. Dette medførte endra fokus frå å sjå på alle partiklar som er i lufta til å sjå på dei partiklane som det er mogleg å puste inn (inhalere) gjennom nase og munn. Ut frå eksperimentelle forsøk vart det funne at inhalasjonseffektiviteten til ein partikkel kunne forklarast ut frå den aerodynamiske diameteren (d_{ae}) til den ein-skilde partiklen. Desse arbeida kulminerte i midten av 1990-talet med ei internasjonal eining om eit sett harmoniserte tilrådingar som involverte International Standards Organisation (ISO), Comité Européen de Normalisation (CEN) og American Conference of Governmental Industrial Hygienists (ACGIH). Desse organisasjonane identifiserte tre kurvar som representerer helserelevante aerosolfraksjonar; kvar av kurvene definerer kva krav som skal stillast til oppsamlingseffektiviteten til ein luftprøvetakar som funksjon av aerodynamisk diameter for ein representativ arbeider. Desse tre fraksjonane er alle identifiserte med bakgrunn i aerosolfysikk og lungefysiologi. Fig. 5.1 viser oppsamlingseffektiviteten i prosent for dei ulike helserelevante aerosolfraksjonane. I fig. 5.2 er det gjeve ei skisse over kvar i luftvegane ein får avsett dei ulike aerosolfraksjonane.

5.2.1. Inhalerbar aerosol fraksjon (f_{inh})

Den fraksjonen/delen av den totale mengda partiklar i lufta (både faste og væske partiklar) som kjem inn i kroppen gjennom nase og/eller munn ved pusting. Den aerodynamiske diameteren er mindre eller lik $100 \mu\text{m}$.

Denne fraksjonen er viktig for helseeffektar i alle stadar av respirasjonssystemet, som t.d. ved rhinitis, kreft i nase og lunge og andre luftvegslidingar.

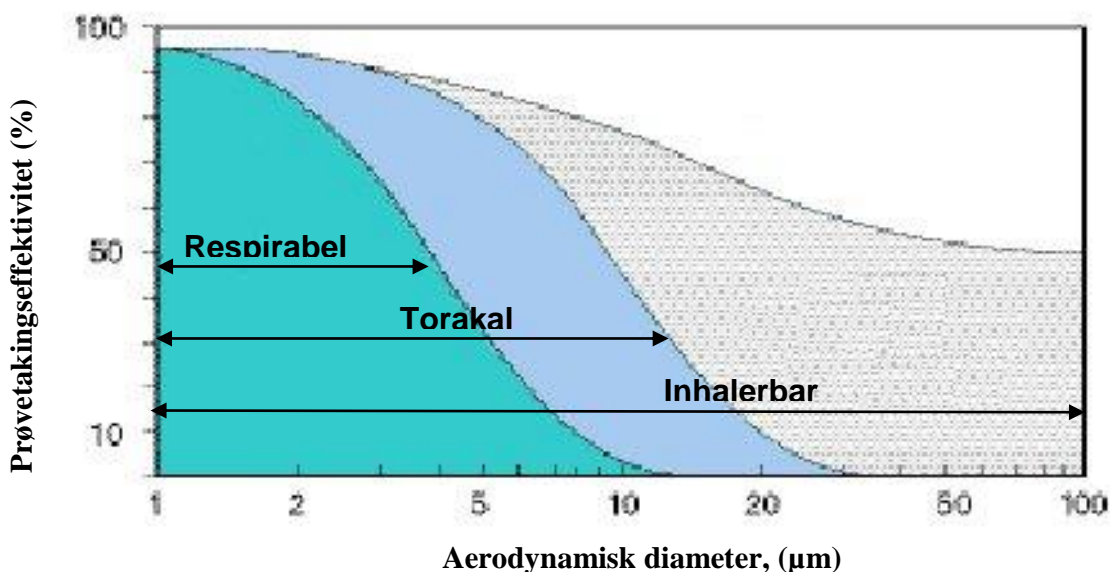
5.2.2. Torakal aerosol fraksjon (f_{tor})

Denne fraksjonen inneheld partiklar som kan avsetjast nedanfor strupehovudet (larynx) dvs. at dei trenger inn i den trakeobronkiale delen av lungene. Denne fraksjonen er viktig når det gjelde helseeffektar som astma, bronkitt og lungekreft. Partikkelstorleiken tilsvarer fraksjonen av den totale aerosolen som har eit 50 % "cut-off" ved ein aerodynamisk diameter på $10 \mu\text{m}$ og 1 % "cut-off" ved $d_{ae}=28 \mu\text{m}$.

5.2.3. Respirabel aerosol fraksjon (f_{res})

Denne fraksjonen inneheld dei partiklane som kjem inn i den alveolære delen av lungene, dvs. til bronkioler og alveolære blærer og kanalar. Fraksjonen er viktig ved t.d. utvikling av kroniske sjukdommar som emfysem og støvlungesjukdommar. Partikkelstorleiken svarer til 50 % "cut-off" ved ein $d_{ae}=4 \mu\text{m}$ og 1 % "cut-off" ved $d_{ae}=10 \mu\text{m}$ for den totale aerosolen.

Torakal og respirabel aerosolfraksjon er begge underfraksjoner av den inhalerbare fraksjonen.

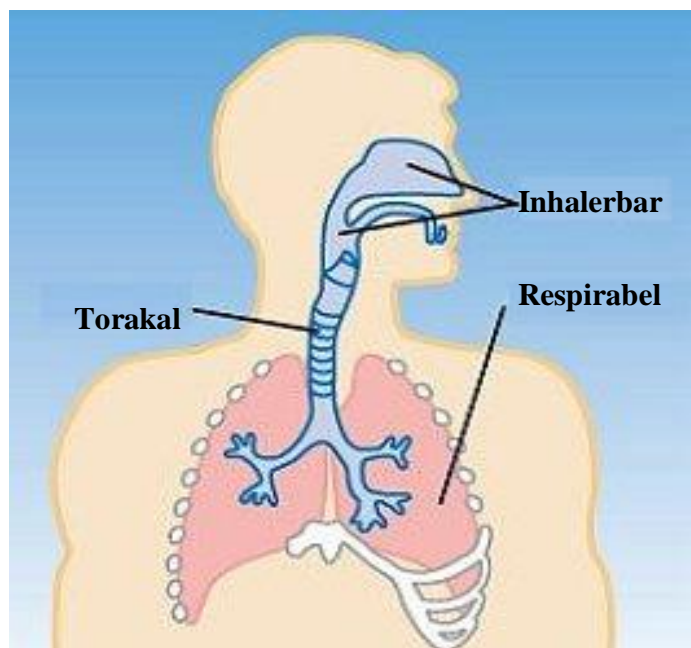
Figur 5.1. Kurver som viser respirabel- og torakal aerosolfraksjon som funksjon av aerodynamiske diameter, og som underfraksjon av inhalerbar fraksjon, NS-EN 481.

5.2.4. Trakeobronkial aerosolfraksjon

Differansen mellom torakal og respirabel aerosolfraksjon blir kalla trakeobronkial aerosolfraksjon. Filter nr. 2 i Respiconprøvetakaren samlar opp denne fraksjonen. Den består av partiklar som blir avsett nedanfor strupehovudet, men ikkje så langt ned som til den alveolære delen av lungene.

5.2.5. Ekstratorakal aerosolfraksjon

Differansen mellom inhalerbar og torakal aerosolfraksjon kallas ekstratorakal aerosol og blir samla opp av filter nr. 3 i Respiconprøvetakaren. Denne fraksjonen har den største partikkelstorleiken av den inhalerbare aerosolen og den avsettes derfor i dei øvre luftvegane (nase/munn).

Figur 5.2: Skisse over luftvegane med plassering av dei ulike helserelevante regionane av luftvegssystemet.

Med utgangspunkt i desse kriteria tilrår mellom andre Direktoratet for Arbeidstilsynet (2002) i si orientering; 450 "Kartlegging og vurdering av eksponering for kjemiske stoff og biologiske forureiningar i arbeidsatmosfære" at ein må ta omsyn til desse fraksjonane med tanke på vurdering av helsefare, og velje prøvetakingsutstyr som oppfyller krava til oppsamlingseffektivitet for dei ulike fraksjonane. I HAPPA var det difor naturleg og føremålstenleg at ei grunnleggjande kartlegging av eksponeringshøva i elektrolysehallane i aluminiumindustrien fokuserte på alle desse tre helserelevante aerosolfraksjonane.

5.3. Definisjonar av statistiske uttrykk:

Forklaringane er tatt frå (Miller and Miller, 1993 og M.Tvede)

n = talet av prøver

AM = Aritmetisk middelværdi

som er summen av alle måleresultata delt på talet på prøver.

5.3.1. Normalfordeling

Ved å plote alle måleresultata i stigande rekkefølge langs x-aksen og talet på analyser med ein bestemt måleverdien langs y-aksen får ein ei kurve. Når denne kurven er lik på begge sider av middelværdien og har ei bestemt form er den normalfordelt. Gauss-kurve er et anna namn for normalfordelingskurven. Resultata i Happa-prosjektet fylgjer ikkje ei normalfordelingskurve.

5.3.2. Standard avvik

Standardavviket reknast som kvadratroten av variansen og fortel noko om kor mykje resultata spreiar seg frå middelværdien.

$$s = \sqrt{\frac{\sum (x_i - \bar{x})^2}{N-1}}, \text{ der } \bar{x} \text{ er AM}$$

Eit lågt standardavvik betyr at måleresultata fordeler seg etter ein høyt og bratt fordelingskurve. Dersom måleresultata er normalfordelte vil 68 % av resultata ligge i intervallet $AM \pm 1s$ og 99,7 % ligge innanfor $\pm 3s$ frå middelværdien.

5.3.3. Konfidensintervall

Konfidensintervallet nytta i denne rapporten er på 95 %. Dette betyr at det er 95 % sannsynlighet for at middelværdien vil ligge innanfor dette intervallet..

5.3.4. Log-normal fordeling

Ved å bruke logaritmen til måleresultata vil ein få eit datasett som er tilnærma normalfordelt, og ein kan då nytte statistikk som om resultata er normalfordelte. Dette må som regel gjerast i arbeidsmiljøundersøkingar. Resultata i denne undersøkinga er ikkje normalfordelte og statistiske berekningar er derfor gjort på log-verdiar.

5.3.5. Geometrisk middelværdi, GM

GM er middelværdien i et datasett der man bruker logaritmen til måleresultata. Tar man antilog av den logaritmiserte middelværdien får man geometrisk middelværdi. Denne verdien er den som best representerer målingane i HAPPA fordi dei ikkje er normalfordelte.

6. Om Elkem Aluminium Lista (EAL)

Verket har tre produksjonshaller, der alle har elektrolyseceller med Søderberg-teknologi. Felles for dei tre hallane er bruk av sekundæroksid. Primæroksid blir berre

brukt i særskilte tilfeller:

Hall 1: Søderberg med punktmating (også kalla ny Søderberg).

Hall 2: Søderberg med punktmating. Forhøgd mantel på halve hallen.

Hall 3: Søderberg med punktmating og anodetoppdeksel (anodeavsug). Eige reinseanlegg for anodegass.

I tabell 6.1 er forskjellen i drift mellom dei to prøvetakingsperiodane gjeven. Desse parametrane vil vere avgjerande for kor god celledrifta er og fylgjeleg på nivåa i den målte personeksponering. I tabellen 6.2 viser dei ulike arbeidsoperasjonane som er med i denne eksponeringskartlegginga. Den inneheld også kva type arbeidsoppgåver som inngår i jobbkategoriene, og kor ofte det ulike arbeidet skulle gjerast. Dei arbeidsoppgåvene som vart utført av dei ulike arbeidstakarane i 2003 og 2004 er gjeve i tabellane 6.3 og 6.4. Informasjonen er eit resultat av intervju av alle arbeidstakarane etter avslutta skiftarbeid. Tabellane gjev eit godt bilete på kva arbeid som er blitt utført innan dei ulike jobbkategoriene.

Tabell 6.1: Driftsforskjellar mellom dei to prøvetakingsperiodane

Prøvetakingstid:	Januar 2003 - Driftsforhold/ Seriestrøm: Auka med 2,5 kA frå jan 2003 til 2004 Mars 2004 driftsproblem: Oppsamlingsgrad: Redusert med 2,6% i same periode

Tabell 6.2 Jobbkategoriar og arbeidsoperasjonar ved EAL

Omnspassar <i>Dagleg</i>	Avvik <i>Dagleg</i>	Gasskappeskiftar <i>Dagleg</i>	Måler <i>Dagleg</i>	Digel <i>Dagleg</i> Jobbrotasjon
Materunde Matefeil Oksidsleiking Oksidkjøring Badtapping Miljørunde Rutinesoting - hjelpar: - brekker køyring - oksidsleiking	Omnsoing Omnskonnoll Hengboring	Gasskappe (varm omn): - montering/demont. Brennarar (varm omn): - montering/demont. Fotbrett (kald omn): - montering/demont. Rep. av omnsverktøy	Hovudmåling: - Badprøver - Temp - Bad-/met-nivå Ekstramåling COV-måling Barremåling (1x uke)	Digelreinsing Digellokkreinsing Trykkprøv. av lokk Tapperøyrboring Rappesussboring Pakn.skifting Sottømming Badknusa (3x veke)

Tabell 6.2 forts.

Tapper <i>Dagleg</i>	Boltetrekkar <i>Dagleg</i>
Tapping av metall Tømming av metall Skifte røyr/stuss Badblåsing	Arb. i krankabin med aircondition: Boltetrekking Kryssløfting (noko "ute") Rengj. Mantelkant ("ute") Rengj. Kran (1x veke) Fylle boltehullsmasse

Tabell 6.3: Oversikt over jobbkategoriar som det vart tatt arbeidsmiljømålingar på i 2003

Jobbkategori	Arbeid utført:
Omnspassar	OmnsPASS, Oksidkøyning, Tapping, Køyning av endebrekkar, Materunde, Ettersleiking, Gassforvarming oppstart, Bluss, Bruk av spett, Boring under kappe, Betjening av sotomn, Badtapping, Tankfylling, Dekking, Stauring, Kjellararbeid, Stikking under kappe, Stikking av brennar, Peiling av bad
Avvik	Soting, Kontroll, Graving i omn, Hengkontroll, Miljøkontroll, Boring under kappe, Bolteheng
Gasskappeskiftar	Truckkøyning, Gasskappeskift varm omn, Gasskappeskift kald omn
Målar	Måling av nystarta omn, Måling, Katodisk spenningsfallmåling, Køyning av fluoridvogn, COV-måling
Digel	Digelfresing, Boring av tapperøyr, Tømming av sotbrett, Slagging av baddigle, Boring av stussar
Tappar	Tapping, Fresing av digel
Boltetrekkar	Boltetrekking, Truckkøyning, Kryssløfting

Tabell 6.4: Oversikt over jobbkategoriar som det vart tatt arbeidsmiljømålingar på i 2004

Jobbkategori	Arbeid utført:
OmnsPASSar	Materunde, Sleiking, Soting, Køyrt endebrekkar, Oksidkøyning, Ordne gassbrennarar, Bluss, Soda i omn, Stauring under kappe, Arnosaurus-køyning, Dekking
Avvik	Bluss, Omnkontroll, Soting, Piggtaking, Heng, Boring under kappe, Kontroll av varm bolt, Badtapping, Drog av heng, Oksidvognkøyning
Gasskappeskiftar	Gasskappeskifting, Sveising, Truck-køyning, Feiing av verkstad
Målar	Temperaturmåling (bad og metall), Fluoridfylling, Måling av boltetemperatur, Spenningsfallmåling, Metallprøver, Badprøver, Nivåmåling (bad, metall), Tappeholbetjening, Kalibrering av måleutstyr, COV-måling
Digel	Slagging av diglar, Sveising, Sliping, Tømming av sotbrett
Tappar	Tapping, Skifting av røyr, Reperasjon av digel, Reperasjon av digel-lokk
Boltetrekkar	Boltetrekking, Kryssing, Truckkøyning, Arbeid på celletopp, Kosting, Køyning av bolteholmasse, Kassefylling

7. Prøvetaking

7.1. Prøvetakingsstrategi

Etter protokollen skulle ein ta prøver på 10 personar på kvart skift. Det skulle gjerast målingar ved formiddags- og ettermiddagsskifta i 5 påfølgjande dagar for kvar type teknologi/hall. Dette gjer at ein teoretisk skulle kunne måle:

- 100 aerosolprøver med Respicon, der 10 er tidsoppløyste Respiconmålingar
- 100 inhalerbare aerosolprøver med IOM
- 10 respirable aerosolprøver med respirabel sykklon
- 10 torakale aerosolprøver med torakal Syklon
- 100 SO₂ prøver på filter
- 100 HF prøver på filter
- 60 SO₂ prøver med tidsoppløyst signal med dataloggar
- 30 NO₂ prøver med tidsoppløyst signal med dataloggar

7.2. Aerosolprøvetakarar

7.2.1. IOM

IOM-prøvetakeren er utvikla ved Institute of Occupational Medicine i Edinburg og er konstruert som ein personlig prøvetakar for inhalerbar aerosol (Mark og Vincent, 1986). Den nyttar 25 mm filter og skal ha ein luftgjennomstrømmingsfart på 2 L/min. Testing i vindtunnel og i felt har vist at den fylgjer kurva for inhalerbar aerosol vist i figur 5.1. Ulempa med denne prøvetakaren er at den er noko utsett for sprut/punktstøving, kjensleg for vindretning og vindhastighet over et visst nivå, og den måler berre den inhalerbare aerosolfraksjonen.

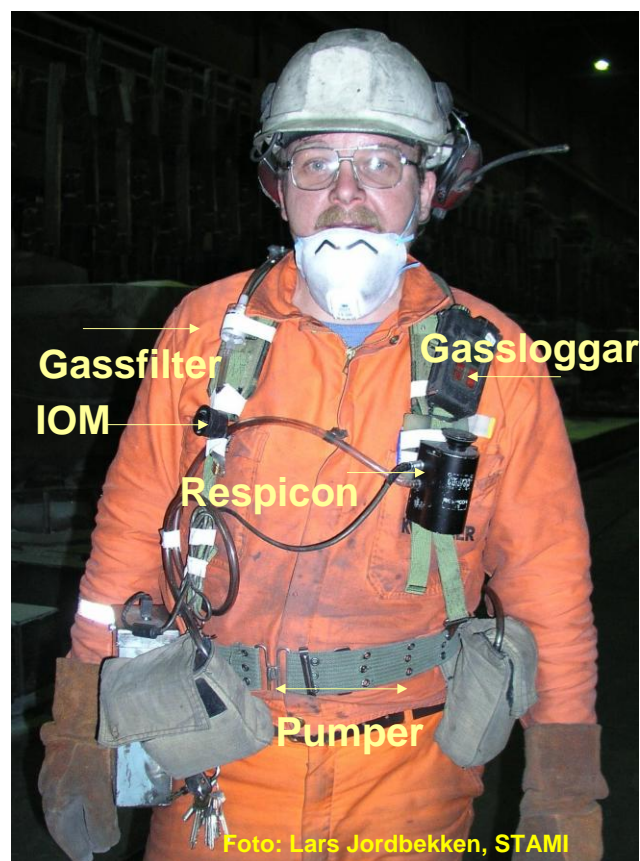

Fig. 7.1: Ein arbeidstakar med prøvetakingsutstyr

7.2.2. Respicon™ virtuell impaktor

Prøvetakaren samplar opp aerosol på tre filter med diameter på 37 mm, som gjer det mogeleg å fastsetje dei helsesrelaterte respirabel, torakal og inhalerbar aerosolfraksjonane. Produsent er Hund, Helmut Hund GmbH, Wilhelm-Will-Str. 7, D-35580 Wetzlar, Tyskland. Total luftstraum gjennom prøvetakaren skal vere 3,11 L/min. Ulik luftstraum gjennom kvart filtersteg og utforminga av impaktoren gjer at aerosol med kjent aerodynamisk diameter blir samla opp på dei ulike filtra. Respirabel aerosol blir samla opp på filter 1, trakeobronkial på filter 2 og ekstratorakal fraksjon på filter 3. Respicon er testa ut som ein stasjonær prøvetakar til å fylgje kriteria for inhalerbar aerosol (Li et al., 2000). Det er vist i t.d. nikkellindustrien på Kola (Russland) at Respicon kan nyttast som ein personleg prøvetakar dersom ein brukar ein korreksjonsfaktor for den ekstratorakale fraksjonen (Koch, et al., 2002). Ein slik korreksjonsfaktor må etablerast for kvar type industri, fordi fordelinga mellom dei ulike partikkelstorleikane kan vere forskjellig. Prosjektet må derfor ta parallelle prøver med Respicon og IOM for å finne ein korreksjonsfaktor som kan nyttast for aluminiumindustrien.

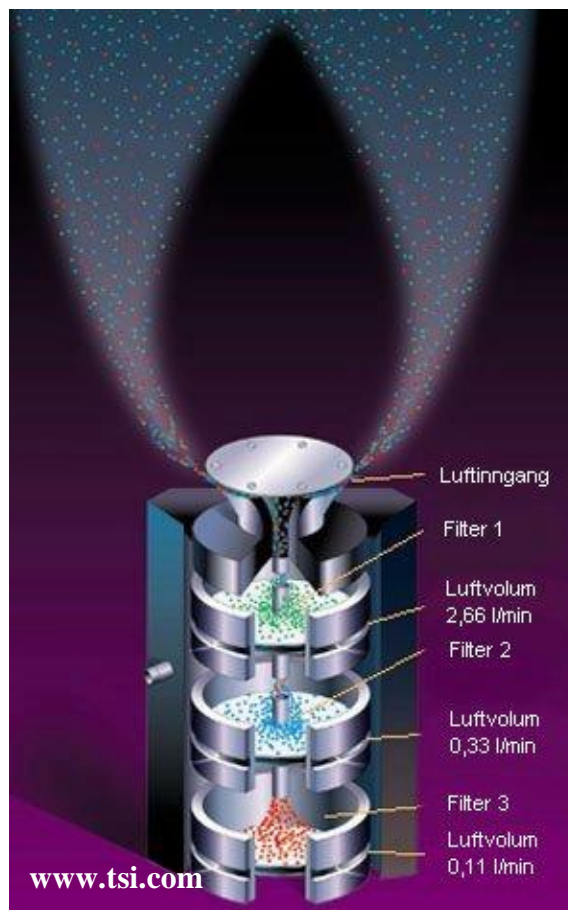

Fig. 7.2 Respiconprøvetakaren

7.2.3. Respirabel og torakal syklon

Syklonar er ein annan type prøvetakingsutstyr som baserer seg på å dele aerosolen i forskjellige partikkelstorleikar ved hjelp av sentrifugalkrefter. Dei fleste andre prøvetakarane nyttar gravitasjonskrafta. To typar syklonar vart nytta. Den eine er konstruert for respirabel aerosolfraksjon (SKC, UK) med et filter på 25 mm og ein luftgjennomstrømmingsfart på 2,2 L/min. Den andre er konstruert for torakal aerosolfraksjon (BGI, USA) har et filter på 37 mm og luftgjennomstrømmingsfart på 1,6 L/min.

Syklonar har vore mykje brukt og er vel dokumentert men ulempa er at for kvar fraksjon ein ynskjer å undersøke trengs ein syklon med eiga pumpe. Resultata frå syklonane skal samanliknast med tilsvarande fraksjon frå Respicon for å sjå om det er samanheng mellom prøvetakarane i denne type industri. Dette er ein type arbeid som krev mange parallelle målingar. Det vil derfor ikkje bli gjort verksvis, men som ein del av totalbiletet for industrien.

7.2.4. Direktevisande Respicon og Split 2

Split 2 er ein direktevisande dataloggar for aerosolar med måleområde 0,01 til 200 mg/m³ for aerosol med diameter mellom 0,1 og 100 µm basert på IOM-prøvetakaren. Med dataloggaren er det mogeleg å logge opp til 21500

datapunkt før data må lastast ned på ein PC. Fastsetjingsprinsippet for aerosol er måling av lysspreiing av infraraud stråling. Strålingskjelda er retta 90 grader på ein fotodetektor, og når den infraraude strålen treff aerosolen, vil dette føre til lysspreiing. Saman med den gravimetriske analysen får ein aerosolkonsentrasjon i mg/m^3 . Luftstraumen gjennom prøvetakaren skal vere 2,0 L/min.

I den direktevisende respiconprøvetakaren er det tre fotodetektorar for fastsetjing av aerosol. Saman med gravimetriske fastsetjingar får ein gjort om detektorsignalet til partikulære konsentrasjonar i mg/m^3 . Måleområdet for impaktoren er opp til 200 mg/m^3 for kvar fotodetektor. Saman med prøvetakaren er det ein dataloggar for lagring av data. Dataloggaren må skjermast for elektromagnetisk stråling med ein jernboks.

Tidoppløyste målingar ble brukt til å skaffe informasjon om toppeksponeering og identifisering av partikulære forureiningskjelder samt å estimere eksponering ved spesifikke arbeidsoperasjonar. Det var derfor viktig å fylgje opp arbeidstakarane med skjema med tidspunkt og arbeidsoppgåve.

7.3. Gassprøvetakarar

7.3.1. Gassensorar

Direktevisande gassensorar er nyttige hjelpemiddel til å sjå på toppeksponeering for SO_2 . Så lenge ein brukbar direktevisande HF-sensor ikkje er utvikla, er den informasjonen ein får om fluorid i gassform basert på kumulativ eksponering, midla over prøvetakingstida.

NO_2 kunne ein tenkje seg blir danna ved bluss, og det vart derfor teke NO_2 -prøver parallelt med SO_2 .

Direktevisande gassmålingar av SO_2 og NO_2 vart utført med Dräger Pac III (Dräger Aktiengesellschaft, Lübeck, Tyskland) og Neotox-XL (Neotronics Limited, Takeley, UK) gassensorar. HF-sensoren som vart prøvd ut var ein Gasman II (Crowcon Ltd, UK). Gassdeteksjonen er basert på diffusjon av gass gjennom ein membran inn til ein elektrokjemisk sensor. Gasskonsentrasjonen vart registrert kontinuerleg som funksjon av tid og lagra ved hjelp av ein innebygd dataloggar. Lagringsintervalla var kvart 10 sekund. Oppløysinga var på 0,1 ppm og ei deteksjonsgrense på 0,2 ppm. Sensorane vart kalibrert mellom prøvetakingane på kvart verk med kjent gasskonsentrasjon.

7.3.2. Gassfilter

HF og andre sure fluoridgassar (t.d. SiF_4) vart samla opp på impregnerte gassfilter (10 % (w/v) KOH impregnerte 25 mm støtteplater (Millipore, AP1002500)) fordi det til no ikkje har eksistert nokon god direktevisande berbar sensor for HF.

Tabell 7.1: Oversikt over prøvetakingsutstyr som vart nytta for dei ulike aerosolfraksjonane

Tilgjengeleg prøvetakingsutstyr	Helserelaterte aerosolfraksjonar (jf. Fig 5.1)/gass					Gassar		
	Respirabel	Trakeo-bronkial	Ekstra-torakal	Torakal	Inhalerbar	NO ₂	SO ₂	HF
IOM	-	-	-	-	X	-	-	-
Respicon®	X	X	X	X [#]	X [#]	-	-	-
Syklon	X [*]	-	-	X [*]	-	-	-	-
Millipore kassett med impregnerte støtteplater	-	-	-	-	-	-	X	X
Direktevisande gass sensorar,	-	-	-	-	-	X	X	X
- Dräger	-	-	-	-	-	X	X	-
- Neotox	-	-	-	-	-	X	X	-
- Gasman II	-	-	-	-	-	-	-	X [†]

[#] Vert utrekna frå dei andre fraksjonane

^{*} Anten respirabel eller torakal fraksjon

[†] Ny HF sensor vart prøvd ut

I tabell 7.1 er det gjeve ein oversikt over det utstyret som skulle nyttast, og kva komponent som skulle fastsetjast med det ulike utstyret.

8. Prøver samla med dei ulike prøvetakarane

I tabellane 8.1 og 8.2 er det gjeve ein oversikt over talet på prøver fordelt på dei to prøvetakingsperiodane og jobbkategoriene som det vart gjort målingar på. Innhaldet i dei ulike jobbkategoriene er definert i tabell 6.2.

Tabell 8.1: Oversikt over prøver tatt ved Elkem Aluminium Lista (EAL) i januar 2003.

Jobbkategori	Respicon	IOM	Torakal syklon	Respirabel syklon	Gass (HF/SO ₂)	Sensor (SO ₂)
Omnspassar	58	24	6	5	24	31
Målar	11	6		1	6	9
Tappar	21	9	1	1	9	13
Gasskappeskiftar	12	8	1	1	8	6
Avvik	31	6	4	-	6	16
Boltetrekkar	8	6	1	2	7	3
Digelverkstad	6	5	-	2	5	2
Totalt ant. prøver	147	64	13	11	65	80

Tabell 8.2: Oversikt over prøver tatt ved Elkem Aluminium Lista (EAL) i mars 2004.

Jobbkategori	Respicon	IOM	Torakal syklon	Respirabel syklon	Gass (HF/SO ₂)	Sensor (SO ₂)
Omnspassar	31	30	11	2	31	16
Målar	12	12	4	2	12	5
Tappar	13	12	2	1	11	6
Gasskappeskiftar	12	12	3	1	11	9
Avvik	17	17	3	3	17	8
Boltetrekkar	9	9	2	-	9	4
Digelverkstad	4	3	1	-	3	4
Totalt ant. prøver	98	96	26	9	94	52

9. Analysemetodar

9.1. Gravimetri

Fastsetjing av masser på filter vart gjort med Sartorius MC5 og Sartorius 210P vektor, ved veging av filter før og etter eksponering. Arbeidet vart utført i STAMI sitt klimatiserte vegeom (20±1 °C, 40±2 % RH). Nedre fastsetjingsgrense var 0,08-0,4 mg/filter for Respicon(PVC-filter) og 0,01-0,08 og 0,04-0,09 mg/filter for høvesvis respirabel syklon og torakal syklon. For IOM-kassett med CA-filter var nedre fastsetjingsgrense 0,2-2 mg/filter.

Resultat for Respiconprøver vart utrekna etter formlane i brukarrettleiinga (Hund, 2000) og kan sjåast i saman med Respiconprøvetakaren vist i figur 7.2:

$$C_{RESPIRABEL} = \frac{m_1 \cdot 1000}{Q_1 \cdot t_s}$$

$$C_{TORAKAL} = \frac{(m_1 + m_2) \cdot 1000}{((Q_1 + Q_2) \cdot t_s)}$$

$$C_{INHALERBAR} = \frac{(m_1 + m_2 + m_3) \cdot 1000}{((Q_1 + Q_2 + Q_3) \cdot t_s)}$$

m_1 = masse på filter 1 (respirabel aerosol), m_2 = masse på filter 2 (trakeobronkial aerosol), m_3 = masse på filter 3 (ekstratorakal aerosol)

Q_1 = 2,66 L/min (flow gjennom filter 1), Q_2 = 0,33 L/min (flow gjennom filter 2), Q_3 = 0,11 L/min (flow gjennom filter 3),

t_s = prøvetakingstid i min

$$C_{INHALERBAR} = C_{TORAKAL} - C_{RESPIRABEL}$$

$$C_{EKSTRATORAKAL} = C_{INHALERBAR} - C_{TORAKAL}$$

9.2. Fastsetjing av fluorid

9.2.1. Vassløyseleg fluorid

Vassløyseleg fluorid er definert som den delen av fluorid i aerosolen som løyser seg i ionebytta vatn ved henstand i 90 min. ved romtemperatur. Fluorid ekstraherast frå eksponerte aerosolfilter ved bruk av sentrifugerøyr med volum på 50 mL (Alltech Maxi-Spin™ Filter Tube, art. nr. 100506, Deerfield, USA). Røra var av polypropylen og hadde ein filterinnsats med nylon membran (porestorleik 0,2 µm). Aerosolfiltra vart overført til filterinnsatsen, tilsett 150 µL bromid (Spectrascan®, 1000 mg/L, Teknolab A/S) som intern standard og 9,85 ml ionebytta vann. Alt ble godt ristet og satt til henstand i 90 minutt ved 20 °C før sentrifugering i 10 minutt ved 3000 omdreiingar pr. minutt (RPM).

Fluorid i eluatet vart fastsett ved ionekromatografi.

Nedre fastsetjingsgrense var 5 µg/filter for Respicon og IOM, 4 µg/filter for torakal sykklon og 7 µg/filter for respirabel sykklon.

Utrekning av vassløyseleg fluorid i dei helserealterte aerosolfraksjonane vart utført på same måte som for massane på filtra

9.2.2. Lutløyseleg fluorid

Etter eluering med vatn vart aerosolfilter og filterinnsats overført til eit nytt sentrifugerøyr, tilsatt 5 mL 0,5 M KOH-løysning og 225 µL fosfat (PO_4^{3-}), (Spectrascan®, 1000 mg/L, Teknolab A/S) som intern standard. Etter oppvarming på vassbad i mikrobølgeovn på 75 °C i 90 min, vart røyra sentrifugert og eluatet fortynna til 15 mL med ionebytta vatn (>17,8 MΩ). Fastsetjing av fluoridnivå vart gjort med ionekromatografi. Nedre fastsetjingsgrense for lutløyseleg fluorid var 20 µg/filter.

Forsøk utført ved STAMI ved hjelp av scanningelektronmikroskop utstyrt med ein energidispersibel røntgen fluorescensdetektor har vist at etter behandlinga med 0,5 M KOH inneheldt ikkje filteret detekterbare mengder fluorid. Av dette har ein grunn til å hevde at summen av vassløyseleg fluorid og fluorid ekstrahert med 0,5 M KOH utgjør total mengde partikulært fluorid i prøvene.

9.2.3. Partikulært fluorid

Partikulært fluorid er definert som summen av vassløyseleg og lutløyseleg fluorid.

9.2.4. Fluorid i gassform (HF) og SO₂

Impregnerte gassfilter (10 % (w/v) KOH-løsning på Millipore AP1002500 støtteplater) vart overført til 15 mL polypropylen reagensrør (Sarstedt, art. nr. 62.554.001, Nümbrecht, Tyskland), tilsatt intern standard (bromid, Br⁻). og ekstrahert med 10 mL 0,5 % (v/v) H₂O₂-løsning. Ved prøvetaking på denne typen gassfilter vil svoveldioksid kunne reagere til sulfat eller til sulfitt. Den svake hydrogenperoksid-løsninga vart brukt for å omdanne eventuell sulfitt til sulfat. Etter henstand i 2 timar vart fastsetjinga utført ved bruk av ionekromatografi. Prøveresultata frå ionekromatografen vart så omrekna frå fluorid (F⁻) til hydrogenfluorid (HF) og frå sulfat (SO₄²⁻) til svoveldioksid (SO₂). Nedre fastsetjingsgrenser var 1,0-16 µg/filter F⁻ og 4,1-12 µg/filter SO₄²⁻.

9.2.5. Totalfluorid

Totalfluorid i denne rapporten er ikkje det same som og kan ikkje samanliknast med totalfluorid nytta tidlegare i aluminiumindustrien.

I denne rapporten definerast totalfluorid som summen av partikulær inhalerbar fluorid målt med Respicon og fluorid i gassfase frå KOH-impregnerte filter.

10. Instrumentering

Analysane ble utført ved ionekromatografi med utstyr samansatt av ein Dionex DX-500 ionekromatograf (Dionex, Sunnyvale, CA, USA) utstyrt med ei gradientpumpe (GP40) og ein elektrokjemisk detektor (ED 40) med konduktivitetsselle. Til instrumentet er det kopla ein prøveinjektor (Gilson[®] 231 XL, Villiers-le-Bel, Frankrike) med ein prøvekapasitet på 80 prøver og eit prøveinnføringsvolum på 25 µL eller 10 µL. IonPac AS14A analytisk kolonne (250 X 4 mm) med IonPac AG14A førkolonne (50 X 4 mm) ble nytta. Instrumentet er også utstyrt med ein sjølvregenererande suppressor (Dionex ASRS-II, 4 mm). Styring av instrumentet, dataregistrering og omarbeiding av rådata vart utført med dataprogrammet Chromeleon[™], versjon 6.40.

Eluentløysingane var 8,0 mM Na₂CO₃ / 1,0 mM NaHCO₃ med ein eluenthastighet på 1,0 mL/min. Ved tillaging vart eluentløysinga plassert på ultralydbad i 10 minutt for å fjerne oppløyst oksygen.

Kalibreringsløysingar vart laga ved å fortynne sertifiserte standardar levert av Teknolab A/S (Spectrascan[®], 1000 mg/L) med ionebytta vann.

11. Kvalitetssikring

For å kvalitetssikre analyseresultata vart eigne referanseløysingar med kjent analyttverdi av fluorid og sulfat tillaga. Desse prøvene inngjekk som ukjente og analysert på tilsvarande måte som de reelle prøvene, og på den måten sikra korrekte analyseresultat. For blindkorrigering av resultata var kvar ellefte prøve eit ueksponeerte filter. Desse vart analysert for alle komponentane på tilsvarande måte som dei eksponerte filtra.

12. Resultat og diskusjon

Prosjektet har no samla inn ei stor mengde resultat som kan presenterast på mange ulike måtar. Talet på variablar er mange og det kan være lett å miste oversikta.

I figurane og tabellane nedanfor vil aerosolresultata bli presentert i underkapittel etter type analysert komponent.

I denne rapporten er det lagt vekt på verdiane frå Respiconprøvetakaren og IOM.

Syklonane var fyrst og fremst med for å kunne gjere ei samanlikning av prøvetakarar. For å få gode og sikre data til eit slikt arbeid treng ein fleire målingar enn det ein har tatt ved eit verk. Dette vil ikkje ha konsekvensar for resultatata eller for konklusjonane.

Resultata representerer konsentrasjonar av eksponeringsmålingane utført i dei gjevne tidsromma. Det er ikkje gjort nokon korreksjon av eksponeringsdata av prosessteknisk art eller for ulike produksjonsparametrar. Luftkonsentrasjonane i rapporten baserer seg på faktisk prøvetakingstid, og er ikkje normalisert til 8 timar.

Generelt er det viktig å kommentere at nokre av jobbkategoriene har arbeidsoperasjonar som medfører større eller mindre del av arbeidstida nær opne celler, eller i lukka ventilert kabin. I dei ulike situasjonane er bruk av vernemasker avgjerande for den faktiske eksponeringa. Alle prøver er tatt utanfor vernemaskene og i innandingssona til arbeidstakaren. Resultata må derfor sjåast i samanheng med den generelle vernemaskebruken innan dei målte jobbkategoriene. Mange nytta 3M 9926 masker, andre airstreamhjelm og nokre ein kombinasjon av begge modellane. I 2004 var det også bruk av vernemaska 3M 4277.

Gasskappeskiftar skifta gasskapper på både kald og varm omn, noko som kan gje opphav til eksponeringsvariasjon.

For verdiar lågare enn den nedre fastsetjingsgrensa (DL) er det nytta $\frac{1}{2}$ DL.

Foto: Dagfinn Kroslid, EA Lista

Bilete 12.1: Omnspassar

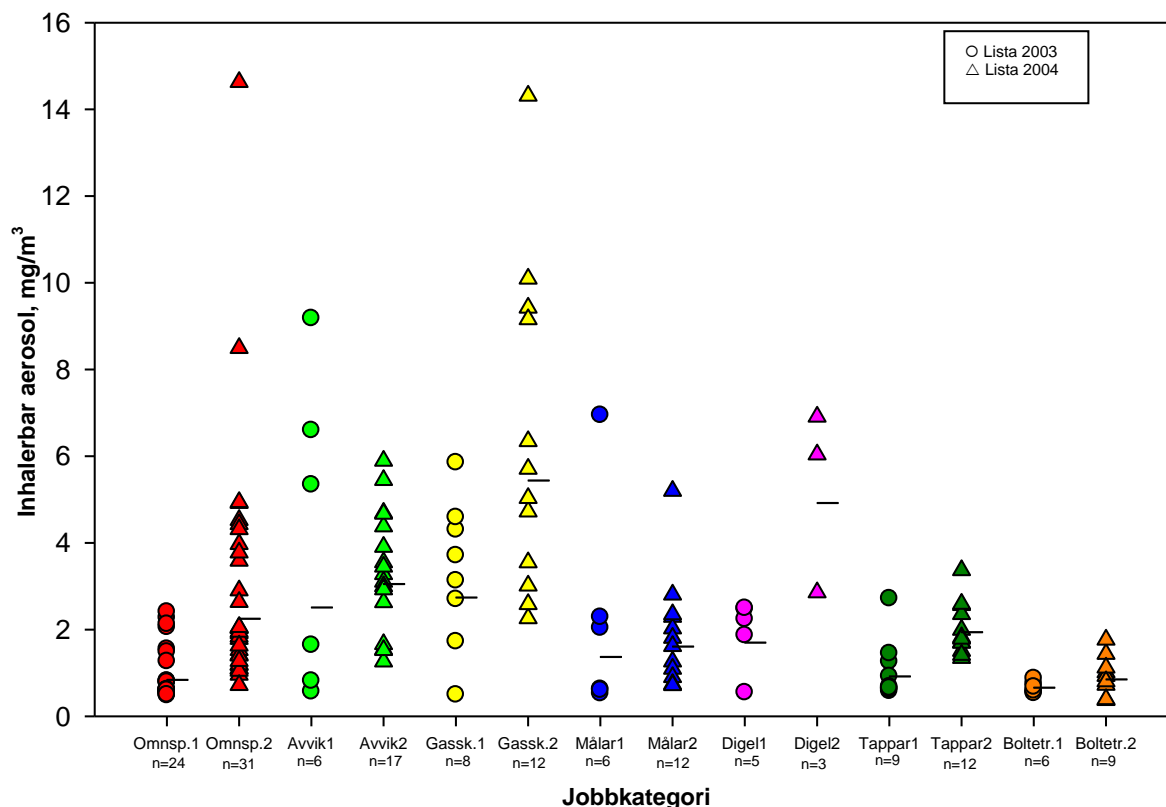

Foto: Dagfinn Kroslid, EA Lista

Bilete 12.2: Måling

12.1.1. Aerosol

Aerosol/støv er samla på filter ved hjelp av forskjellige prøvetakarar og deretter veid for å finne mengda. Figur 12.1 viser alle aerosolresultata målt med IOM prøvetakaren sortert etter jobbkategori. Resultata for de to prøvetakingsperiodane er vist ved sida av kvarandre. Av denne figuren kan det sjå ut som aerosolnivåa er høgare ved prøvetaking i 2004 enn i 2003. Det er stor spreing på resultata innan ein jobbkategori og også forskjell mellom ein del av jobbkategoriene. Nokre få målingar er høge som kan tyde på at nokre operatørar kan være høgt eksponert på einskilde dagar.

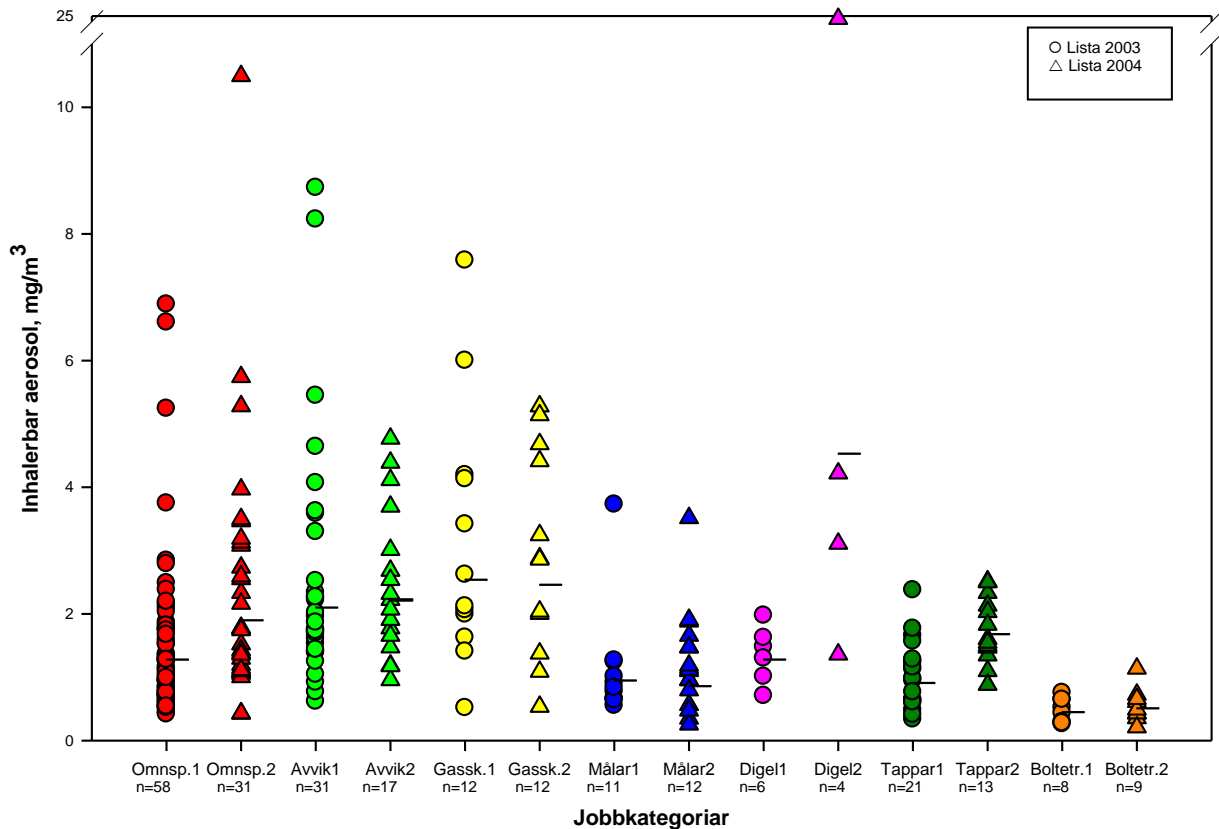

Figur 12.1: Inhalerbar aerosol frå IOM-prøvetakaren fordelt på arbeidsoperasjonar og prøvetakingstid. Arbeidsoperasjonane frå Lista 2004 er forkorta til første bokstaven i namnet. Talet på prøver er gjevne med bokstaven n og må ikkje forvekslast med talet på personar.

Foto: Dagfinn Kroslid, EA Lista

Bilde 12.3: Gasskappeskifting

Figur 12.2: Inhalerbar aerosol frå Respiconprøvetakaren fordelt på jobbkategoriar og prøvetakingstid. Jobbkategoriene frå Lista 2004 har 2-tal i namnet. Talet på prøver er gjeve med bokstaven n og må ikkje forvekslast med talet på personar.

Figurane viser dei inhalerbare aerosolresultata målt med IOM-prøvetakaren (12.1) og respiconprøvetakaren (12.2). De aller fleste målingane ligg på under 3 mg/m³, men med enkelte høge verdiar. Høgast GM har ein for jobbkategorien digel, men sidan denne kategorien har få målingar må ein være forsiktig med å legge for mykje vekt på desse. Konsentrasjonen varierer frå ein type arbeidsoperasjon til ein annan og også innan kvar jobbkategori. Avvik- og gasskappegruppene er dei som ser ut til å være mest eksponert for aerosol, mens boltetrekkarane har vore minst eksponert i prøvetakingsperiodane. Dette er ikkje uventa, fordi boltetrekkarane oppheld seg store delar av arbeidstida i ein lukka kabin med filtrert lufttilførsel.

Bileta viser døme på to eksponeringskjelder i digelverkstaden.

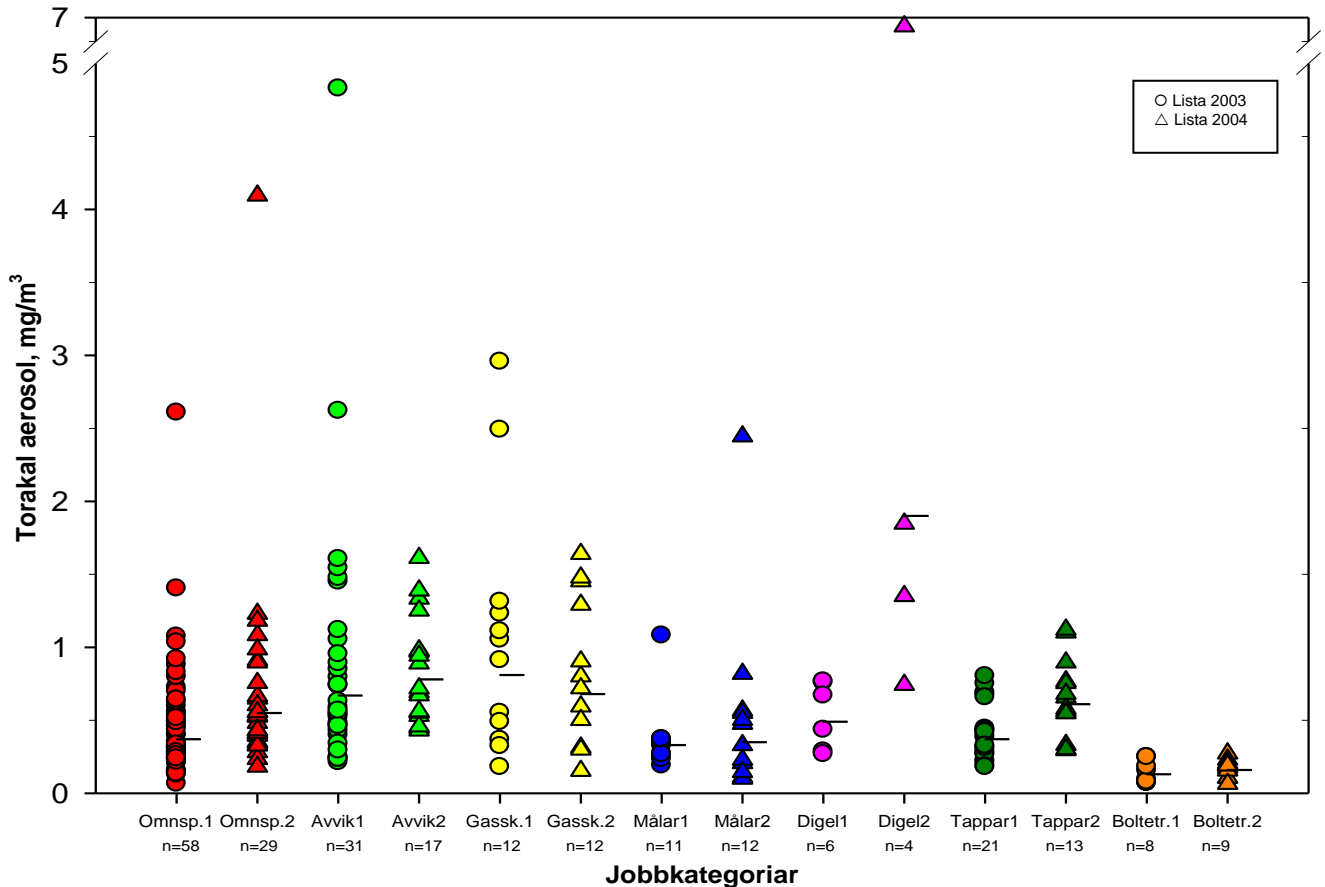
Foto: Hilde Notø, STAMI

Bilete: 12.4: Meisling av digel

Foto: Hilde Notø, STAMI

Bilete: 12.5: Digelrom

Figur 12.5: Torakal aerosolfraksjon frå Respiconprøvetakaren fordelt på jobbkategoriar og prøvetakingsperiode. Jobbkategoriene frå Lista 2004 har 2-tal i namnet. Talet på prøver er gjeve med bokstaven n og må ikkje forvekslast med talet på personar.

Respiconprøvetakaren og torakale sykklonar kan begge nyttast til å fastsetje aerosolmengda som kan avsetjast i luftvegane nedanfor strupehovudet (torakal aerosol). Figur 12.5 viser aerosolmengda fastsett med Respiconprøvetakaren. Den totale mengda aerosol er lågare enn for inhalerbar fraksjon og variasjonen mellom jobbkategoriene er ikkje så stor. Bortsett frå nokre få einiskilde målingar er spreinga mindre innan same arbeidsoperasjon. Dei fleste resultata ligger under 2 mg/m^3 og med GM lågare enn 1 mg/m^3 .

Tabell: 12.1. Prosentdel torakal aerosol av inhalerbare aerosol for prøvetakinga i 2003

Jobbkategori	n	GM	95 % Konfidensintervall		Minimum	Maksimum
			Nedre	Øvre		
Omnspassar	58	29	25	33	1,8	98
Avvik	31	32	28	37	12	89
Gasskappeskiftar	12	32	21	48	8,5	95
Målar	11	35	30	41	23	45
Digel	6	38	29	50	27	52
Tappar	21	41	36	47	24	69
Boltetrekkar	8	29	19	44	14	67
Alle	147	32	30	35	1,8	98

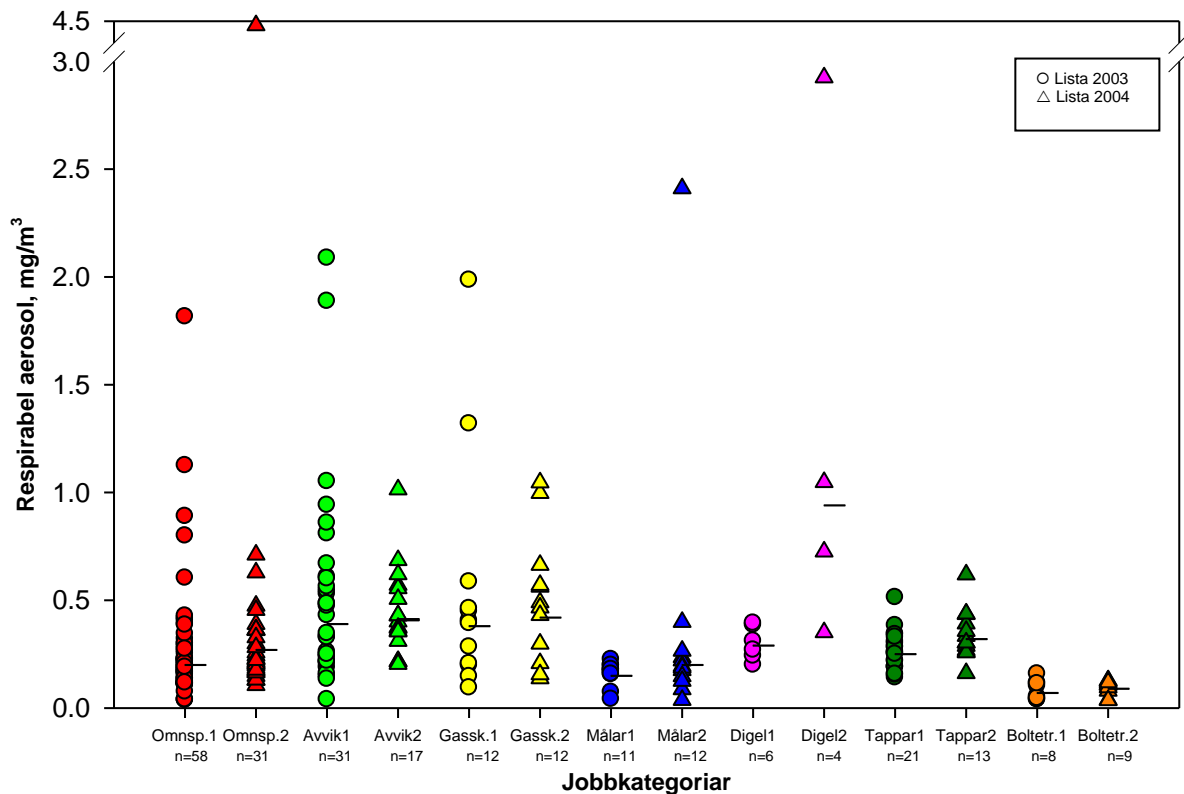
I tabell 12.1 ser ein at gjennomsnittleg GM for alle jobbkategoriene er 32 % torakal aerosol av den inhalerbare aerosolen. Tappar er den kategorien med gjennomsnittleg høgast prosentdel torakal aerosol (41 %), medan omnspassar har lågast (29 %) og størst spreing (1,8 - 98 %).

Tabell: 12.2. Prosentdel torakal aerosol av inhalerbare aerosol for prøvetakinga i 2004

Jobbkategori	n	GM	95 % Konfidensintervall		Minimum	Maksimum
			Nedre	Øvre		
Omnspassar	30	28	25	31	10	54
Avvik	17	35	32	39	24	47
Gasskappeskiftar	12	28	22	35	11	56
Målar	12	41	32	53	20	74
Digel	4	42	23	74	29	59
Tappar	13	36	30	44	19	56
Boltetrekkar	9	32	27	38	24	45
Alle	97	32	30	35	10	74

I tabellen 12.2 ser ein at ein totalt for prøvetakinga i 2004 har same gjennomsnittleg prosentverdi som for prøvetakinga i 2003 (32 % torakal aerosol av den inhalerbare aerosolen). Jobbkategorien digel hadde høgast (42 %) prosentdel torakal aerosol, medan omnspassar har lågast (28 %). Dette er den same prosenten som ein fann ved prøvetakinga i 2003. Verdiane for dei einiskilde jobbkategoriene kan samanliknast. Forskjellen mellom dei to prøvetidspunkta i prosentvis fordeling av torakal aerosol er at spreinga er mindre i 2004 (10 – 74 %) i forhold til 2003 (1,8 – 98 %).

Tabellane 12.1 og 12.2 viser at av den inhalerbare aerosolen mindre enn omlag 40 % torakal aerosol. Dette tyder på at størstedelen av aerosolen er ekstratorakal (omlag 60 %), og blir fylgjeleg avsett i dei øvre luftvegane.

Figur 12.6: Respirabel aerosolfraksjon frå Respiconprøvetakaren fordelt på jobbkategori og prøvetakingsperiodar. Jobbkategoriene frå Lista 2004 har 2-tal i namnet. Talet på prøver er gjeve med bokstaven n og må ikkje forvekslast med talet på personar.

I fig. 12.6 ser ein at ein har same trend for respirabel aerosolfraksjon som for torakal fraksjon. Nokre av verdiane var høge, men de fleste målingane samla under 1 mg/m^3 . Denne aerosolen er ein underfraksjon av den torakale fraksjonen

Tabell: 12.3. Prosentdel respirabel aerosol av inhalerbare aerosol for prøvetakinga i 2003

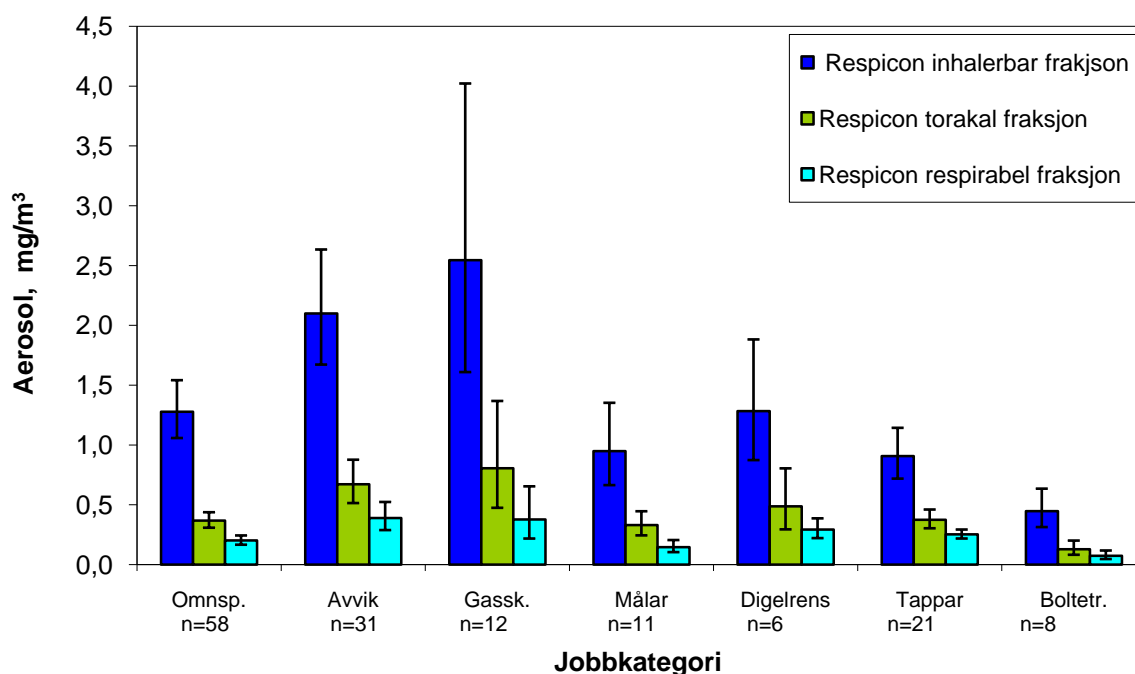
Jobbkategori	n	GM	95 % Konfidensintervall		Minimum	Maksimum
			Nedre	Øvre		
Omnspassar	58	16	13	19	1,0	95
Avvik	31	19	15	23	2,1	54
Gasskappeskiftar	12	15	9,6	23	6,7	40
Målar	11	15	9,8	24	4,1	30
Digel	6	23	17	31	14	30
Tappar	21	28	23	35	11	56
Boltetrekkar	8	17	10	27	7,8	58
Alle	147	18	16	20	1,0	95

Tabell 12.3 viser prosentdel respirabel aerosol av inhalerbar aerosol. Gjennomsnittleg var 18 % av den inhalerbare aerosolen respirabel. Spreiinga er stor (1,0 – 95 %). Jobbkategorien tappar har størst prosentdel respirabel aerosol (28 %), medan gasskappeskiftar og målar har lågast (15 %).

Tabell: 12.4. Prosentdel respirabel aerosol av inhalerbare aerosol for prøvetakinga i 2004

Jobbkategori	n	GM	95 % Konfidensintervall		Minimum	Maksimum
			Nedre	Øvre		
Omnspassar	30	13	11	16	5,8	43
Avvik	17	19	16	21	12	30
Gasskappeskiftar	12	17	14	20	10	29
Målar	12	24	17	33	9,3	69
Digel	4	21	10	42	13	34
Tappar	13	19	15	24	10	30
Boltetrekkar	9	17	13	23	8,9	26
Alle	97	17	16	19	5,8	69

Tabell 12.4 viser at av den inhalerbare aerosolen var gjennomsnittleg 17 % respirabelt. Dette er det same som i 2003 (18 %), men spreinga er mindre ved den siste prøvetakingsperioden. Jobbkategorien målar har høgast prosentdel respirabel aerosol (24 %) medan omnspassar har den lågast prosentdelen (13 %).

Figur 12.3 Geometrisk middelværdi (GM) med 95% konfidensintervall for dei helserelaterte aerosolfraksjonar prøveteke med Respicon ved EAL i januar 2003.

I figur 12.3. er dei geometriske middelværdiane og 95 % konfidensintervall for dei helserelaterte aerosolfraksjonane fordelt på dei prøveteke jobbkategoriene gjeve. Ved eksponeringsmålingane i 2003 var det jobbkategorien gasskappeskiftar som hadde den høgaste eksponeringa med ein GM på over 2,5 mg/m³ for den inhalerbare aerosolen. Boltetrekkar hadde den lågaste eksponeringa for alle dei tre helserelaterte aerosolfraksjonane. Ved å regne statistikk på data frå figur 12.3 kan ein sjå om det er nokon forskjell mellom dei ulike jobbkategoriene. Ei oppsummering finns i tabell 12.5 for alle eksponeringsmålingane frå 2003.

Tabell 12.5: Oversikt over kva jobbkategoriar der GM var signifikant* forskjellig for dei ulike komponentane ved prøvetakinga i 2003

Komponent	Jobbkategori	Signifikant* forskjellig frå jobbkategori
IOM aerosol	Omnspassar	Avvik, Gasskappeskiftar
	Avvik	Omnspassar, Tappar, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnspassar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Målar	Gasskappeskiftar, Boltetrekkar
	Digel	Omnspassar, Boltetrekkar
	Tappar	Avvik, Gasskappeskiftar
	Boltetrekkar	Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel
Respicon Inhalerbar aerosol	Omnspassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Tappar, Boltetrekkar
	Avvik	Omnspassar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnspassar, Målar, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Målar	Avvik, Gasskappeskiftar, Boltetrekkar
	Digel	Gasskappeskiftar, Boltetrekkar
	Tappar	Omnspassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Omnspassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar
Respicon Torakal aerosol	Omnspassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Boltetrekkar
	Avvik	Omnspassar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnspassar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Målar	Avvik, Gasskappeskiftar, Boltetrekkar
	Digel	Boltetrekkar
	Tappar	Avvik, Gasskappeskiftar, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Omnspassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar
Respicon Respirabel aerosol	Omnspassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Boltetrekkar
	Avvik	Omnspassar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnspassar, Målar, Boltetrekkar
	Målar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Digel	Målar, Boltetrekkar
	Tappar	Avvik, Målar, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Omnspassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar

Av jobbkategoriene er det boltetrekkar som skil seg ut med signifikant lågare eksponering enn dei andre jobbkategoriene for dei fleste aerosolkomponentane.

For aerosol er jobbkategoriene avvik og gasskappeskiftar dei høgast eksponerte.

* p<0,05

Figur 12.4 Geometrisk middelværdi med 95 % konfidensintervall for aerosolfraksjonar prøveteke med Respicon ved EAL i januar 2004.

Figur 12.4. viser geometriske middelværdiar og 95 % konfidensintervall for dei helse-relaterte aerosolfraksjonane fordelt på dei prøveteke arbeidsoperasjonane. Ved eksponeringsmålingane i 2004 hadde digel den høgaste eksponeringa med eit GM på over $4,5 \text{ mg/m}^3$ for den inhalerbare aerosolen. Boltetrekkar hadde den lågaste eksponeringa for alle tre helse-relaterte aerosolfraksjonar. Ved å regne statistikk på data frå figur 12.4 kan ein sjå om det er nokon forskjell mellom dei ulike jobbkategoriene. Ei oppsummering finns i tabell 12.6 for alle eksponeringsmålingane frå 2004.

Tabell 12.6: Oversikt over kva jobbkategoriar der GM var signifikant* forskjellig for aerosol komponentane ved prøvetakinga i 2004

Komponent	Jobbkategori	Signifikant* forskjellig frå jobbkategori
IOM _{aerosol}	Omnspassar	Gasskappeskiftar, Digel, Boltetrekkar
	Avvik	Gasskappeskiftar, Målar, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnspassar, Avvik, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Målar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Boltetrekkar
	Digel	Omnspassar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Tappar	Gasskappeskiftar, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Omnspassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel

* $p < 0,05$

Tab. 11.6 forts.

Komponent	Jobbkategori	Signifikant* forskjellig frå jobbkategori
Respicon Inhalerbar aerosol	Omnsparar	Målar, Digel, Boltetrekkar
	Avvik	Målar, Digel, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Målar, Boltetrekkar
	Målar	Omnsparar, Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar
	Digel	Omnsparar, Avvik, Målar, Tappar, Bolteteckkar
	Tappar	Målar, Digel, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Omnsparar, Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar
Respicon Torakal aerosol	Omnsparar	Målar, Digel, Boltetrekkar
	Avvik	Målar, Digel, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Målar, Digel, Boltetrekkar
	Målar	Omnsparar, Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar, Bolteteckkar
	Digel	Omnsparar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Tappar, Bolteteckkar
	Tappar	Målar, Digel, Boltetrekkar
	Bolteteckkar	Omnsparar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar
Respicon Respirabel aerosol	Omnsparar	Avvik, Digel, Bolteteckkar
	Avvik	Omnsparar, Målar, Digel, Bolteteckkar
	Gasskappeskiftar	Målar, Digel, Bolteteckkar
	Målar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Bolteteckkar
	Digel	Omnsparar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Tappar, Bolteteckkar
	Tappar	Digel, Bolteteckkar
	Bolteteckkar	Omnsparar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar

I 2004 var det jobbkategorien boltetrekkar som skilte seg ut med signifikant lågare eksponering enn dei andre jobbkategoriene for dei fleste aerosolkomponentane. Digel er jobbkategorien med høgst aerosoleksponering og størst spreining. Grunna svært få målingar for denne jobbkategorien skal ein ikkje legge for mykje vekt på resultatane.

Foto: Hilde Notø, STAMI

Bilete 12.6: Stikking av tappehol

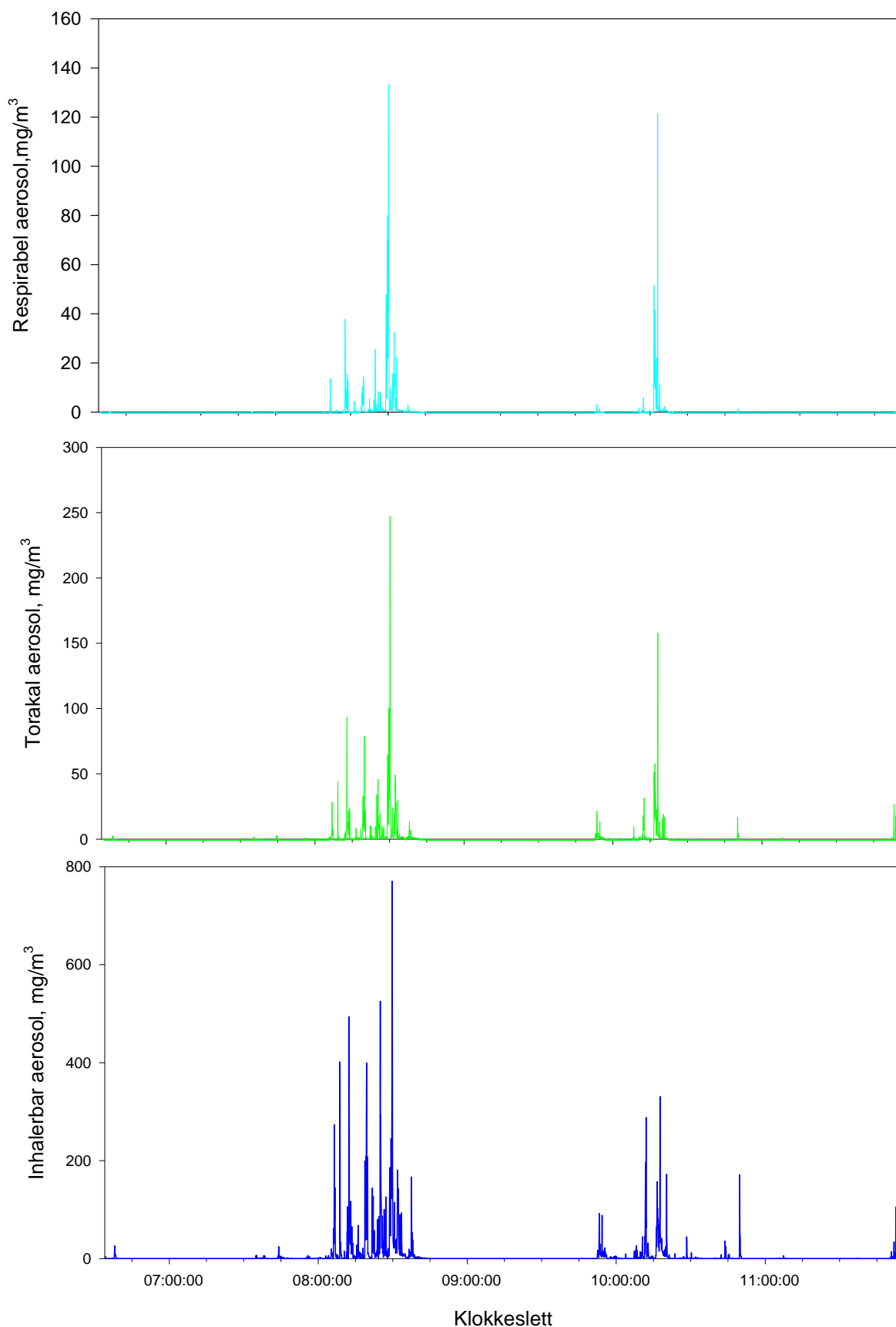
Foto: Hilde Notø, STAMI

Bilete 12.7: Tilførsel av soda

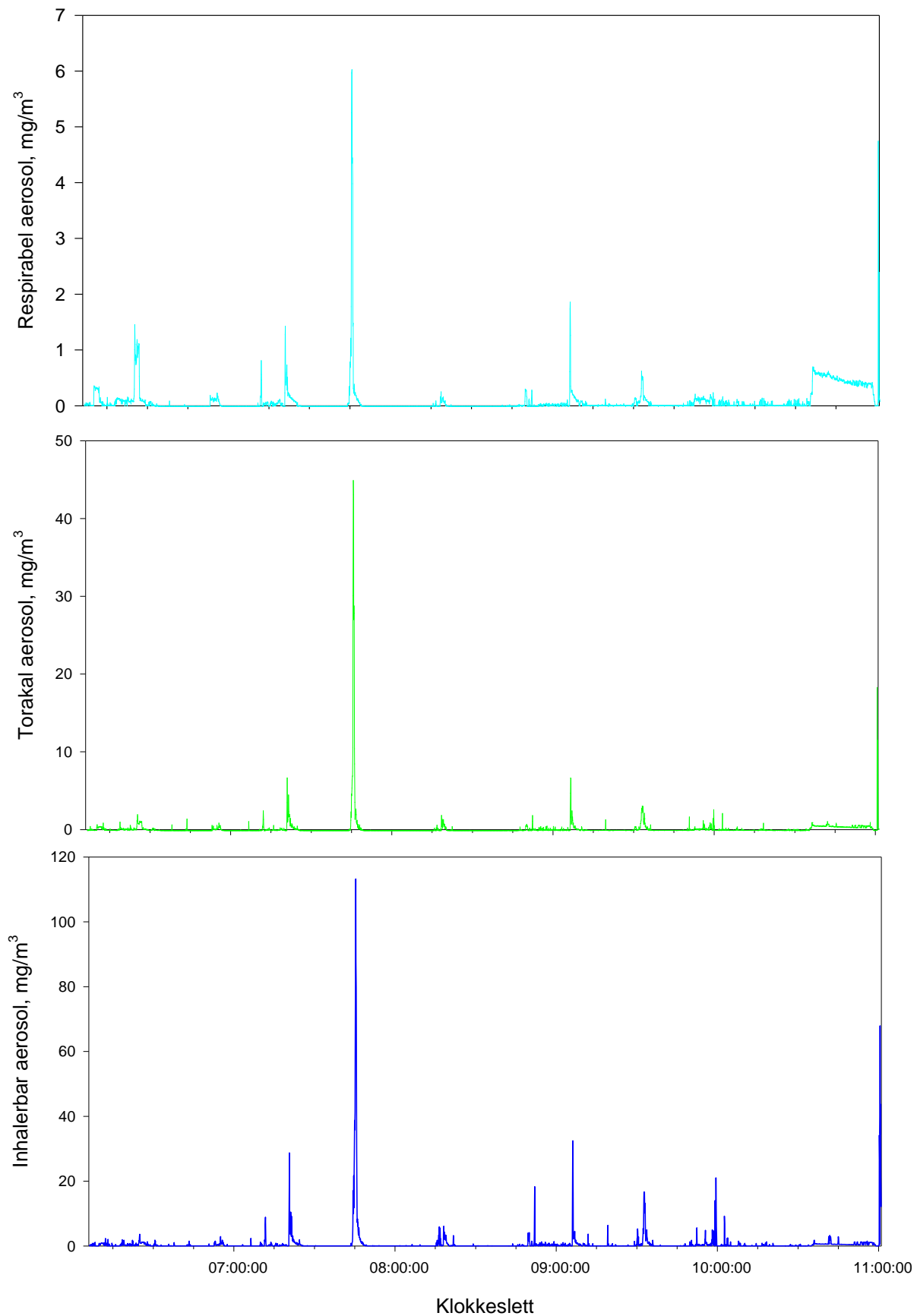
* $p < 0,05$
29

12.1.2. Direktevisande utstyr for aerosolmålingar

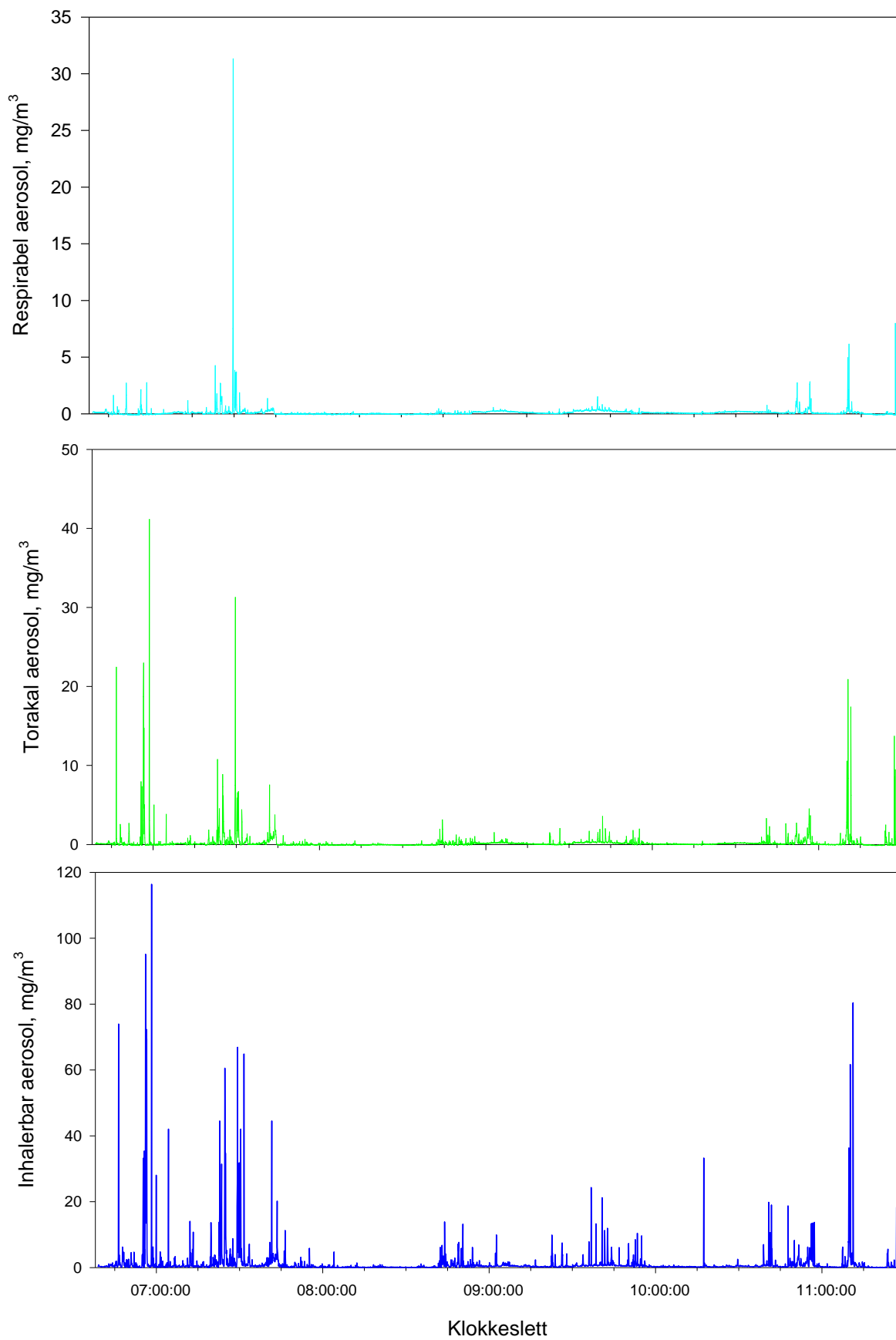
Til dette vart det nytta ein direktevisande Respicon og Split 2 (sjå 7.2.4).

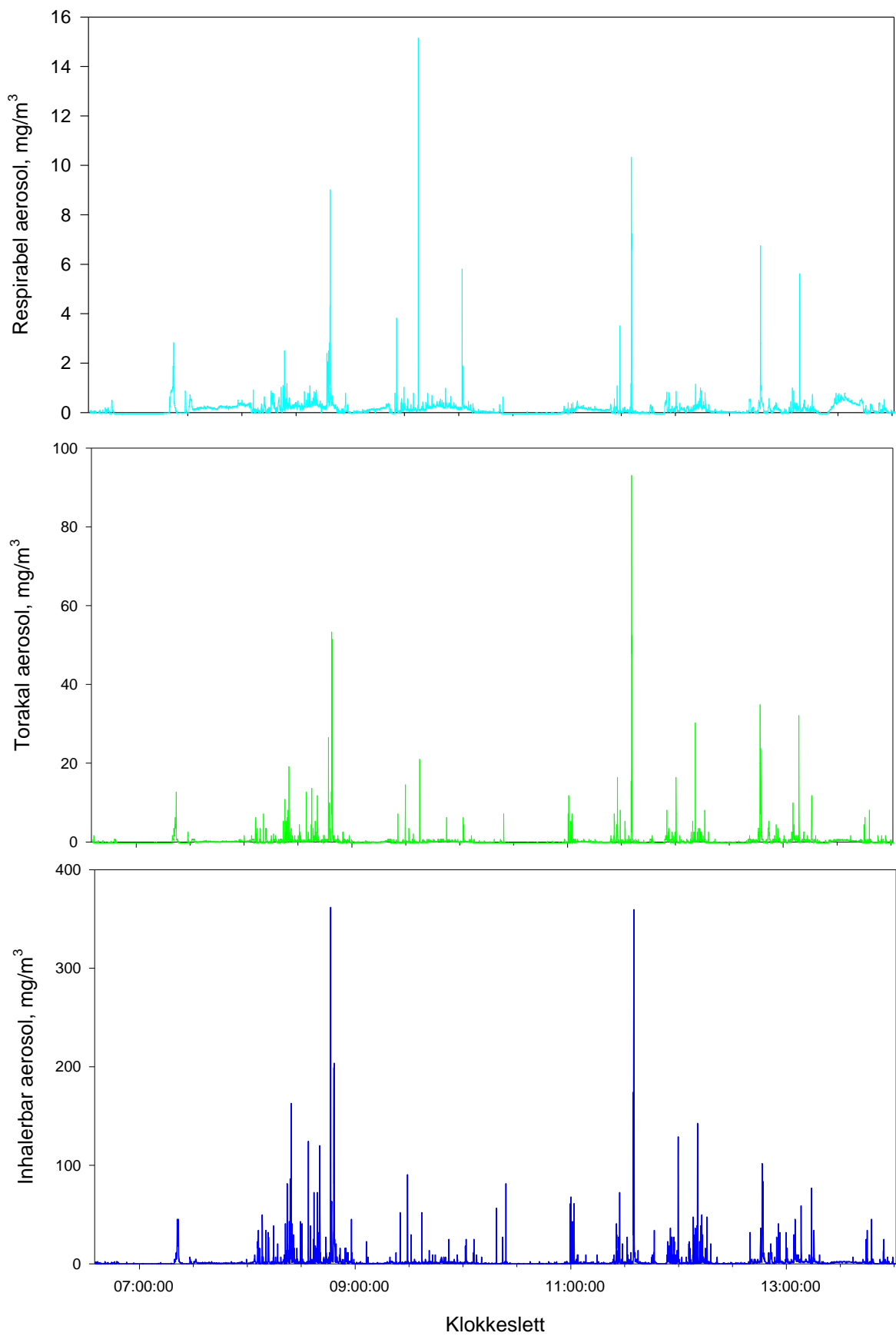
Figur 12.7: Gasskappeskiftar 24.januar 2003 (Arbeid utført: omnspassing, sleiking, materunde med sjekking av matehull)

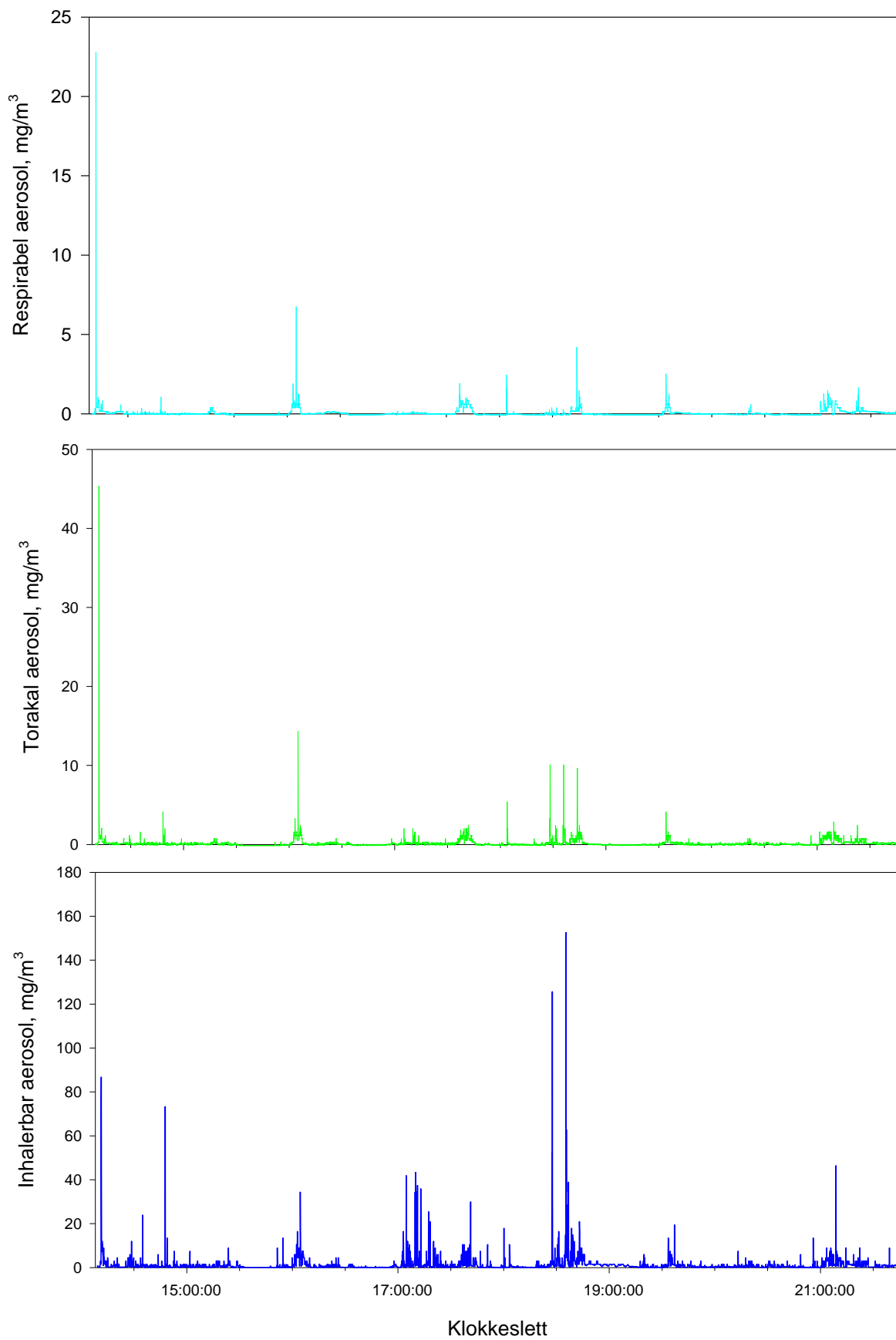
Figur 12.8: Omnspassar 26.januar 2003 (Arbeid utført: Oksidkøyning, køyning av brekkar under materunde)

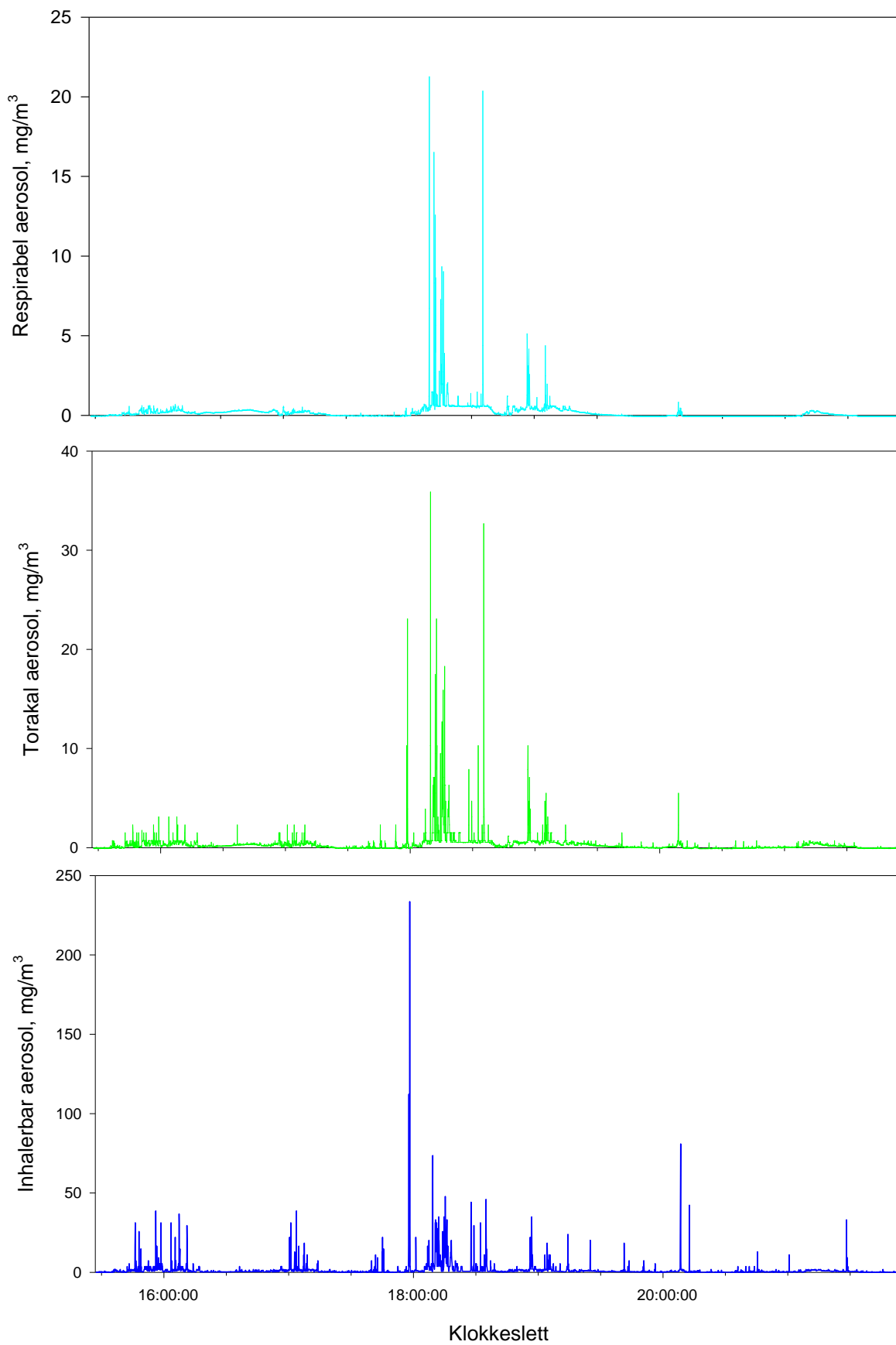
Figur 12.9: Omnspassar 25.januar 2003 (Arbeid utført: Materunde, miljørunde, stikking under kappe, stikking av brennarar, sleiking, etterdekking)

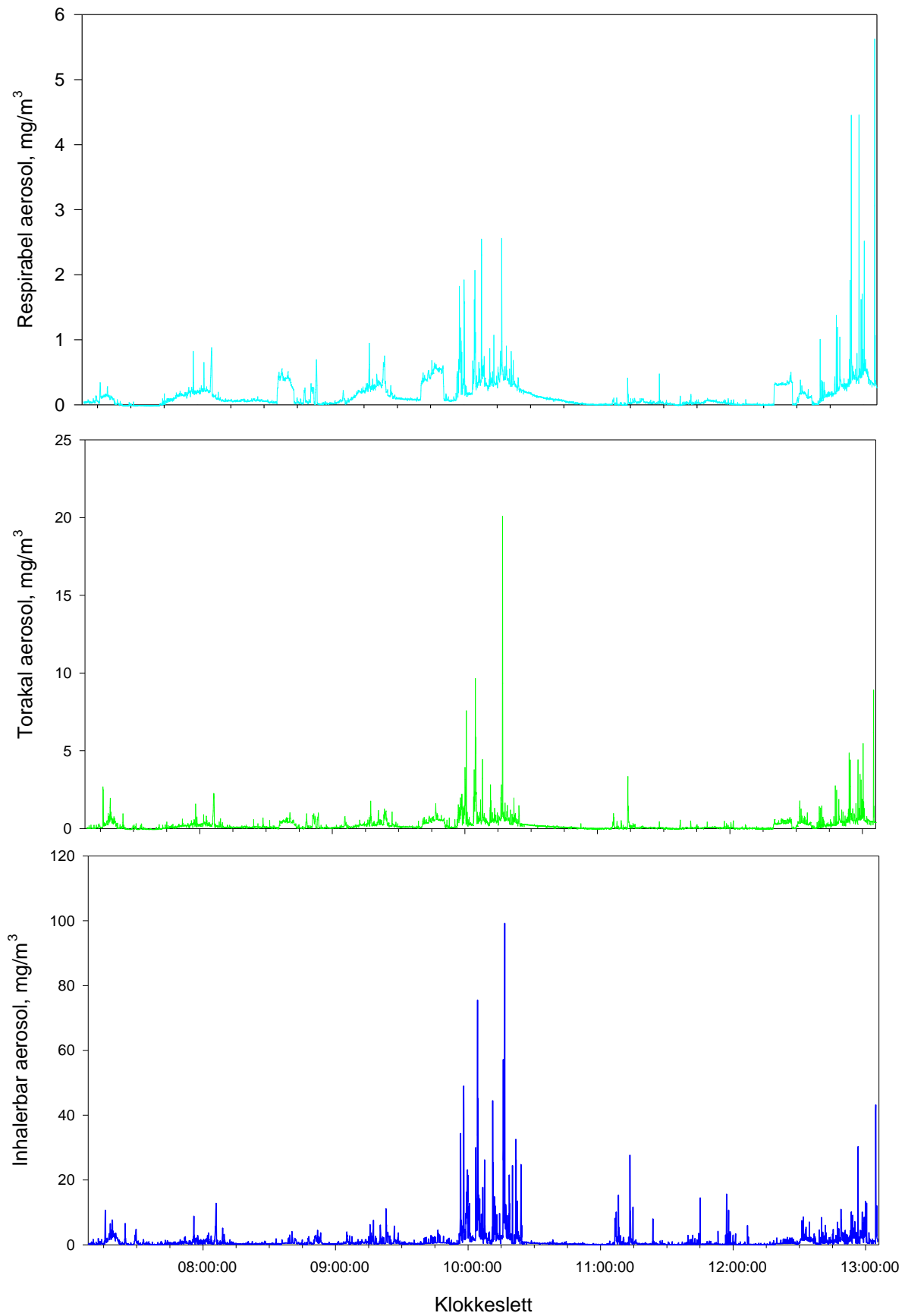
Figur 12.10: Omnspassar 23.januar 2003 (Arbeid utført: Omnspassing, sleiking, materunde, sjekking av matehull)

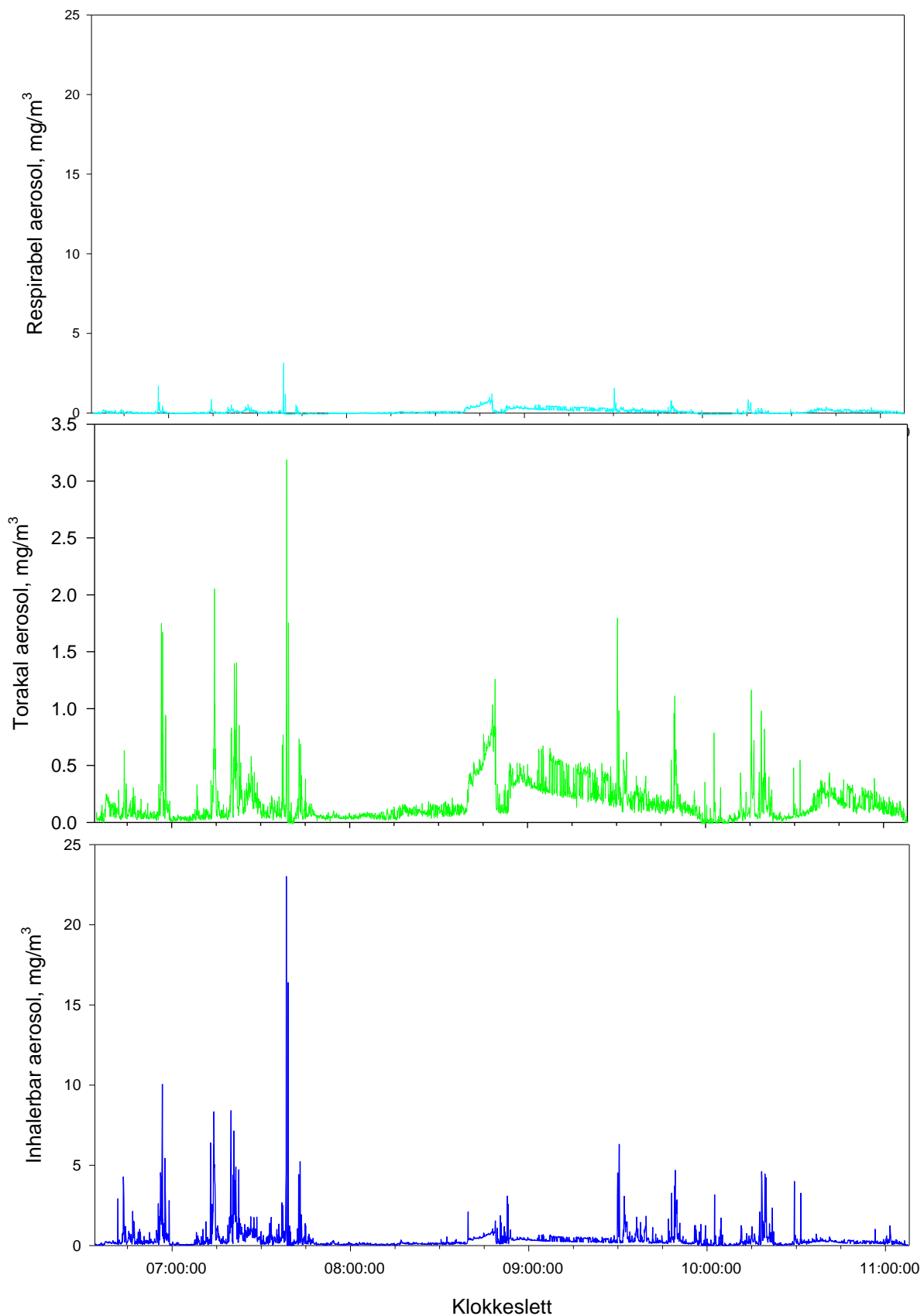
Figur 12.11: Omnspassar 21.januar 2003 (Arbeid utført: Materunde, endebrekking frå køyretøy, matpause, matefeil, omnspassing, ettersleiking)

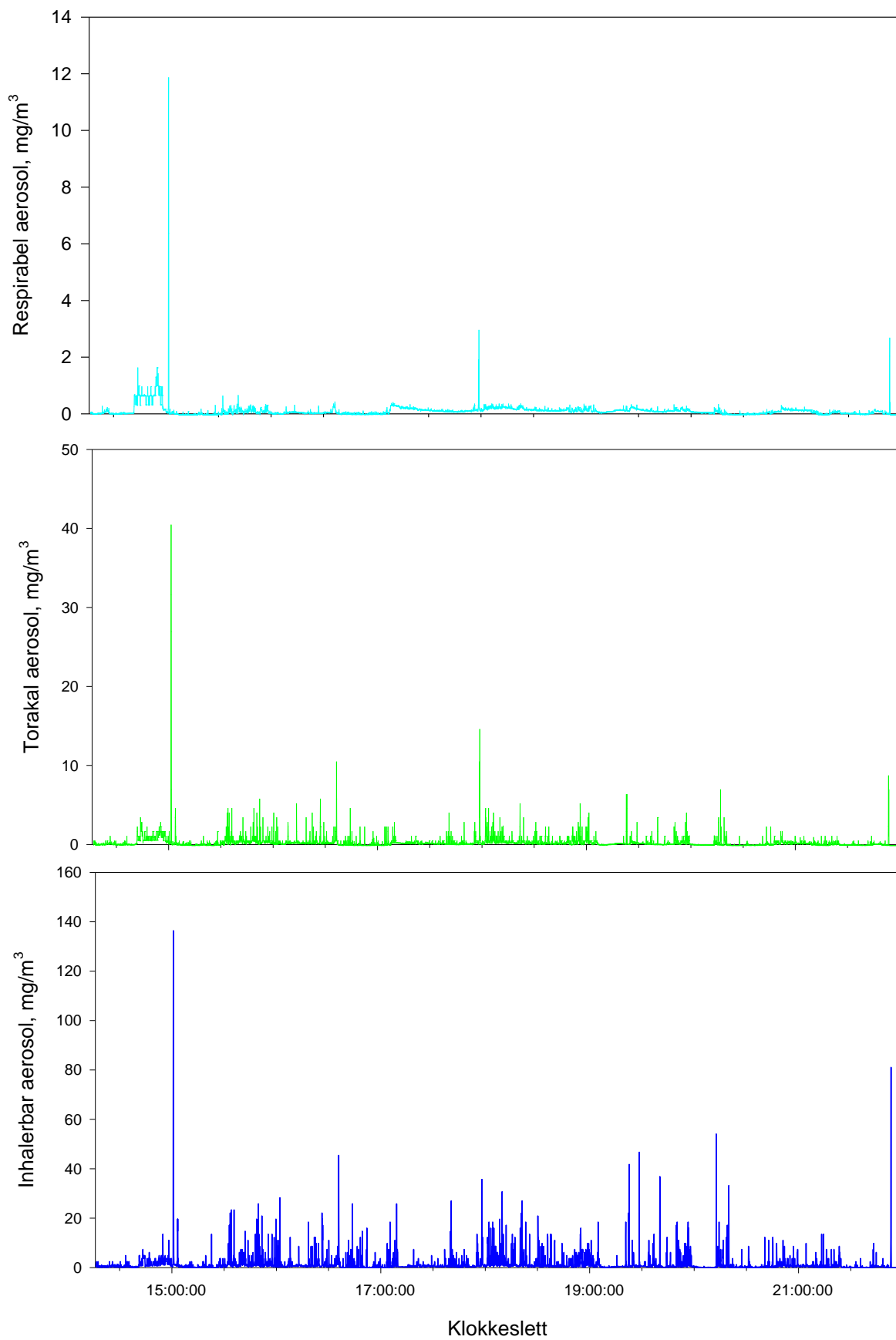
Figur 12.12: Avvik 20.januar 2003 (Arbeid utført: Soting, mat, kontroll)

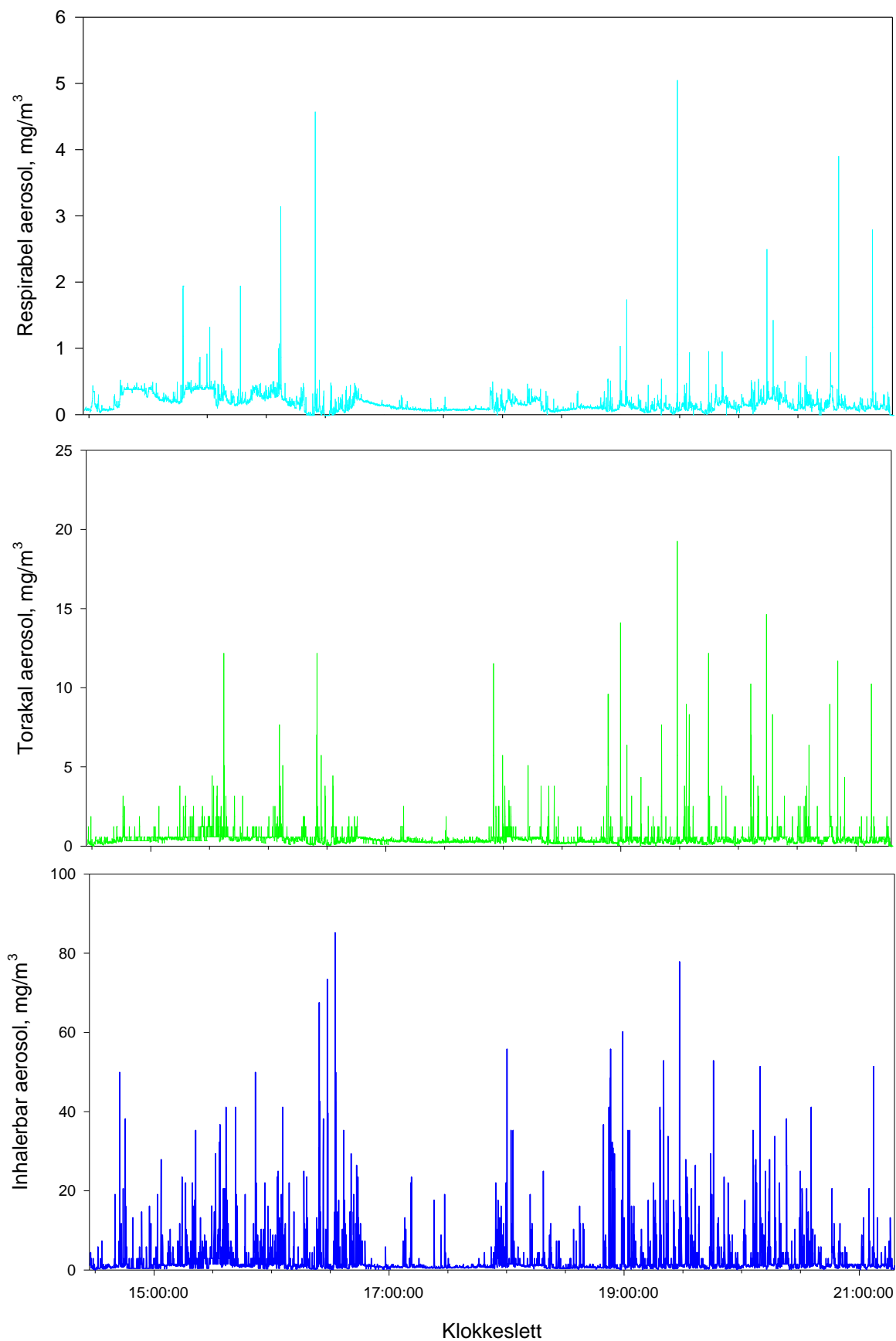
Figur 12.13: Målar 22.januar 2003 (Arbeid utført: Måling, startomn, mat, måling, katodisk spenningsfall)

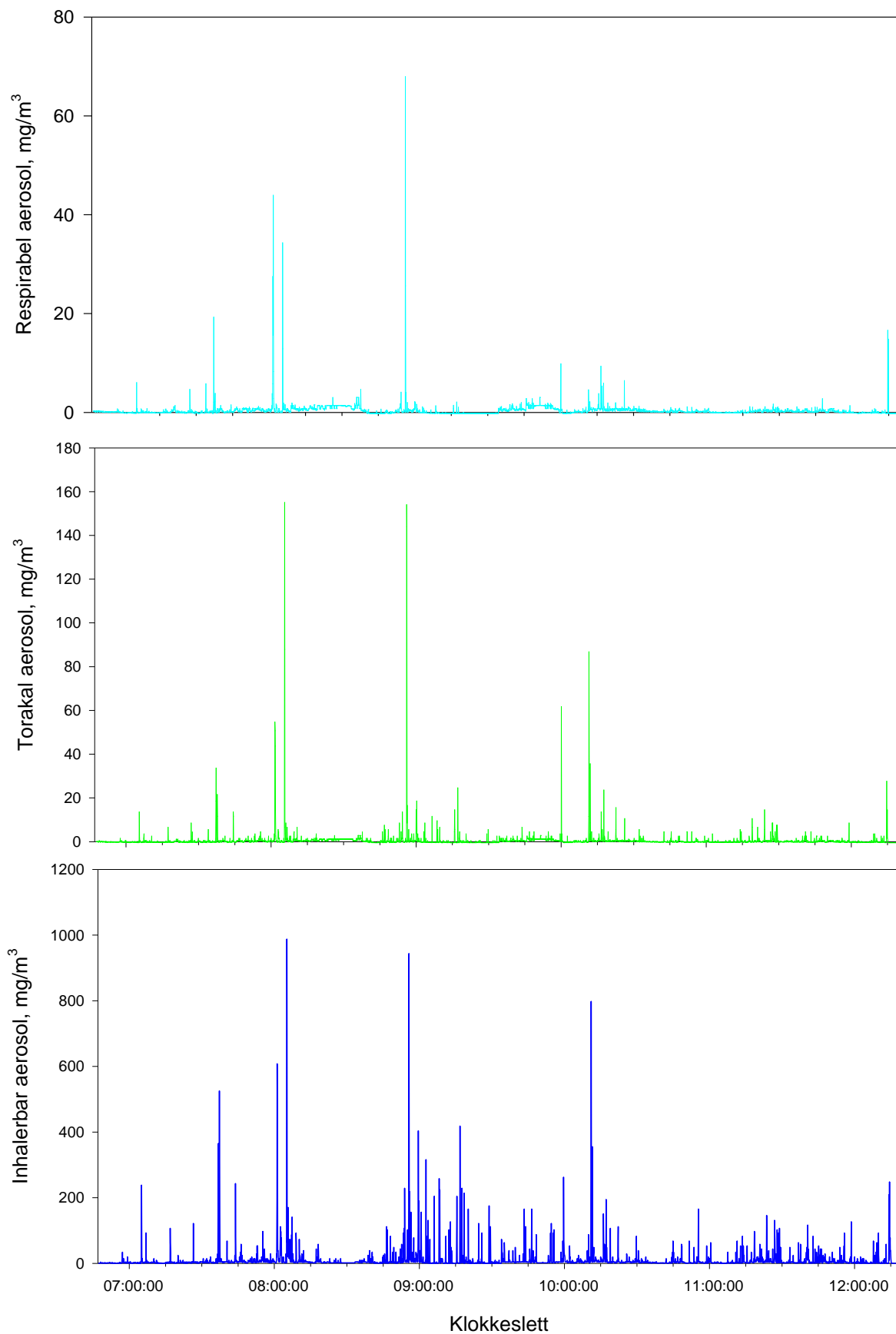
Figur 11.14: Digelverkstad 27.januar 2003 (Arbeid utført: Slagging av metall-digel, boring av rør og stuss, sottømming, tømming av slaggkasse)

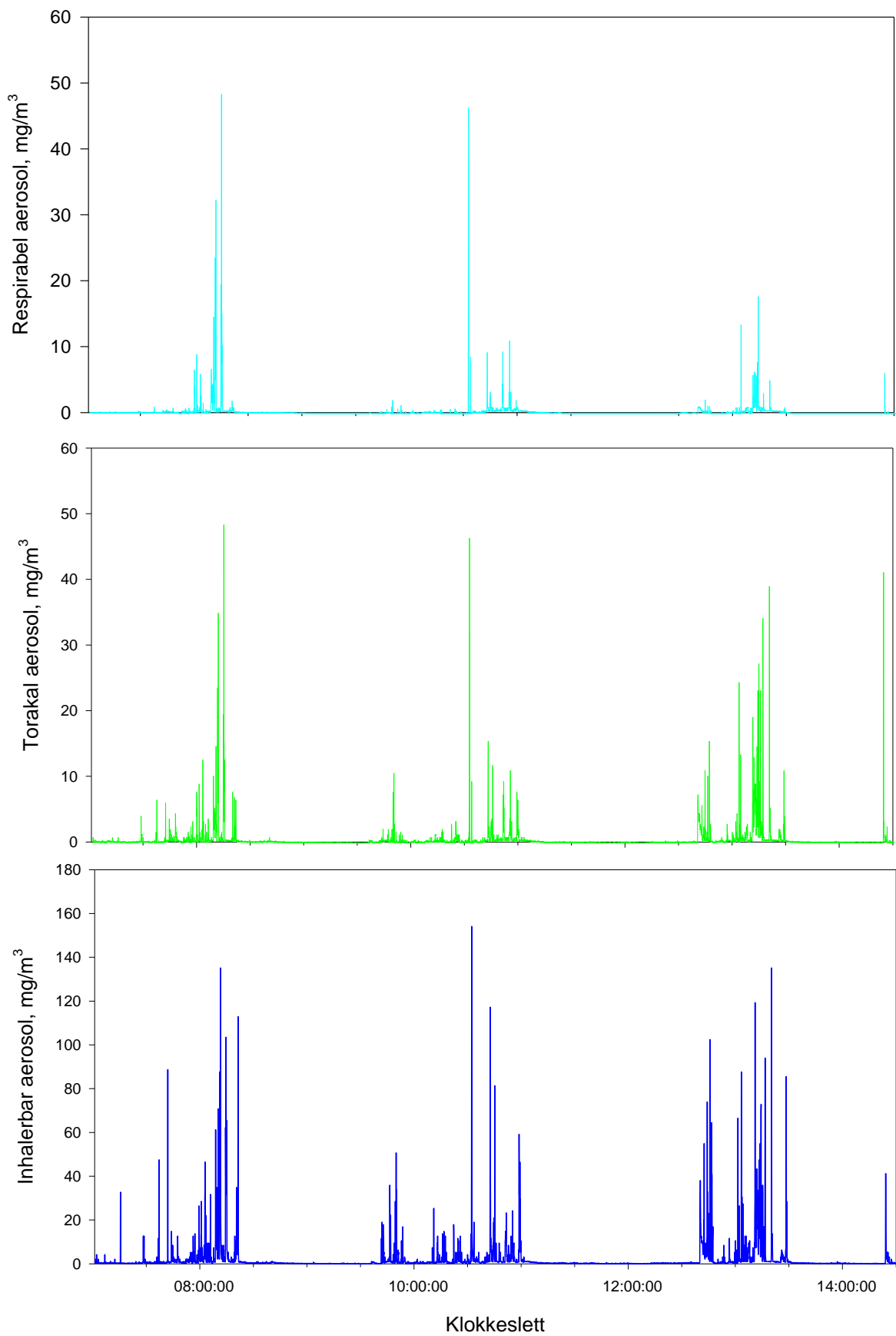
Figur 12.15: Omnspassar 26.mars 2004 (Arbeid utført: Oksidkøyring, køyring av brekkar under materunde)

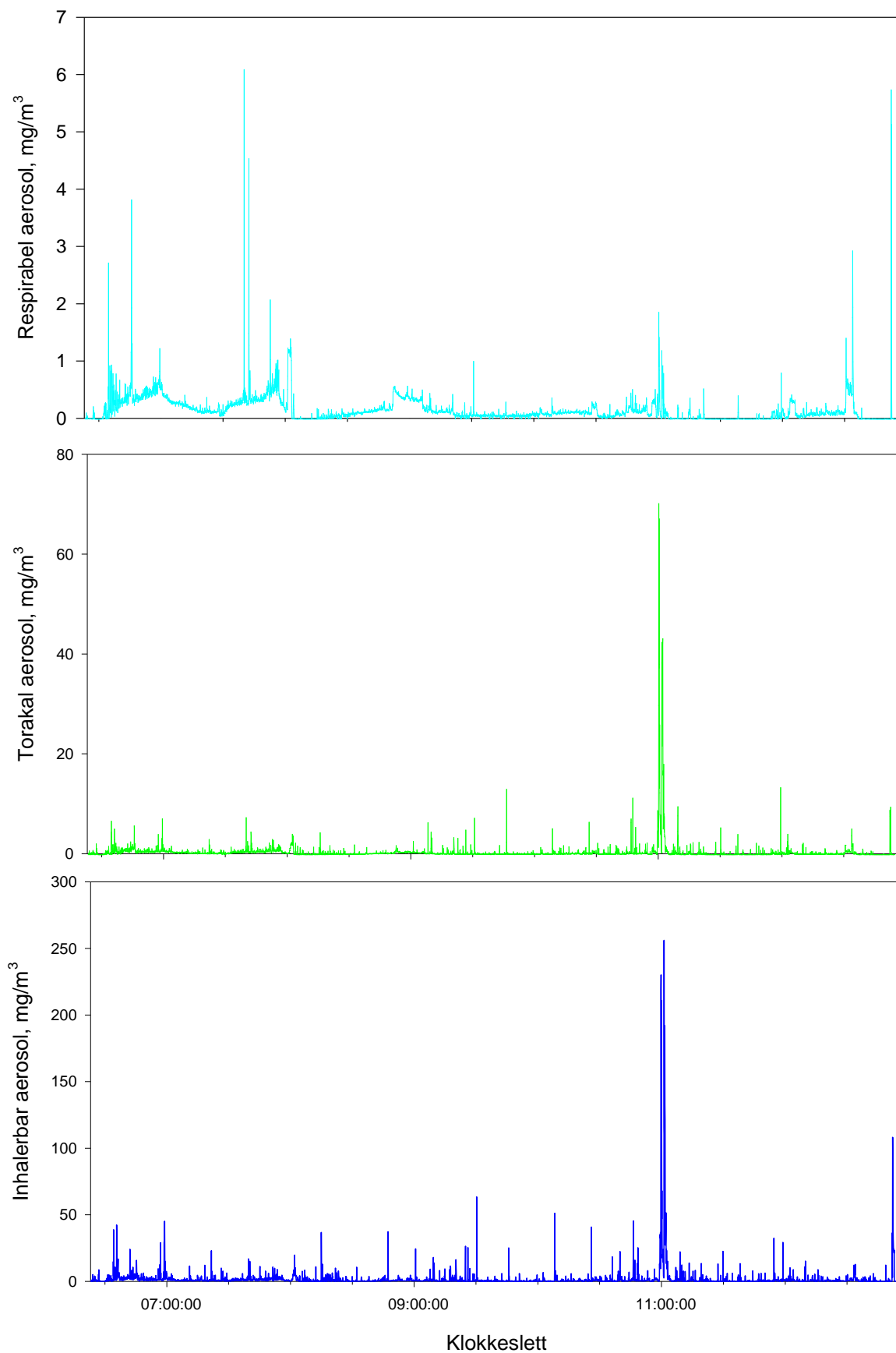
Figur 12.16: Omnspassar/Tappar 27.mars 2004 (Arbeid utført: Omnspassing, materund, matefeil, 2 stk. bluss, mat, 18:45 tapping av 15 omnar (7 digler))

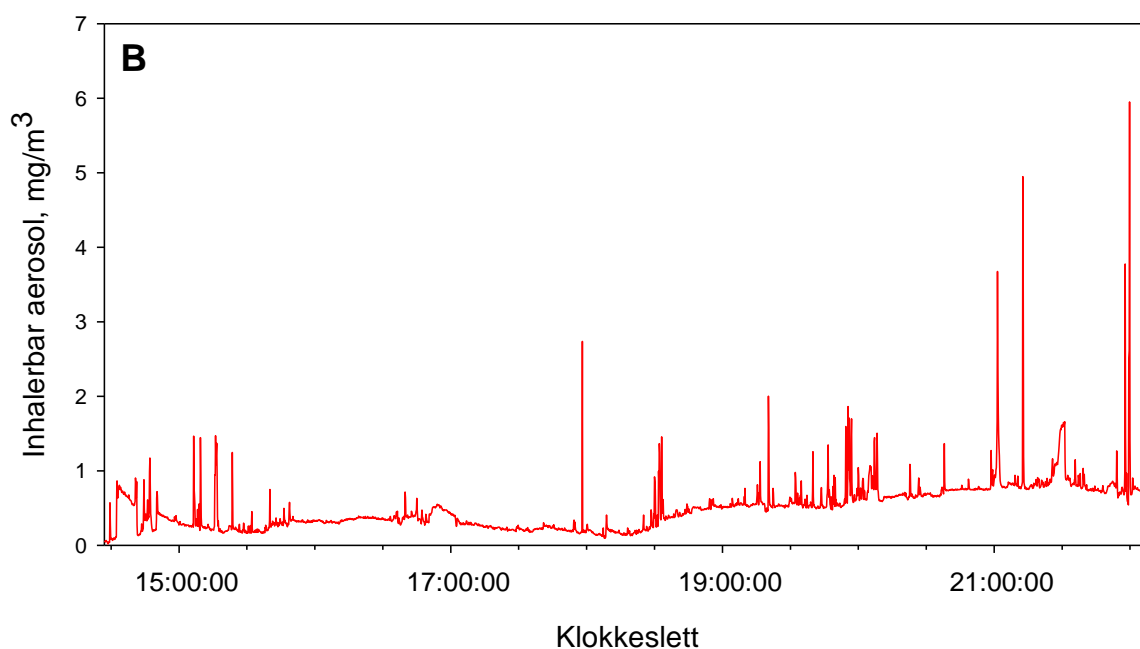
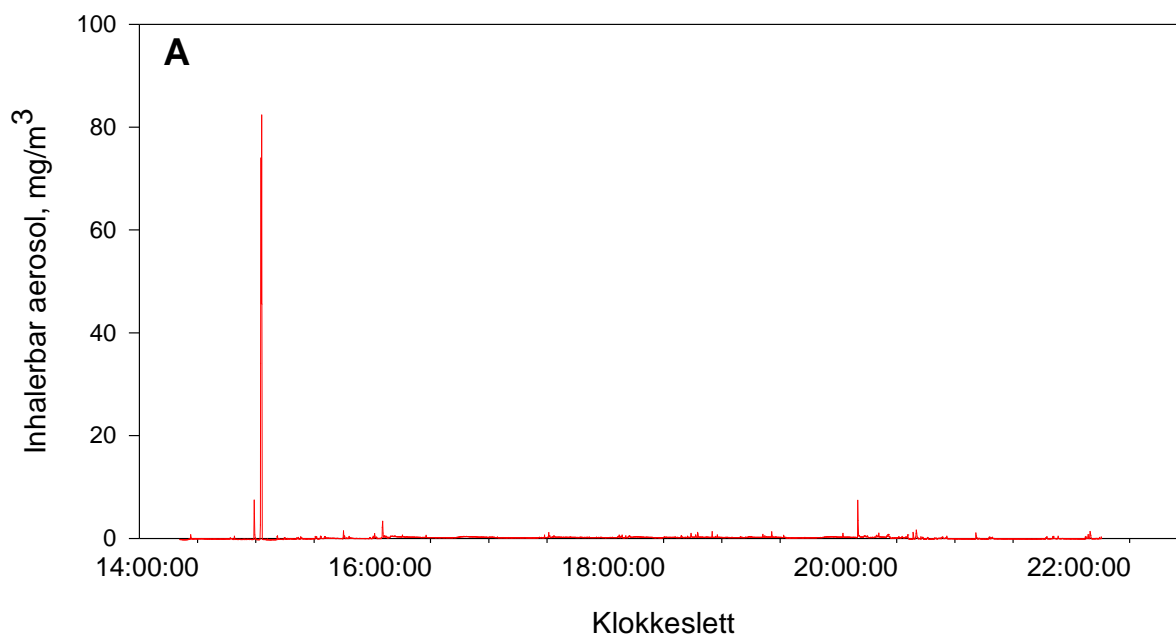
Figur 12.17 Omnspassar 28.mars 2004 (Arbeid utført: "Arnosauruskøyning" ved materunde, sleiking, 1 stk. bluss, reparasjon materøyr)

Figur 12.18: Gasskappeskiftar 24.mars 2004 (Arbeid utført: Gasskappeskift, litt sveising)

Figur 12.19: Målar 25.mars 2004 (Arbeid utført: Nivåmåling, temperatur, høgde, metall, mat, metallprøver, gjekk til området med fresing kl. 11:04)

Figur 12.20: Split 2 tidsoppløyst/direktevisande signal for A) Omnspassar 23.januar 2003 (Arbeid utført: Materunde, mat, bluss, matehull, badtapping) og B) Omnspassar 24.januar 2003 (Arbeid utført: Materunde, matefeil, mat, køyring av endebrekkar, bluss, boring under kappe)

Tidoppløyste aerosolmålingar vart brukt til å skaffe verdfull informasjon om toppeksponeering og identifisering av partikulære forureiningskjelder samt å estimere eksponering ved spesifikke arbeidsoperasjonar. Det var derfor svært viktig å fylgje opp arbeidstakarane med skjema med tidpunkt og arbeidsoppgåve. Dette var noko som viste seg å være svært vanskeleg i praksis. Det vart derfor i stor grad opp til dei ulike arbeidstakarane å presisere i løpet av intervjuet kva arbeidsoperasjonar som vart utført ved dei ulike tidspunkta. Eit system med tettare oppfølging hadde vore å føretrække, men ei tettare oppfølging vart så ressurskrevande at det ikkje let seg gjennomføre innanfor dei økonomiske rammene og det tette prøvetakingsprogrammet i prosjektet.

Av figurane 12.7-12.20 ser ein at eksponeringa for både respirabel, torakal og inhalerbar aerosol var knytt til episodar med til tider svært høg eksponering. Den gjennomsnittlege eksponeringa treng ikkje vere spesielt høg, men eit tidsoppløyst signal viser at nesten all eksponering kjem i løpet av ein liten del av skiftet.

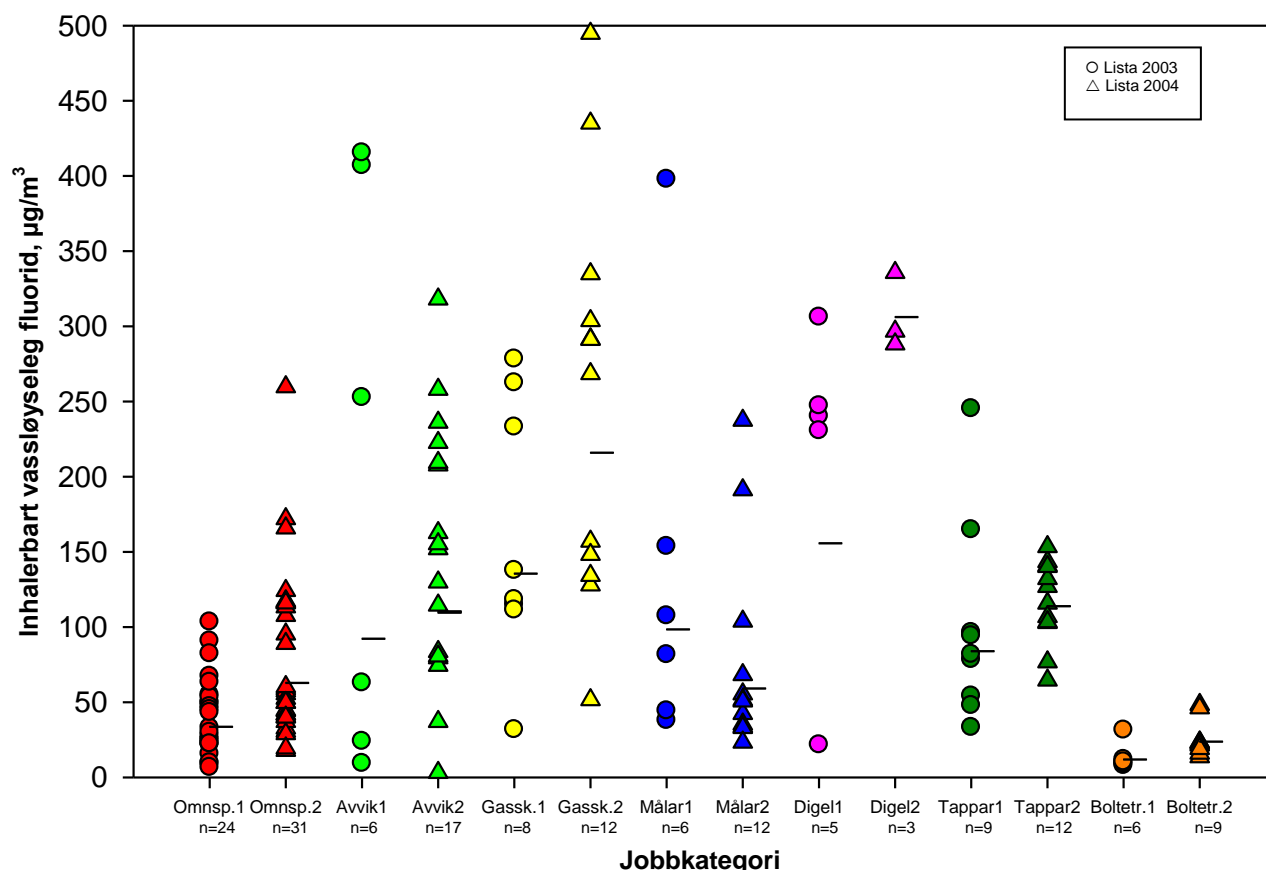
For omnspassar er det gjort fleire tidsoppløyste eksponeringsmålingar (fig. 12.8-12.11: EAL 2003, fig. 12.15 - 12.17: EAL 2004). Desse tidoppløyste målingane viser at det er stor forskjell mellom personar og skift, både i eksponeringsmønster og mengde aerosol. Felles er at eksponeringa er knytt til kortvarige høge episodar.

Den jobbkategori med klarast definerte episodar er gasskappeskiftar (fig. 12.7 og 12.18). I 2003 hadde gasskappeskiftarane høgast eksponering og også i 2004 var den høg. Av dei tidsoppløyste signala ser ein at denne eksponeringa kjem i løpet av 1-2 timar i løpet av skiftet.

12.2. Resultat vassløseleg fluorid

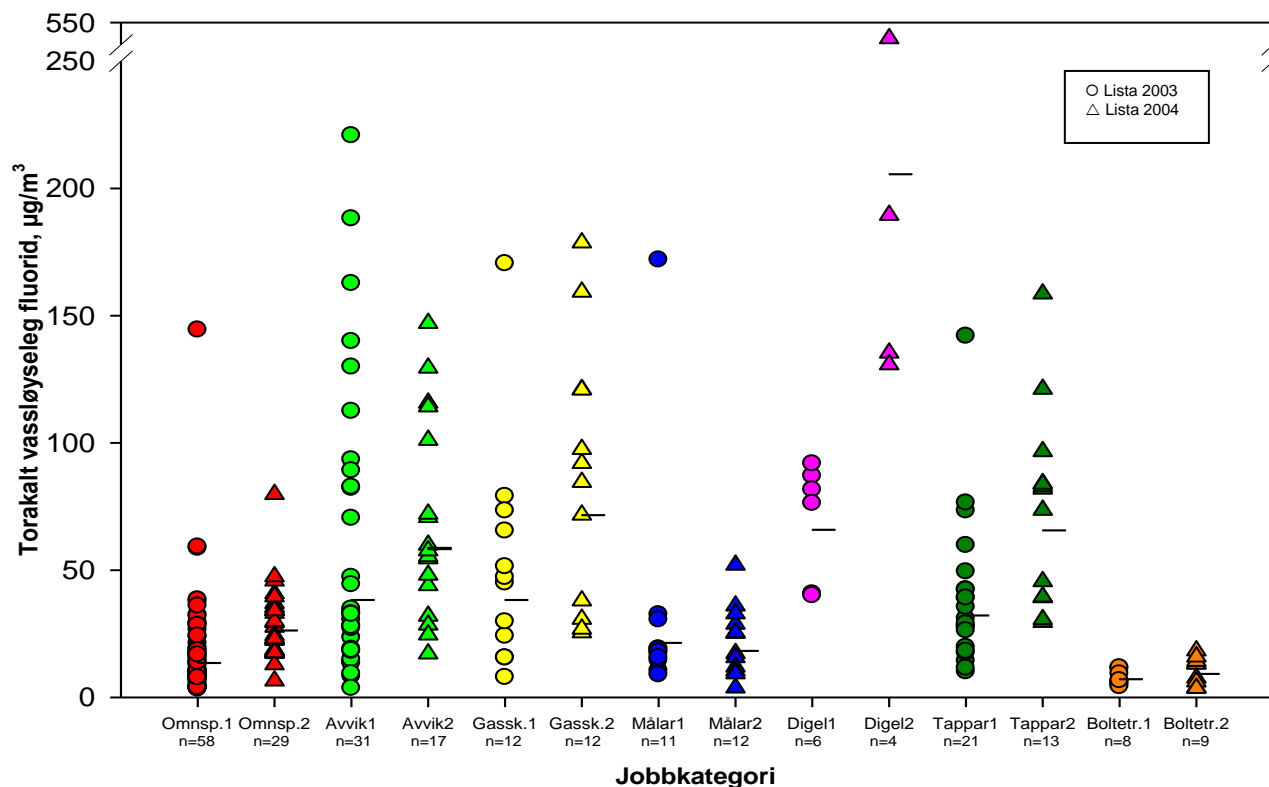
Alle aerosolprøvene vart løyst i vann og fluoridmengda i dette vassekstraktet vart fastsett og kalla vassløselig fluorid.

Ein oversikt over alle enkeltresultat for IOM-prøvetakaren visast i figur 12.21 Resultata er sortert etter jobbkategori og prøvetakingane frå 2003 og 2004 står ved sida av kvarandre. Boltetrekkarane er (slik som for aerosol) lavast eksponert for vassløselig fluorid, medan digelverkstad og gasskappeskiftarar er høgast eksponert.

Figur 12.21: Vassløseleg fluorid bestemt i aerosolen frå IOM-prøvetakaren fordelt på jobbkategori og prøvetakingsperiodar. Jobbkategoriene frå Lista 2004 har 2-tal i namnet. Talet på prøver er gjevne med bokstaven n og må ikkje forvekslast med talet på personar.

Boltetrekkar skil seg mest frå dei andre kategoriene, med lite spreing og lågast gjennomsnitt. I 2004 hadde gasskappeskiftarar i 2004 har stor spreing. Størstedelen av målingane var mindre enn $300 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Figur 12:23: Vassløyseleg fluorid fastsett i den torakale aerosolfraksjon frå Respiconprøvetakaren fordelt på jobbkategori og prøvetakingsperiodar. Jobbkategoriene frå Lista 2004 har 2-tal i namnet. Talet på prøver er gjeve med bokstaven n og må ikkje forvekslast med talet på personar.

Som det kjem fram av figur 12.23 er det igjen boltetrekkarane som har den lågaste eksponeringa og den minste spreinga. Totalt sett er størstedelen av målingane lågare enn $100 \mu\text{g}/\text{m}^3$, sjølv om einkilde verdiar er høgare. Spreinga er størst for dei same gruppene som for det torakale vassløyselege fluoridet, altså jobbkategoriene avvik og gasskappeskiftar.

Tabell: 12.7: Prosentdel torakalt vassløyseleg fluorid av inhalerbart vassløyseleg fluorid for prøvetakinga i 2003

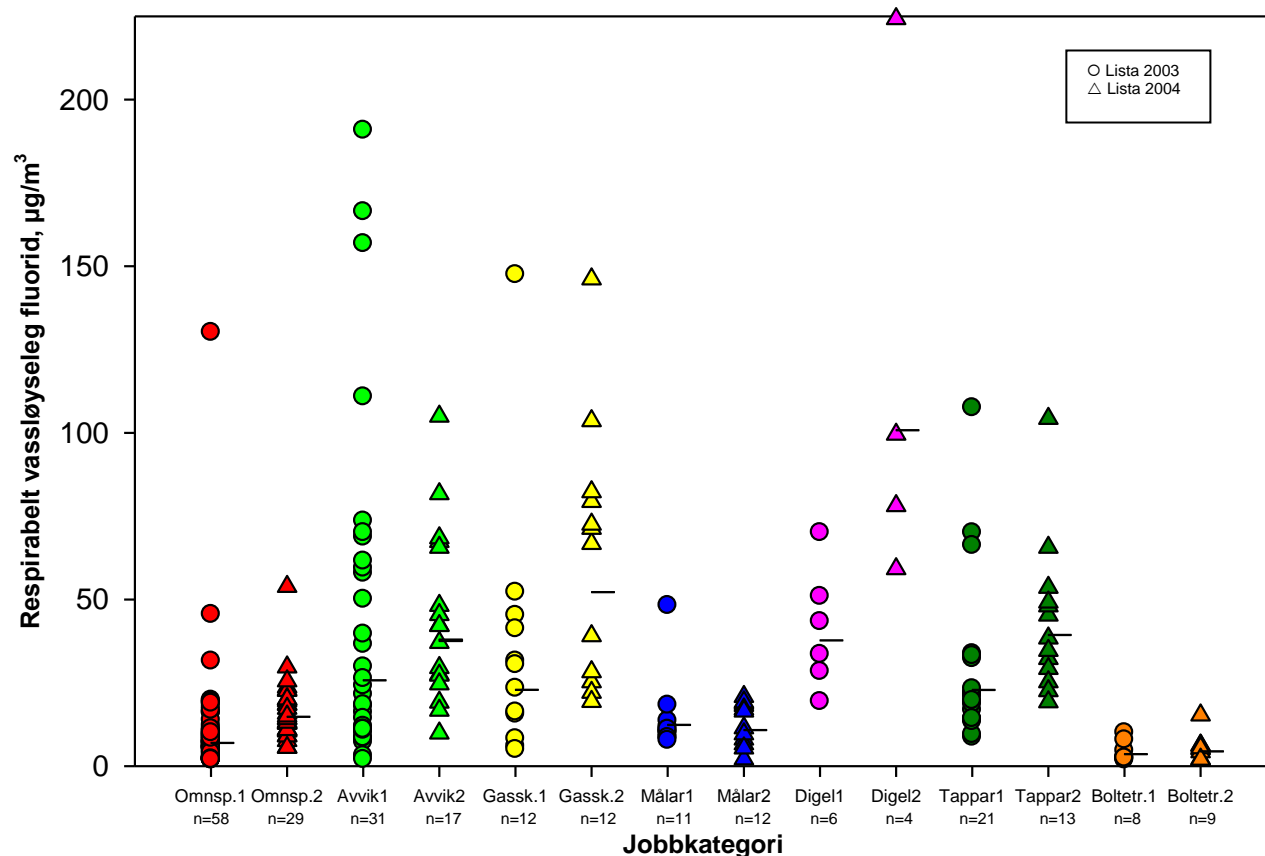
Jobbkategori	n	GM	95 % Konfidensintervall		Minimum	Maksimum
			Nedre	Øvre		
Omnspassar	58	40	36	44	15	78
Avvik	31	47	42	52	18	80
Gasskappeskiftar	12	40	30	52	22	98
Målar	11	44	37	51	32	65
Digel	6	49	39	61	33	60
Tappar	21	54	48	61	32	86
Boltetrekkar	8	46	38	56	36	69
Totalt	147	44	42	47	15	98

Frå målingane i 2003 viser tabell 12.7 prosentdelen torakalt vassløyseleg fluorid av det inhalerbare vassløyselege fluoridet. Gjennomsnittleg prosentdel vassløyseleg fluorid varierer frå 40 % – 54 % avhengig av jobbkategori. Samla er 44 % av det inhalerbare vassløyseleg fluoridet torakalt. Variasjonane innan jobbkategoriene er stor, med eit spenn frå 15 % til 98 %. Jobbkategorien tappar har den høgste gjennomsnittlege prosenten (54 %), medan gasskappeskiftarar har den lågaste (40 %).

Tabell: 12.8: Prosentdel torakalt vassløyseleg fluorid av inhalerbart vassløyseleg fluorid for prøvetakinga i 2004

Jobbkategori	n	GM	95 % Konfidensintervall		Minimum	Maksimum
			Nedre	Øvre		
Omnspassar	29	44	40	49	28	83
Avvik	17	57	54	59	47	66
Gasskappeskiftar	12	46	40	52	34	67
Målar	12	47	37	58	17	67
Digel	4	61	48	78	49	69
Tappar	13	55	48	62	37	75
Boltetrekkar	9	47	34	65	26	95
Totalt	96	49	46	52	17	95

Av prosentfordelinga vist i tabell 12.8 er det digel som har den største gjennomsnittlege prosentverdien (61 %), medan omnspassarane har det lågaste gjennomsnittet (44 %) gjennomsnittet for alle var 49 %. Spreiinga i resultata er stor (17 % - 95 %). Skilnadene mellom dei to ulike prøvetakingsperiodane var ikkje stor (44 % mot 49 %) og spreinga var omlag den same (15 % - 98 % mot 17 % - 95 %). Resultata viser at mindre enn 50 % av det vassløyselege inhalerbare fluoridet er torakalt. Dette medfører at meir enn 50 % av det vassløyselege inhalerbare fluoridet er i den grove aerosolen, og blir derfor avsett i dei øvre luftvegane.

Figur 12.24: Vassløyseleg fluorid fastsett i den respirable aerosolfraksjon frå Respiconprøvetakaren fordelt på jobbkategori og prøvetakingsperiodar. Jobbkategoriene frå Lista 2004 har 2-tal i namnet. Talet på prøver er gjevne med bokstaven n og må ikkje forvekslast med talet på personar.

Tabell: 12.9: Prosentdel respirabelt vassløyseleg fluorid av inhalerbart vassløyseleg fluorid for prøvetakinga i 2003

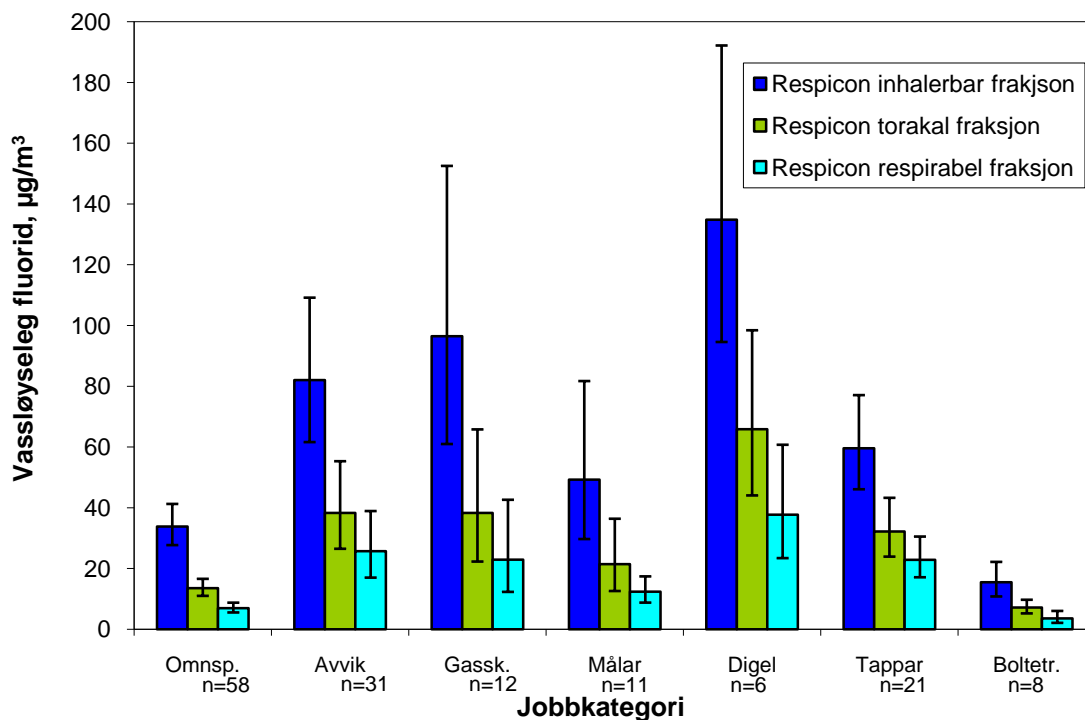
Jobbkategori	n	GM	95 % Konfidensintervall		Minimum	Maksimum
			Nedre	Øvre		
Omnspassar	58	21	18	24	3,5	64
Avvik	31	31	26	38	10	78
Gasskappeskiftar	12	24	16	36	9,2	66
Målar	11	25	19	34	12	39
Digel	6	28	19	40	16	38
Tappar	21	38	32	46	19	83
Boltetrekkar	8	23	14	39	7,2	51
Totalt	147	26	24	28	3,5	83

Tabell 12.9 viser den vassløyselege respirable delen av det inhalerbare vassløyselege fluoridet. Jobbkategorien tappar har den høgste prosentdelen, medan omnspassar har minst prosentdel. Gjennomsnittleg er 26 % av det vassløyselege inhalerbare fluoridet respirabelt. Spennvidda er 3,5 % til 83 % for alle målingane.

Tabell: 12.10: Del respirabelt vassløyseleg fluorid av inhalerbart vassløyseleg fluorid for prøvetakinga i 2004

Jobbkategori	n	GM	95 % Konfidensintervall		Minimum	Maksimum
			Nedre	Øvre		
Omnspassar	29	25	31	30	9,7	69
Avvik	17	36	34	39	29	47
Gasskappeskiftar	12	33	27	40	19	50
Målar	12	28	20	38	9,5	61
Digel	4	30	19	46	21	37
Tappar	13	33	28	38	21	46
Boltetrekkar	9	22	14	36	8,6	65
Totalt	96	29	27	32	8,6	69

Den gjennomsnittlege delen respirabelt vassløyselege fluorid er 29 % av det inhalerbare vassløyselege fluoridet. Lågast prosentdel har boltetrekkarane med 22 %, medan avvik har høgast med 36 %. Spreiinga er relativt stor (8,6 % til 69 %), men mindre enn for prøvetakinga i 2003. Skilnaden i gjennomsnittlege prosentdel er ikkje stor mellom dei to prøvetakingsperiodane. Samanlikna med prosentdelane for aerosol er det prosentvis meir vassløyseleg respirabelt fluorid (29 %) enn det er respirabel aerosol (17 % - 18 %). Dette tyder at ein har ei anna storleiksfordeling av fluorid i aerosolen enn storleiksfordelinga er for aerosol.

Figur 12.25: Vassløseleg fluorid Geometrisk middelværdi med 95% konfidensintervall for vassløseleg fluorid bestemt i aerosolfraksjonane frå Respicon tatt under prøvetakinga i 2003.

Jobbkategoriene gasskappeskiftar, avvik og digel er dei som gjennomsnittleg er høgast eksponerte for vassløselege fluorid, uavhengig av storleiksfraksjon. Boltetrekkarane er den lågast eksponerte jobbkategori for alle fraksjonane vassløseleg fluorid.

Tabell 12.11 viser kva jobbkategoriar som etter statistisk analyse med statistikk programmet SPSS er signifikant* forskjellige.

Tabell 12.11: Oversikt over kva jobbkategoriar der GM var signifikant* forskjellige for vassløseleg fluorid ved prøvetakinga i 2003

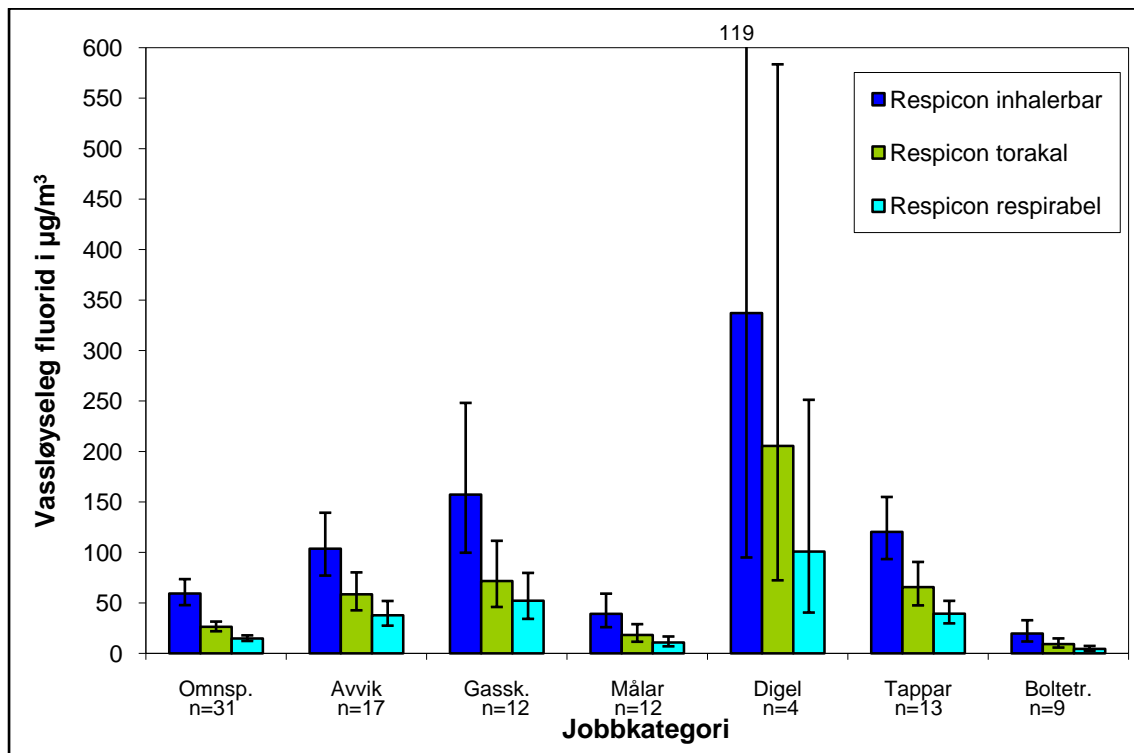
Komponent	Jobbkategori	Signifikant* forskjellig frå jobbkategori
IOM vassløseleg fluorid	Omnspassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Avvik	Omnspassar, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnspassar, Boltetrekkar
	Målar	Omnspassar, Boltetrekkar
	Digel	Omnspassar, Boltetrekkar
	Tappar	Omnspassar, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Omnspassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar

* p<0,05
49

Tab. 12.11 forts.

Komponent	Jobbkategori	Signifikant* forskjellig frå jobbkategori
Respicon Inhalerbar vassløyseleg fluorid	Omnpassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Avvik	Omnpassar, Målar, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnpassar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Målar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Boltetrekkar
	Digel	Omnpassar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Tappar	Omnpassar, Gasskappeskiftar, Digel, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Omnpassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar
Respicon Torakal vassløyseleg fluorid	Omnpassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Avvik	Omnpassar, Målar, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnpassar, Boltetrekkar
	Målar	Avvik, Digel, Boltetrekkar
	Digel	Omnpassar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Tappar	Omnpassar, Digel, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Omnpassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar
Respicon Respirabel vassløyseleg fluorid	Omnpassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Avvik	Omnpassar, Målar, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnpassar, Boltetrekkar
	Målar	Omnpassar, Avvik, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Digel	Omnpassar, Målar, Boltetrekkar
	Tappar	Omnpassar, Målar, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Omnpassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar

* p<0,05

Figur 12:26: Geometrisk middelværdi med 95% konfidensintervall for vassløseleg fluorid bestemt i aerosolfraksjonane frå Respicon tatt under prøvetakinga i 2004.

For prøvetakinga i 2004 er det digel som skil seg ut som den jobbkategorien med høgast eksponering, men sidan denne jobbkategorien er samansett av svært få målingar (n=4) kan ein ikkje tillegge resultatene stor vekt. Utanom digel er det gasskappeskiftarane, tappar og avvik som er dei høgast eksponerte jobbkategoriene. Boltetrekkar er jobbkategorien med lågast eksponering. Samanlikna med prøvetakinga i 2003 er trendane dei same, med gasskappeskift og avvik som dei høgast eksponerte på gruppebasis.

I tabellen 12.12 er det gjeve same samanstillinga for eksponeringsmålingane i 2004 som tabell 12.11 viser for målingane i 2003.

Tabell 12.12: Oversikt over kva jobbkategoriar der GM var signifikant* forskjellig for vassløseleg fluorid ved prøvetakinga i 2004

Komponent	Jobbkategori	Signifikant* forskjellig frå jobbkategori
IOM vassløseleg fluorid	Omnspassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Avvik	Omnspassar, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnspassar, Avvik, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Målar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Digel	Omnspassar, Avvik, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Tappar	Omnspassar, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Omnspassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar

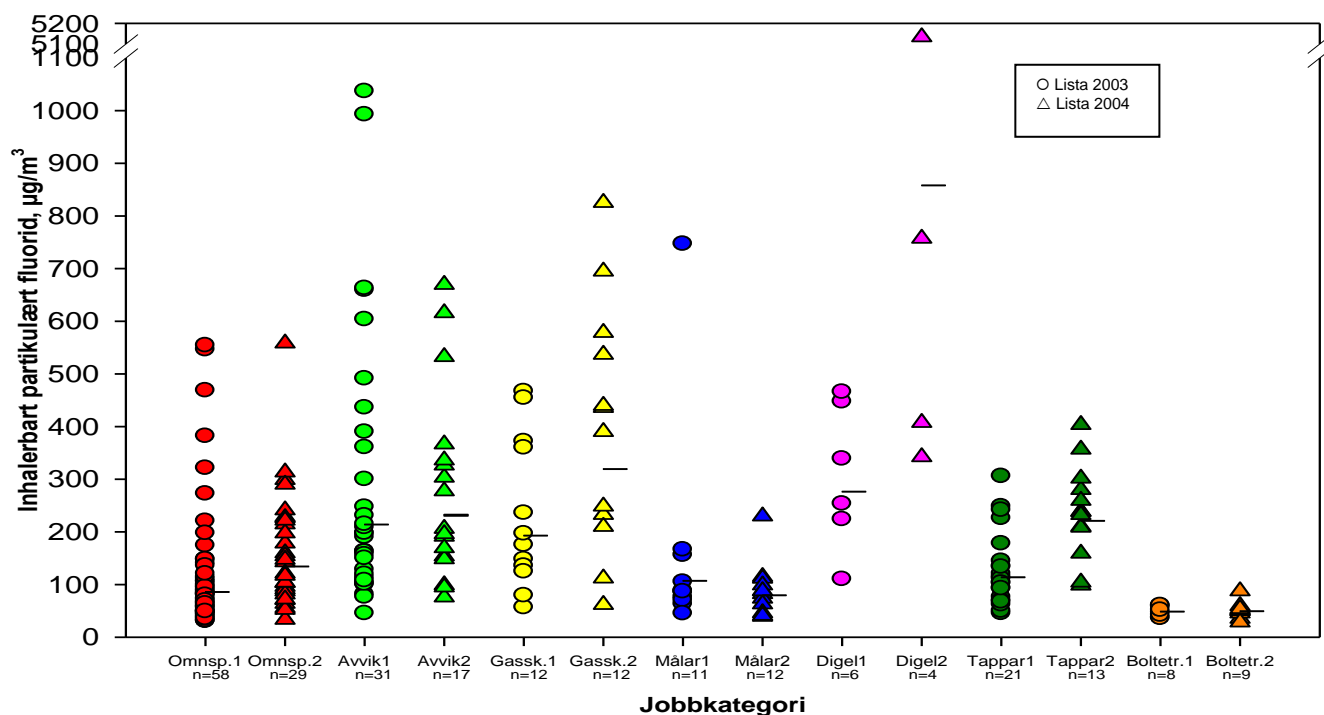
* p<0,05
51

Tab. 12.12 forts.

Komponent	Jobbkategori	Signifikant* forskjellig frå jobbkategori
Respicon Inhalerbart vassløyseleg fluorid	Omnpassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Avvik	Omnpassar, Målar, Digel, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnpassar, Målar, Digel, Boltetrekkar
	Målar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Digel	Omnpassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Tappar	Omnpassar, Målar, Digel, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Omnpassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar
Respicon ^{Torakalt} vassløyseleg fluorid	Omnpassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Avvik	Omnpassar, Målar, Digel, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnpassar, Målar, Boltetrekkar
	Målar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Digel	Omnpassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Tappar	Omnpassar, Målar, Digel, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Omnpassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar
Respicon Respirabelt vassløyseleg fluorid	Omnpassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Avvik	Omnpassar, Målar, Digel, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnpassar, Målar, Boltetrekkar
	Målar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Digel	Omnpassar, Avvik, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Tappar	Omnpassar, Målar, Digel, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Omnpassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar

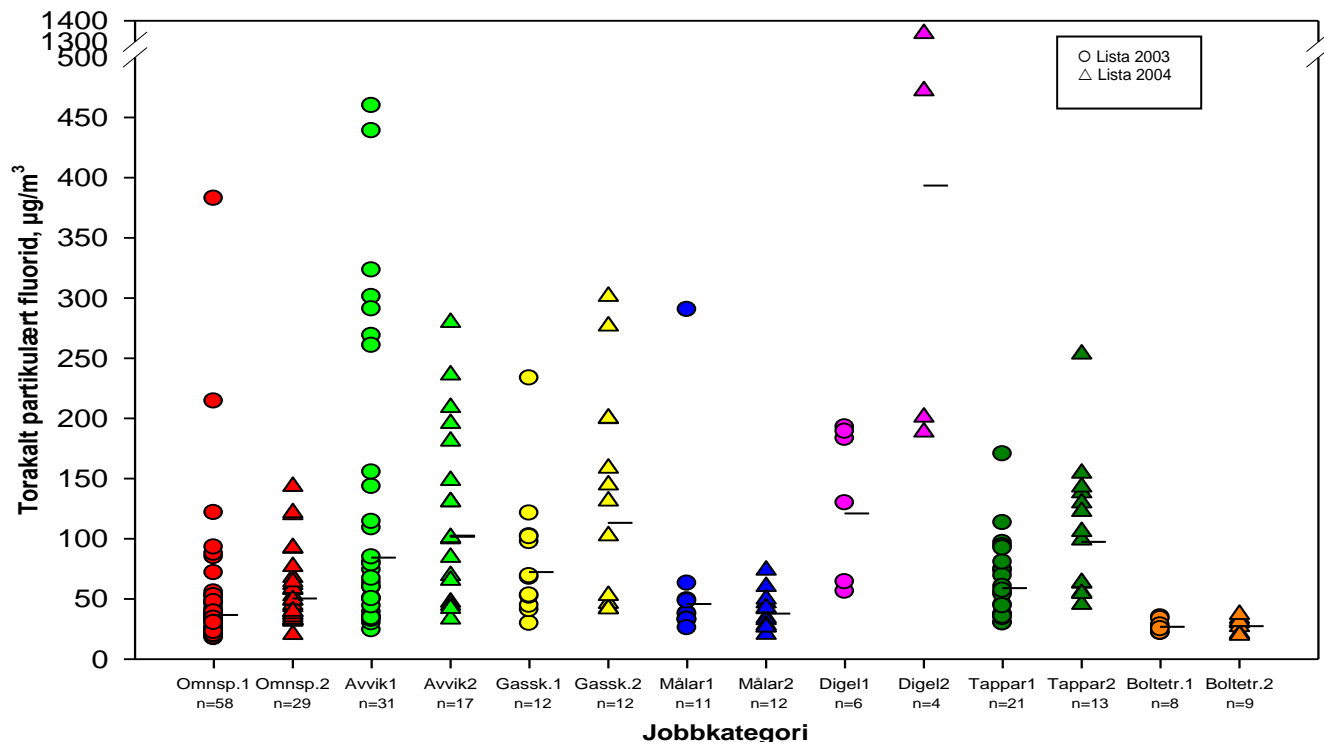
* p<0,05

12.3. Resultat partikulært fluorid

Figur 12.27: Partikulært fluorid fastsett i den inhalerbare aerosolfraksjon frå Respiconprøvetakaren fordelt på jobbkategori og prøvetakingsperiodar. Jobbkategoriene frå Lista 2004 har 2-tal i namnet. Talet på prøver er gjevne med bokstaven n og må ikkje forvekslast med talet på personar.

Som vist i figur 12.27 har jobbkategoriene boltetrekkar lågast eksponering for partikulært fluorid i den inhalerbare aerosolfraksjonen. Spreiinga er også minst for denne kategorien. Høgast gjennomsnitt har ein for digel ved prøvetakinga i 2004, men grunna få målingar med stor spreiging er det relativt vanskeleg å trekkje klare slutningar om den jobbkategoriene. Generelt er dei fleste målingane under $600 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Størst spreiging har ein for kategoriene avvik og gasskappeskifar.

Figur 12.28: Partikulært fluorid fastsett i den torakale aerosolfraksjon frå Respiconprøvetakaren fordelt på jobbkategori og prøvetakingsperiodar. Jobbkategoriene frå Lista 2004 har 2-tal i namnet. Talet på prøver er gjevne med bokstaven n og må ikkje forvekslast med talet på personar.

For torakalt partikulært fluorid er der berre nokre få målingar over $300 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Spreiinga er minst for boltetrekkar og størst for avvik. Det er då valt å sjå bort frå målingane for digel i 2004. Spreiinga er størst for avvik og gasskappeskiftar.

Tabell: 12.13: Prosentdel torakalt partikulært fluorid av inhalerbart partikulært fluorid for prøvetakinga i 2003

Jobbkategori	n	GM	95 % Konfidensintervall		Minimum	Maksimum
			Nedre	Øvre		
Omnspassar	58	43	39	47	17	73
Avvik	31	39	35	44	17	74
Gasskappeskiftar	12	38	28	51	17	87
Målar	11	43	37	49	30	57
Digel	6	44	34	57	29	56
Tappar	21	52	46	59	30	84
Boltetrekkar	8	55	47	65	38	69
Totalt	147	43	41	46	17	87

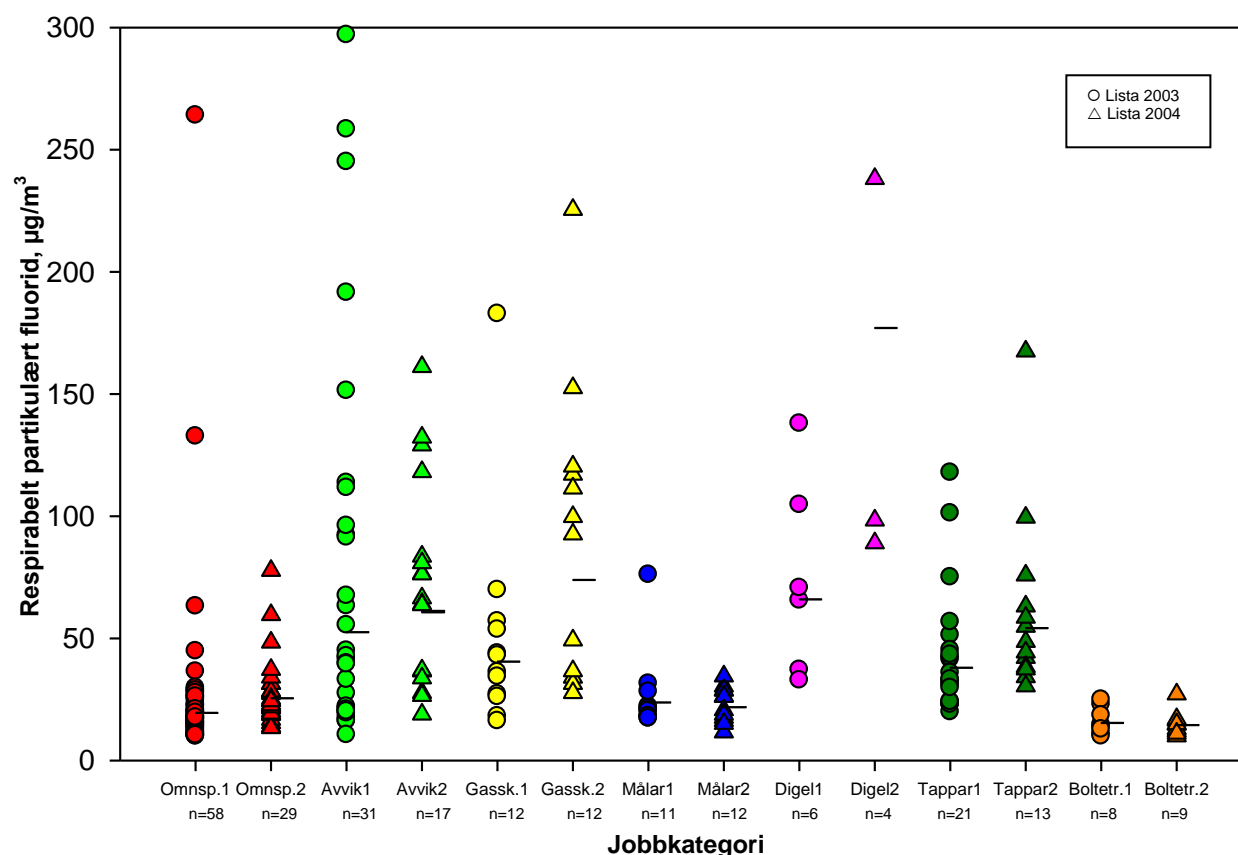
Frå tabell 12.13 får ein at det er gjennomsnittleg 43 % torakalt partikulært fluorid av det inhalerbare partikulære fluoridet. Boltetrekkar har den største prosentdelen (55 %), medan gasskappeskiftar har den minste prosentdelen (38 %).

Tabell: 12.14: Prosentdel torakalt partikulært fluorid av inhalerbart partikulært fluorid for prøvetakinga i 2004

Jobbkategori	N	GM	95 % Konfidensintervall		Minimum	Maksimum
			Nedre	Øvre		
Omnspassar	29	38	33	43	19	93
Avvik	17	44	41	48	30	54
Gasskappeskiftar	12	36	29	43	20	68
Målar	12	48	40	56	28	68
Digel	4	46	24	86	26	62
Tappar	13	44	38	52	25	63
Boltetrekkar	9	56	47	66	36	69
Totalt	96	42	40	45	19	93

For prøvetakinga i 2004 var det gjennomsnittleg 42 % torakalt partikulært fluorid av det inhalerbare partikulære fluoridet. Størst gjennomsnittleg prosentdel var hos boltetrekkar og minst hos omnspassar.

Ved samanlikning mellom dei to prøvetakingsperiodane er gjennomsnittet relativt likt (43 % mot 42 %).

Figur 12.29: Partikulært fluorid fastsett i den respirable aerosolfraksjon frå Respiconprøvetakaren fordelt på jobbkategori og prøvetakingsperiodar. Jobbkategoriene frå Lista 2004 har 2-tal i namnet. Talet på prøver er gjeve med bokstaven n og må ikkje forvekslast med talet på personar.

Av fig. 12.29 ser ein at det er jobbkategorien boltetrekkar som har lågast gjennomsnittleg eksponering og minst spreieing. Spreiinga er størst for arbeidskategoriene avvik og gasskappeskift. Dei fleste av eksponeringsmålingane er under 200 µg/m³.

Tabell: 12.15: Prosentdel respirabelt partikulært fluorid av inhalerbart partikulært fluorid for prøvetakinga i 2003

Jobbkategori	n	GM	95 % Konfidensintervall		Minimum	Maksimum
			Nedre	Øvre		
Omnspassar	58	23	20	26	3,6	48
Avvik	31	25	20	30	5,3	68
Gasskappeskiftar	12	21	14	32	6,9	55
Målar	11	22	17	29	10	38
Digel	6	24	16	36	14	34
Tappar	21	33	28	40	17	75
Boltetrekkar	8	32	25	40	21	44
Totalt	147	25	23	27	3,6	75

Gjennomsnittleg er det 25 % respirabelt partikulært fluorid i det inhalerbare partikulære fluoridet. Høgast prosentdel hos jobbkategorien tappar og lågast hos gasskappeskiftarane.

Tabell: 12.16: Prosentdel respirabelt partikulært fluorid av inhalerbart partikulært fluorid for prøvetakinga i 2004

Jobbkategori	n	GM	95 % Konfidensintervall		Minimum	Maksimum
			Nedre	Øvre		
Omnspassar	29	19	15	23	4,4	44
Avvik	17	26	23	30	19	41
Gasskappeskiftar	12	23	18	30	11	45
Målar	12	27	22	35	13	48
Digel	4	21	8,6	50	9,2	31
Tappar	13	25	20	30	12	42
Boltetrekkar	9	30	23	38	19	50
Totalt	96	23	21	26	4,4	50

For prøvetakinga i 2004 var det gjennomsnittleg 23 % respirabelt partikulært fluorid av det inhalerbare partikulære fluoridet. Høgast prosentdel hos boltetrekkarane (30 %) og lågast hos omnspassarane (19 %). Boltetrekkarane ser ut til å kunne ha noko større prosentdel respirabelt partikulært fluorid enn dei andre jobbkategoriene.

Ved samanlikning av dei to ulike prøvetakingsperiodane finn ein at gjennomsnittleg prosentfordeling er omtrent lik (25 % mot 23 %). Spreiinga ser ut til å vere noko mindre for eksponeringsmålingane frå 2004.

Generelt utgjer respirabel og torakal vassløyseleg fluorid same prosenten av det inhalerbare vassløyselege fluoridet som respirabel og torakal partikulært fluorid er av det inhalerbare partikulære fluoridet.

Dess meir torakalt partikulært fluorid ein er eksponert for, dess meir fluorid kan passere forbi strupehovudet og bli avsett i områda av respirasjonssystemet som er assosiert med astma.

Tabell 12.17: Oversikt over kva jobbkategori der GM var signifikant* forskjellige for partikulært fluorid ved prøvetakinga i 2003

Komponent	Jobbkategori	Signifikant* forskjellig frå jobbkategori
Respicon Inhalerbar partikulær fluorid	Omnspassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Boltetrekkar
	Avvik	Omnspassar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnspassar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Målar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Boltetrekkar
	Digel	Omnspassar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Tappar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Omnspassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar
Respicon Torakal partikulær fluorid	Omnspassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar
	Avvik	Omnspassar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnspassar, Boltetrekkar
	Målar	Avvik, Digel
	Digel	Omnspassar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Tappar	Omnspassar, Avvik, Digel, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar
Respicon Respirabel partikulær fluorid	Omnspassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar
	Avvik	Omnspassar, Målar, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnspassar, Målar, Boltetrekkar
	Målar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar
	Digel	Omnspassar, Målar, Boltetrekkar
	Tappar	Omnspassar, Målar, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar

Kva jobbkategori som er signifikant* forskjellige frå kvarandre ved dei to måleperiodane er gjeve i tabell 12.17 (for 2003) og tabell 12.18 (for 2004).

Foto: Hilde Notø, STAMI

Bilde: 12.9: Omnspassar

* $p < 0,05$

Tabell 12.18: Oversikt over kva jobbkategoriar der GM var signifikant* forskjellige for partikulært fluorid ved prøvetakinga i 2004

Komponent	Jobbkategori	Signifikant* forskjellig frå jobbkategori
Respicon ¹ Inhalerbar partikulær fluorid	Omnpassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Avvik	Omnpassar, Målar, Digel, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnpassar, Målar, Digel, Boltetrekkar
	Målar	Omnpassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Digelrens, Tappar
	Digel	Omnpassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Tappar	Omnpassar, Målar, Digel, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Omnpassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar
Respicon ² Torakal partikulær fluorid	Omnpassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Avvik	Omnpassar, Målar, Digel, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnpassar, Målar, Digel, Boltetrekkar
	Målar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar
	Digel	Omnpassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Tappar	Omnpassar, Målar, Digel, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Omnpassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar
Respicon ³ Respirabel partikulær fluorid	Omnpassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Avvik	Omnpassar, Målar, Digel, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnpassar, Målar, Digel, Boltetrekkar
	Målar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar
	Digel	Omnpassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Tappar	Omnpassar, Målar, Digel, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Omnpassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar

* p<0,05

Tabell 12.19: Prosent vassløyseleg fluorid av partikulært fluorid for prøvetakinga i 2003

Parameter	Jobbkategori	n	GM	95 % Konfidensintervall		Minimum	Maksimum
				Nedre	Øvre		
Prosent respirabelt vassløyseleg fluorid av respirabelt partikulært fluorid	Omnspassar	58	36	32	40	10	70
	Avvik	31	49	43	56	19	76
	Gasskappeskiftar	12	57	43	74	19	81
	Målar	11	52	46	59	33	65
	Digel	6	57	48	68	49	77
	Tappar	21	60	53	68	39	91
	Boltetrekkar	8	23	15	36	10	44
	Alle	147	44	41	47	10	91
Prosent torakalt vassløyseleg fluorid av torakalt partikulært fluorid	Omnspassar	58	37	33	41	19	70
	Avvik	31	45	39	53	11	72
	Gasskappeskiftar	12	53	42	66	27	77
	Målar	11	47	38	58	28	66
	Digel	6	54	44	67	42	72
	Tappar	21	55	48	62	31	83
	Boltetrekkar	8	27	19	36	13	44
	Alle	147	43	40	46	11	83
Prosent inhalerbart vassløyseleg fluorid av inhalerbart partikulært fluorid	Omnspassar	58	39	37	42	19	64
	Avvik	31	38	34	44	10	57
	Gasskappeskiftar	12	50	43	59	30	76
	Målar	11	46	40	52	33	57
	Digel	6	49	39	61	35	68
	Tappar	21	52	47	58	35	74
	Boltetrekkar	8	32	23	44	18	56
	Alle	147	42	40	44	10	76

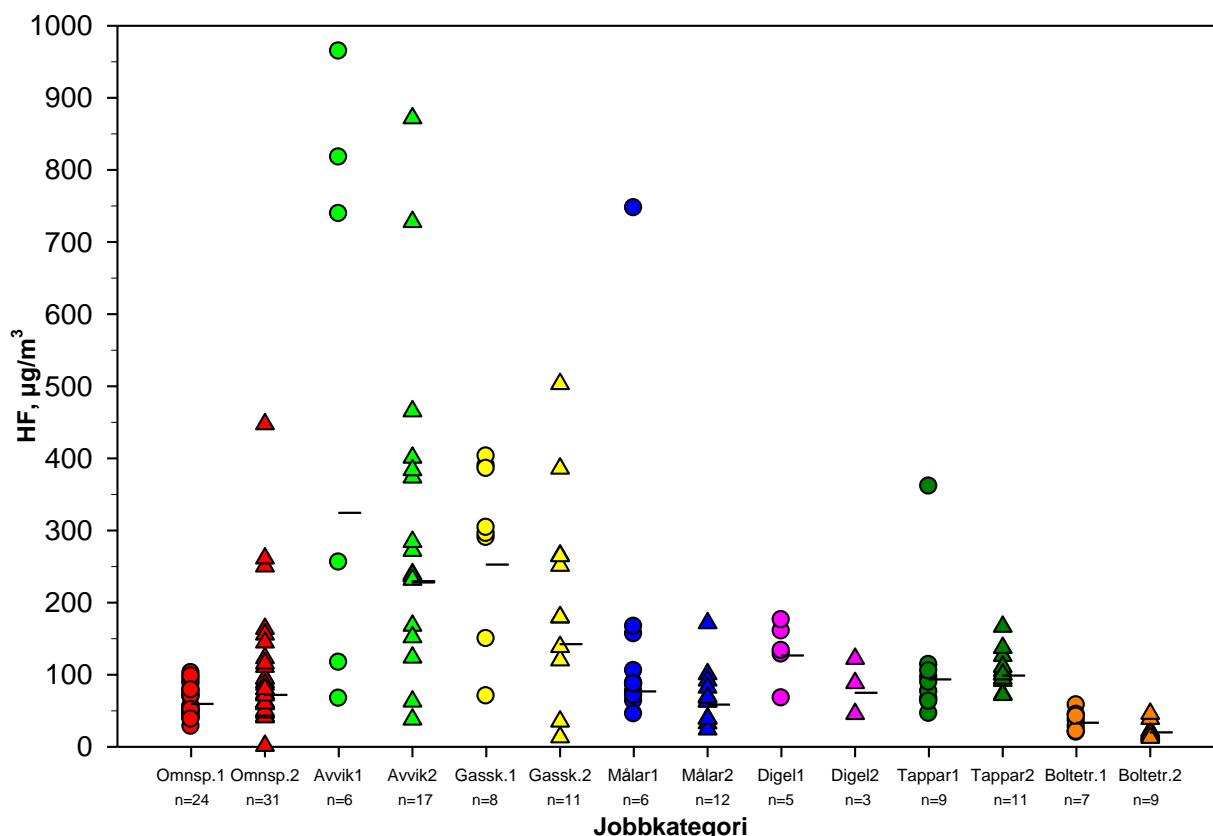
Kor stor del av det partikulære fluoridet som er vassløyseleg er avhengig av kjelda til fluorideksponeringa. Aerosol frå badet inneheld fluorid som ikkje let seg ekstrahere ut i vassfasen, men blir fastsett som lutløyseleg fluorid. For prøvetakinga i 2003 som er vist i tabell 12.19 var det omlag 43% vassløyseleg fluorid i dei ulike aerosolfraksjonane. Kjelder til eksponering for bad-aerosol er eksponering for knust bad under dekking og for aerosol ved opne bad. Forskjellar mellom dei ulike jobbkategoriene er store. Jobbkategorien boltetrekkar er signifikant ($p < 0,05$) forskjellig frå dei andre jobbkategoriene for prosent respirabelt og torakalt vassløyseleg fluorid av respirabelt og torakalt partikulært fluorid. Spennet i resultata er stort, frå 10 % til 91 % for respirabelt vassløyseleg fluorid av partikulært fluorid. Trass i små forskjellar er der på jobbkategorinivå ein trend i høgare vassløyseleg del fluorid dess mindre partiklane er. Denne trenden gjeld for alle jobbkategoriene bortsett frå boltetrekkarane der trenden er motsatt.

Tabell 12.20: Prosent vassløyseleg fluorid av partikulært fluorid for prøvetakinga i 2004

Parameter	Jobbkategori	n	GM	95 % Konfidensintervall		Minimum	Maksimum
				Nedre	Øvre		
Prosent respirabelt vassløyseleg fluorid av respirabelt partikulært fluorid	Omnspassar	29	58	54	62	38	75
	Avvik	17	62	57	67	46	86
	Gasskappeskiftar	12	71	68	74	64	79
	Målar	12	50	39	63	18	67
	Digel	4	57	36	91	42	79
	Tappar	13	73	67	79	52	85
	Boltetrekkar	9	30	22	41	18	56
	Alle	96	57	54	61	18	86
Prosent torakalt vassløyseleg fluorid av torakalt partikulært fluorid	Omnspassar	29	52	48	57	25	70
	Avvik	17	57	52	63	33	77
	Gasskappeskiftar	12	63	61	66	58	72
	Målar	12	48	38	61	18	70
	Digel	4	52	32	86	40	72
	Tappar	13	67	62	73	56	88
	Boltetrekkar	9	34	25	46	18	54
	Alle	96	53	50	57	18	88
Prosent inhalerbart vassløyseleg fluorid av inhalerbart partikulært fluorid	Omnspassar	29	44	41	48	28	57
	Avvik	17	45	40	50	27	62
	Gasskappeskiftar	12	49	45	54	39	65
	Målar	12	49	43	57	31	61
	Digel	4	39	19	81	21	59
	Tappar	13	54	51	58	41	61
	Boltetrekkar	9	40	30	53	18	59
	Alle	96	46	44	48	18	65

For prøvetakinga i 2004 viser tabell 12.20 ein noko høgare gjennomsnittsverdi for både prosent respirabelt og prosent torakalt. Forskjellar mellom dei ulike jobbkategoriene er store. Jobbkategorien boltetrekkar er signifikant ($p < 0,05$) forskjellig frå dei andre jobbkategoriene for prosent respirabelt og torakalt vassløyseleg fluorid av respirabelt og torakalt partikulært fluorid. Spreiinga er noko mindre enn for prøvetakinga i 2003, med spenn frå 18 % til 88 %. Sjølv om forskjellane mellom dei ulike aerosolfraksjonane ikkje er stor, er det ein klar trend at prosenten vassløyseleg aukar med minkande storleik av aerosolen. Denne trenden er ikkje gjeldande for jobbkategorien boltetrekkar kor trenden er motsatt.

12.4. Gassar, HF og SO₂

Figur 12.30 Gassformig fluorid frå HF fordelt på jobbkategori og prøvetakingsperiodar. Jobbkategoriene frå Lista 2004 har 2-tal i namnet . Talet på prøver er gjeve med bokstaven n og må ikkje forvekslast med talet på personar.

Generelt er eksponeringa for HF mindre enn 500 µg/m³. Jobbkategoriene avvik , gasskappeskiftar og målar har einseilde verdiar høgare enn dette.

Tabellane viser kva arbeidsoperasjonar som var signifikant* forskjellige i dei to prøvetakingsperiodane 2003 (tabell 12.21) og 2004 (tabell 12.22).

Tabell 12.21: Oversikt over kva jobbkategori der GM var signifikant* forskjellig for gassformig fluorid (HF) ved prøvetakinga i 2003

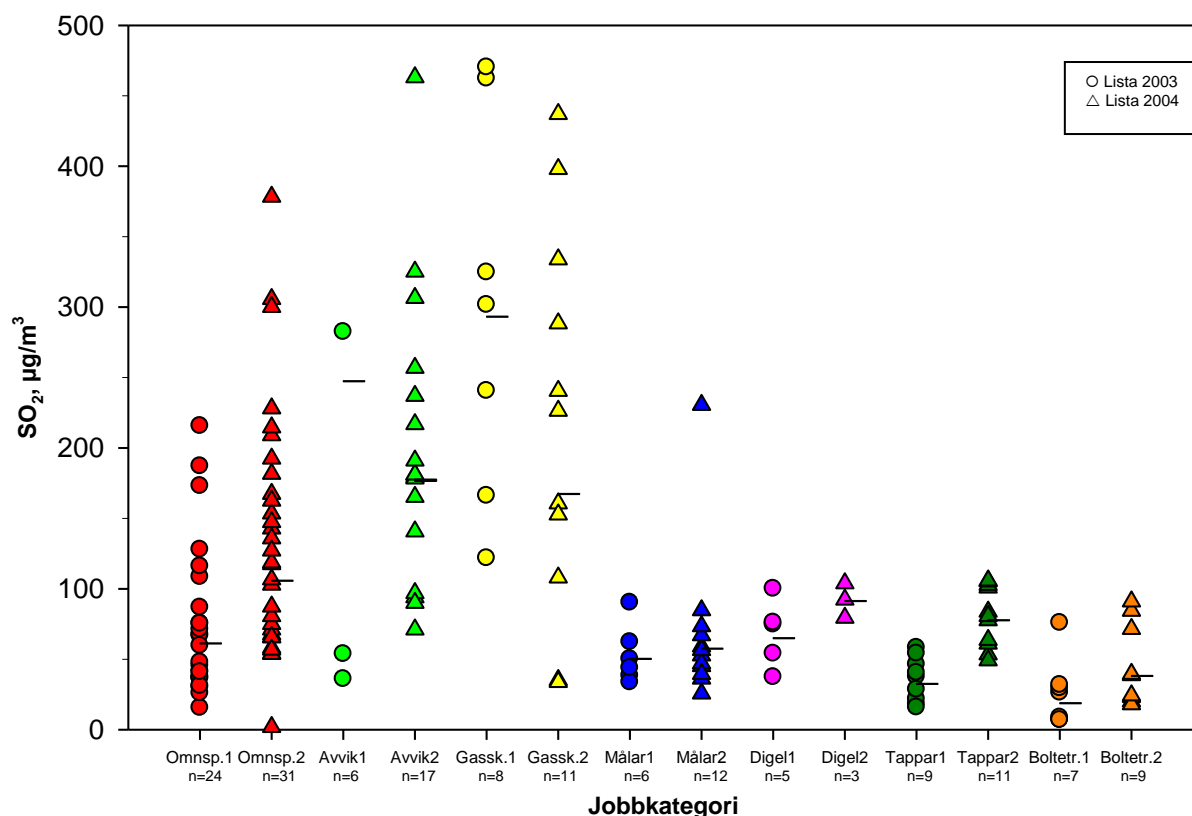
Komponent	Jobbkategori	Signifikant* forskjellig frå jobbkategori
HF (gass)	Omnspassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel
	Avvik	Omnspassar, Målar, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnspassar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Målar	Avvik, Gasskappeskiftar, Boltetrekkar
	Digel	Omnspassar, Avvik, Boltetrekkar
	Tappar	Avvik, Gasskappeskiftar, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar

* p<0,05
61

Tabell 12.22: Oversikt over kva jobbkategori der GM var signifikant* forskjellig for gassformig fluorid (HF) ved prøvetakinga i 2004

Komponent	Jobbkategori	Signifikant* forskjellig frå jobbkategori
HF _(g)	Omnspassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Boltetrekkar
	Avvik	Omnspassar, Målar, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnspassar, Målar, Boltetrekkar
	Målar	Avvik, Gasskappeskiftar, Boltetrekkar
	Digel	Avvik, Boltetrekkar
	Tappar	Avvik, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Omnspassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar

HF_(g) blir danna frå prosessen. Ein kan tenkje seg at eksponeringa er avhengig av opphaldstid ved opne bad. HF_(g) vil kunne adsorberast i aerosolen i hallatmosfæren og blir rapportert som partikulært fluorid. Som ein mulig årsak til at jobbkategoriene avvik og gasskappeskiftar har høgast nivå og størst spreining er opphaldstida på opne celler. Avhengig av arbeid utført er det svært ulik opphaldstid både mellom ulike personar og mellom dagar for same person.

Figur 12.32: SO₂ frå filter fordelt på jobbkategori og prøvetakingsperiodar. Jobbkategoriene frå Lista 2004 er har 2-tal i namnet. Talet på prøver er gjeve med bokstaven n og må ikkje forvekslast med talet på personar.

Kjelda til SO_{2(g)} eksponeringa er sbovelet i anoden. Svovelinnhaldet i anoden vil kunne variere med råstoffet til anoden og då trueleg variere frå batch til batch. Lågast nivå finn ein for tapparar og boltetrekkarar, dette er jobbkategori der stor del av arbeidstida er i ventilerte køyretøy. For jobbkategoriene omnspassar, avvik og gasskappeskift er det stor

* p<0,05

spreiing og høgare gjennomsnitt. Desse jobbkategoriene har arbeid med arbeidsstad nær anoden.

Tabell 12.23: Oversikt over kva jobbkategoriar der GM var signifikant* forskjellige for svoveldioksid (SO₂) ved prøvetakinga i 2003

Komponent	Jobbkategori	Signifikant* forskjellig frå jobbkategori
SO ₂	Omnpassar	Avvik, Gasskappeskiftar
	Avvik	Omnpassar, Målar, Tappar
	Gasskappeskiftar	Omnpassar, Målar, Tappar
	Målar	Avvik, Gasskappeskiftar
	Digel	
	Tappar	Avvik, Gasskappeskiftar
	Boltetrekkar	

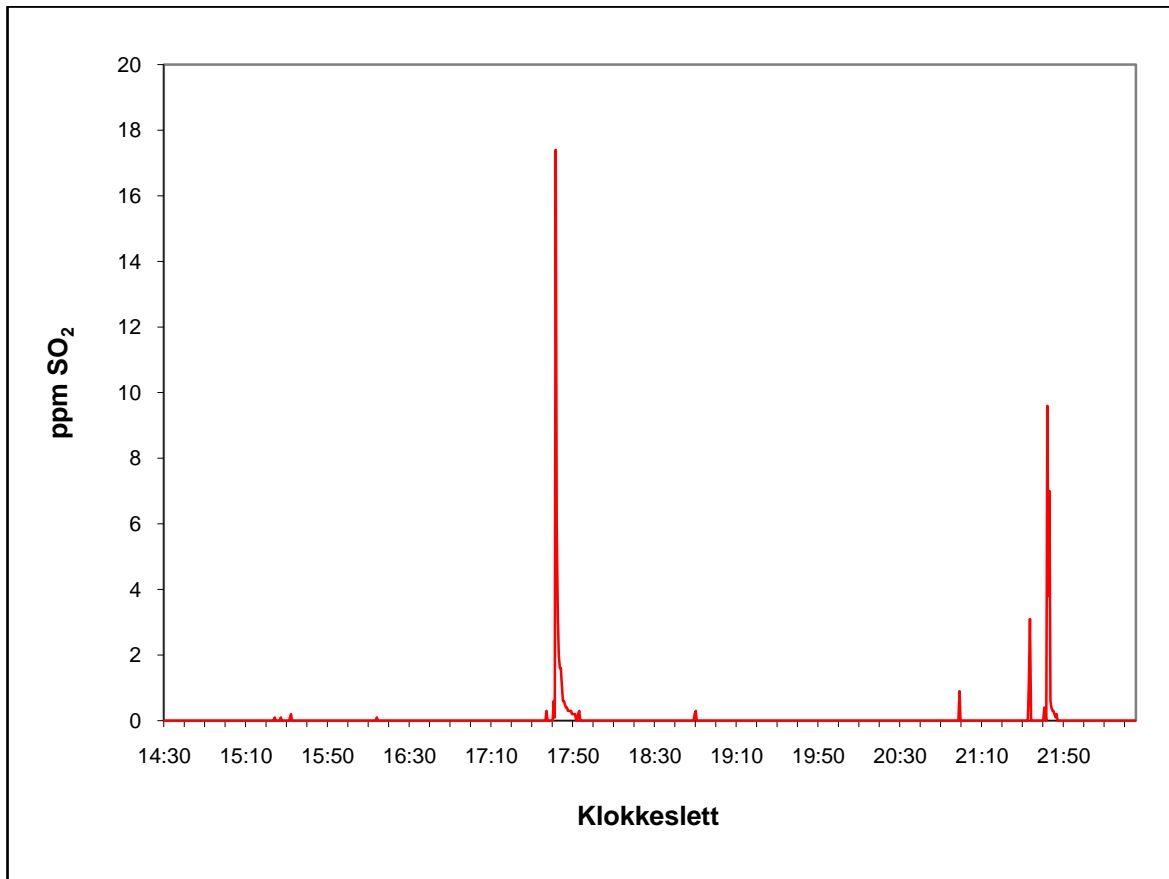
Tabell 12.24: Oversikt over kva arbeidsoperasjonar der GM var signifikant* forskjellige for svoveldioksid (SO₂) ved prøvetakinga i 2004

Komponent	Jobbkategori	Signifikant* forskjellig frå jobbkategori
SO ₂	Omnpassar	Digel
	Avvik	
	Gasskappeskiftar	
	Målar	Digel
	Digel	Omnpassar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Tappar	Digel
	Boltetrekkar	Digel

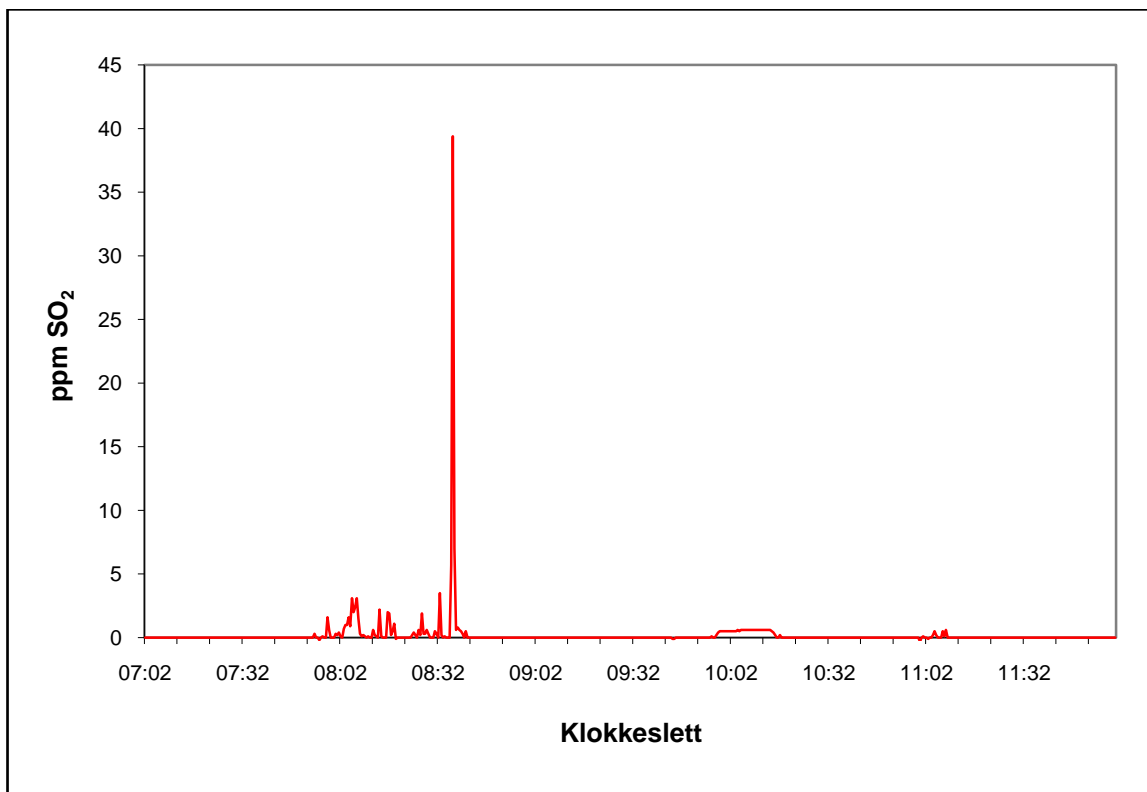
12.4.1. Tidsoppløyste SO₂-målingar

For å betre kunne forstå SO₂ eksponeringa vart det nytta direktevisande gassesensorar til kontinuerleg kunne monitere konsentrasjonen av SO₂ over arbeidsskifta. Fig. 12.33 og 12.34 viser to typiske variasjonsmålingar for to ulike jobbkategoriar. SO₂ kjem frå sbovelet i kolet som blir nytta. Eksponeringsmønstra for dei ulike jobbkategoriar varierar og er derfor eit viktig verktøy til å identifisere utsette jobbkategoriar.

* p<0,05
63

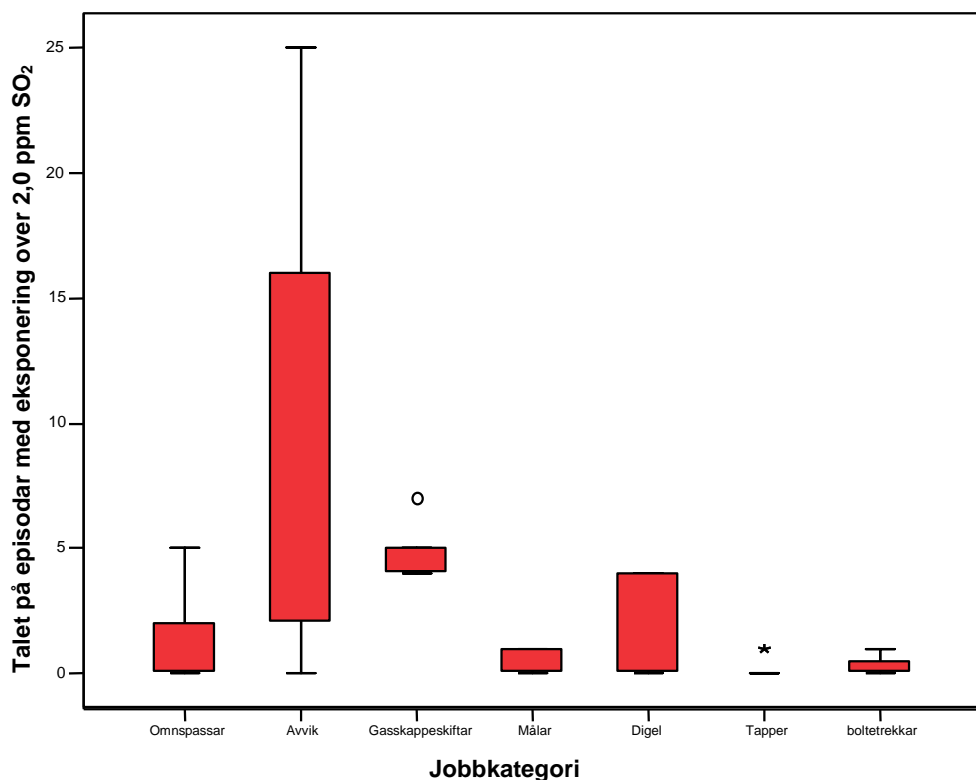
Figur 12.33: Tidsoppløyst SO₂ signal for omnspassar 22. januar 2003

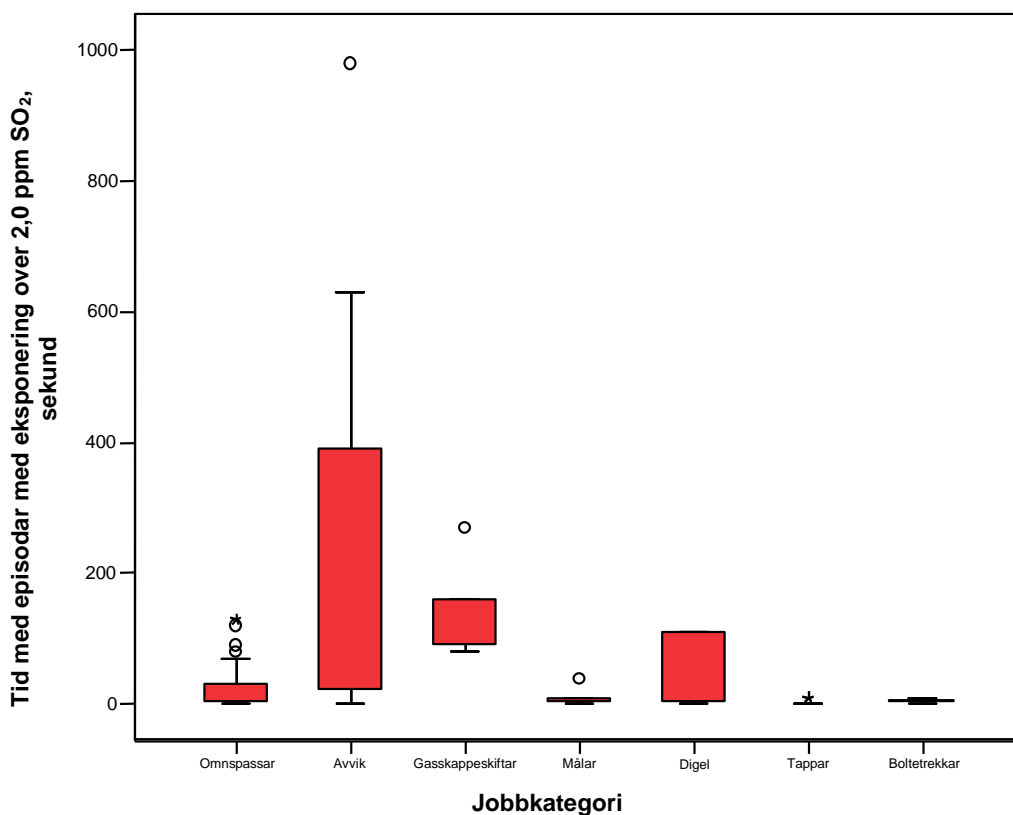
Figur 12.34: Tidsoppløyst SO₂ signal for gasskappeskiftar 21. januar 2003

For å kunne vurdere dei tidsoppløyste SO₂ –verdiane vart det nytta ein strategi ved å telje talet på episodar over ein gjeven verdi, kor lenge ein slik episode varer og dosen av SO₂ i kvar episode. Figur 12.35 viser talet på episodar med verdiane over 2,0 ppm SO₂ fordelt på arbeidsoppasjonane. I figur 12.36 viser talet på sekund kor eksponeringa har vore over 2,0 ppm, fordelt på dei ulike jobbkategoriene. I figur 12.37 er det gjevne dosen av desse

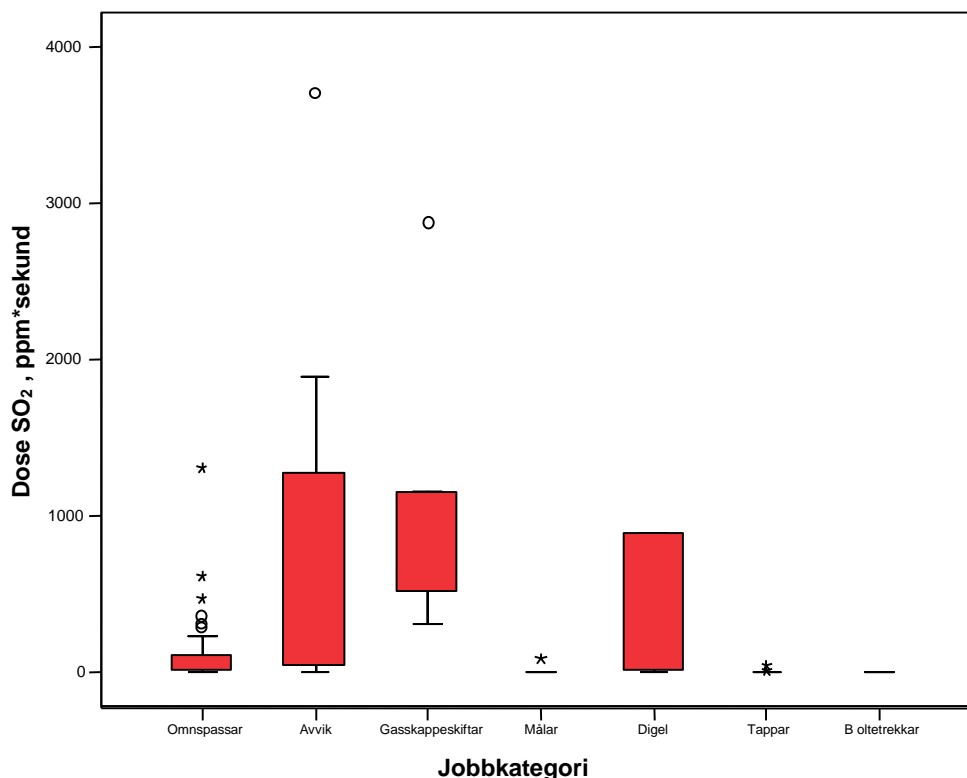
episodane over 2,0 ppm fordelt på dei ulike jobbkategoriene.

Figur 12.35: Boksplott av eksponeringsepisodar med eksponering over 2,0 ppm SO₂ ved eksponeringsmålingane i 2003

Figur 12.36: Boksplott av talet på sekund med eksponering over 0,2 ppm SO₂ ved eksponeringsmålingane i 2003.

Figur 12.37: Boksplott av dose (ppm *sekund) for eksponering over 2,0 ppm SO₂ ved eksponeringsmålingane i 2003.

Gass-sensorar med logging er nyttige hjelpemiddel for identifisering av toppeksponering og variasjonen av eksponeringa gjennom eit arbeidsskift. For alle gassloggarane er det rekna tidsoppløyte konsentrasjonsfigurar, gjennomsnittleg konsentrasjon (ppm) og maksimalverdi. I tillegg vart toppane over ein gjeven verdi identifisert ved å rekne talet på toppar, kor lenge dei varer (sek) og integrert dose (ppm*s) som toppane representerer.

Tabell 12.25: Oppsummering over direktevisande SO₂ eksponeringsmålingar i 2003. Eksponeringsverdiar over 0,2 ppm, Aritmetisk middelverdi (AM)

Jobbkategori	Talet på målingar, n	Tal på episodar	Tid over, s	Dose, ppm*s
Omnspassar	31	17	825	376
Avvik	15	37	3353	2337
Gasskappeskiftar	6	13	582	1567
Målar	9	17	1314	431
Digel	2	20	1205	760
Tappar	13	17	669	131
Boltetrekkar	3	6	2160	968
Alle	79	20	1377	837

Det er jobbkategorien avvik som gjennomsnittleg har flest episodar med eksponering over 0,2 ppm SO₂. Tappar har gjennomsnittleg færrest episodar. Dosane i desse toppane er høgast for kategorien avvik, medan tapparane har lågast dose.

Tabell 12.26: Oppsummering over direktevisande SO₂ eksponeringsmålinger i 2004. Eksponeringsverdier over 0,2 ppm, Aritmetisk middelværdi (AM)

Jobbkategori	Talet på målinger, n	Tal på episodar	Tid over, s	Dose, ppm*s
Omnspassar	16	49	1905	1053
Avvik	8	53	2639	1924
Gasskappeskiftar	9	19	1238	1865
Målar	5	25	536	119
Digel	4	19	4140	9868
Tappar	6	47	1597	433
Boltetrekkar	4	13	1160	337
Alle	52	37	1850	1789

I 2004 var det jobbkategorien avvik som hadde flest episodar med eksponering over 0,2 ppm SO₂, men det var jobbkategorien digel som hadde den høgaste dosen. Færrast toppar var det jobbkategorien boltetrekkar som hadde, medan målarkategorien hadde lågast dose.

Tabell 12.27: Oppsummering over direktevisande SO₂ eksponeringsmålinger i 2003. Eksponeringsverdier over 0,5 ppm, Aritmetisk middelværdi (AM)

Jobbkategori	Talet på målinger, n	Tal på episodar	Tid over, s	Dose, ppm*s
Omnspassar	31	5	186	226
Avvik	15	22	1317	1583
Gasskappeskiftar	6	10	372	1420
Målar	9	6	440	153
Digel	2	7	190	580
Tappar	13	3	35	16
Boltetrekkar	3	5	1000	444
Alle	79	9	450	549

Avvik er den jobbkategorien med gjennomsnittleg flest episodar over 0,5 ppm , gjennomsnittleg lengst tid over 0,5 ppm og gjennomsnittleg høgast dose i toppar over 0,5 ppm SO₂. Tappar har gjennomsnittleg færrast episodar, kortast tid og lågast dose med toppar over 0,5 ppm SO₂.

Tabell 12.28: Oppsummering over direktevisande SO₂ eksponeringsmålinger i 2004. Eksponeringsverdier over 0,5 ppm, Aritmetisk middelværdi (AM)

Jobbkategori	Talet på målinger, n	Tal på episodar	Tid over, s	Dose, ppm*s
Omnspassar	16	13	401	692
Avvik	8	24	1050	1350
Gasskappeskiftar	9	13	698	1568
Målar	5	3,4	54	33
Digel	4	11	1918	8859
Tappar	6	15	233	124
Boltetrekkar	4	5,5	325	80
Alle	52	13	610	1397

I 2004 var det også avvikkategorien som hadde flest tal av episodar over 0,5 ppm SO₂, men det var digel som hadde den gjennomsnittleg høgaste dosen. Jobbkategoriene målar, tappar og boltetrekkar har få episodar og lågast dosar.

Tabell 12.29: Oppsummering over direktevisande SO₂ eksponeringsmålingar i 2003. Eksponeringsverdiar over 1,5 ppm, Aritmetisk middelvei (AM)

Jobbkategori	Talet på målingar, n	Tal på episodar	Tid over, s	Dose, ppm*s
Omnspassar	31	2	32	142
Avvik	15	10	325	925
Gasskappeskiftar	6	7	118	1170
Målar	9	1	10	16
Digel	2	2	65	474
Tappar	13	0,3	3	6
Boltetrekkar	3	1	100	20
Alle	79	3	96	336

Jobbkategorien gasskappeskiftar har den høgaste dosen i tooppar over 1,5 ppm SO₂, sjølv om jobbkategorien avvik har fleire episodar over 1,5 ppm SO₂. Det er berre avvikskategorien og gasskappeskiftkategorien som gjennomsnittleg har meir enn 2 episodar over 1,5 ppm SO₂.

Tabell 12.30: Oppsummering over direktevisande SO₂ eksponeringsmålingar i 2004. Eksponeringsverdiar over 1,5 ppm, Aritmetisk middelvei (AM)

Jobbkategori	Talet på målingar, n	Tal på episodar	Tid over, s	Dose, ppm*s
Omnspassar	16	4	89	525
Avvik	8	9	285	796
Gasskappeskiftar	9	8	306	1100
Målar	5	0,8	8	8
Digel	4	2	788	7702
Tappar	6	2	23	53
Boltetrekkar	4	1	15	12
Alle	52	4	189	1075

I 2004 var det avvik og gasskappeskiftar som hadde gjennomsnittleg flest episodar med eksponering over 1,5 ppm SO₂. Det er derimot jobbkategorien digel som har den høgaste gjennomsnittlege dosen i toppane over 1,5 ppm SO₂. Kategoriane boltetrekkar og målar har lågast dose i episodane over 1,5 ppm SO₂.

Tabell 12.31: Oppsummering over direktevisande SO₂ eksponeringsmålingar i 2003. Eksponeringsverdiar over 2,0 ppm, Aritmetisk middelvei (AM)

Jobbkategori	Talet på målingar, n	Tal på episodar	Tid over, s	Dose, ppm*s
Omnspassar	31	1	24	128
Avvik	15	8	219	786
Gasskappeskiftar	6	5	145	1086
Målar	9	0,4	8	11
Digel	2	2	55	445
Tappar	13	0,5	2	4
Boltetrekkar	3	0,3	3	2
Alle	79	2	65	295

Den høgaste gjennomsnittlege dosen er det gasskappeskiftar som har, sjølv om talet på episodar med eksponering over 2,0 ppm SO₂ er færre enn gjennomsnittet i jobbkategorien avvik. Jobbkategoriane boltetrekkar, tappar og målar har i få kortvarige episodar over 2,0 ppm SO₂.

Tabell 12.32: Oppsummering over direktevisande SO₂ eksponeringsmålinger i 2004. Eksponeringsverdier over 2,0 ppm, Aritmetisk middelværdi (AM)

Jobbkategori	Talet på målinger, n	Tal på episodar	Tid over, s	Dose, ppm*s
Omnspassar	16	3	71	485
Avvik	8	6	210	672
Gasskappeskiftar	9	8	248	961
Målar	5	0,2	2	5
Digel	4	1	700	7326
Tappar	6	0,7	13	44
Boltetrekkar	4	0,8	10	6
Alle	52	4	153	988

Flest episodar i 2004 hadde jobbkategoriene avvik og gasskappeskiftar. Høgast dose i toppar over 2,0 ppm SO₂ finn ein i jobbkategorien digel. Jobbkategoriene målar, tappar og boltetrekkar har alle i gjennomsnitt mindre enn 1 episode med eksponering over 2,0 ppm SO₂.

Tabell 12.33: Oppsummering over direktevisande SO₂ eksponeringsmålinger i 2003. Eksponeringsverdier over 5,0 ppm, Aritmetisk middelværdi (AM)

Jobbkategori	Talet på målinger, n	Tal på episodar	Tid over, s	Dose, ppm*s
Omnspassar	31	0,6	10	83
Avvik	15	3	75	409
Gasskappeskiftar	6	3	90	748
Målar	9	0,1	1,1	1,2
Digel	2	2	30	303
Tappar	13	0,1	0,8	1,2
Boltetrekkar	3	0	0	0
Alle	79	1	26	175

Gasskappeskiftar hadde i 2003 gjennomsnittleg like mange episodar som avvik over 5,0 ppm SO₂, men med ein gjennomsnittleg lengre tidsperiode av toppane blir dosen høgast for gasskappeskiftarane.

Tabell 12.33: Oppsummering over direktevisande SO₂ eksponeringsmålinger i 2003. Eksponeringsverdier over 5,0 ppm, Aritmetisk middelværdi (AM)

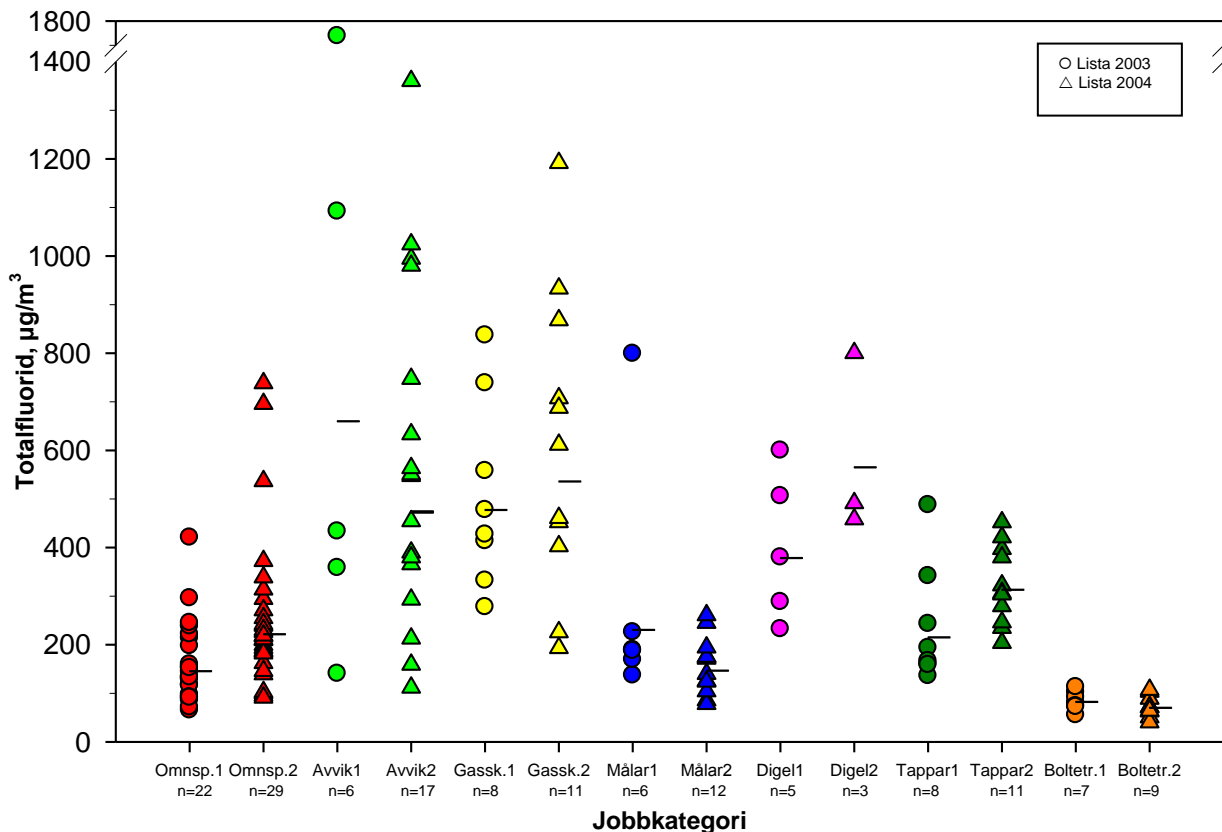
Jobbkategori	Talet på målinger, n	Tal på episodar	Tid over, s	Dose, ppm*s
Omnspassar	16	2	34	342
Avvik	8	3	68	307
Gasskappeskiftar	9	5	102	476
Målar	5	0	0	0
Digel	4	2	320	5817
Tappar	6	0,2	3	20
Boltetrekkar	4	0	0	0
Alle	52	2	64	685

Gasskappeskiftarane hadde i 2004 gjennomsnittleg flest episodar over 5,0 ppm SO₂, men digel hadde den gjennomsnittlege høgste dosen.

Generelt for begge prøvetakingsperiodane var det slik at kategoriene avvik og gasskappeskiftar har flest episodar med eksponering. Dosen i eksponeringa er høgast for desse gruppene saman med digel frå 2004-prøvetakinga. Tappar, boltetrekkar og målar har generelt færre episodar over kortare tidsperiode.

Desse observasjonane blir stadfesta i den gjennomsnittlege eksponeringa målt med filter i figur 12.32, der jobbkategoriene avvik og gasskappeskiftar viser størst spreing og høgast gjennomsnitt (GM).

12.5. Totalfluorid

Figur 12.38: Totalfluorid, som er summen av inhalerbar partikulær aerosolfraksjon frå Respiconprøvetakaren og gassformig fluorid frå HF, fordelt på jobbkategori og prøvetakingsperiodar. Jobbkategoriene frå Lista 2004 har 2-tal i namnet. Talet på prøver er gjevne med bokstaven n og må ikkje forvekslast med talet på personar.

Alle gjennomsnittsverdiene (GM) er lågare enn $700 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Spreiinga er størst for jobbkategoriene avvik og gasskappeskiftar. Einskilde verdiar innan desse to kategoriene var høge. Det lågaste gjennomsnittlege eksponeringa vart målt for boltetrekkarane.

Tabell 12.30: Oversikt over kva jobbkategoriar der GM var signifikant* forskjellig for totalfluorid ved prøvetakinga i 2003

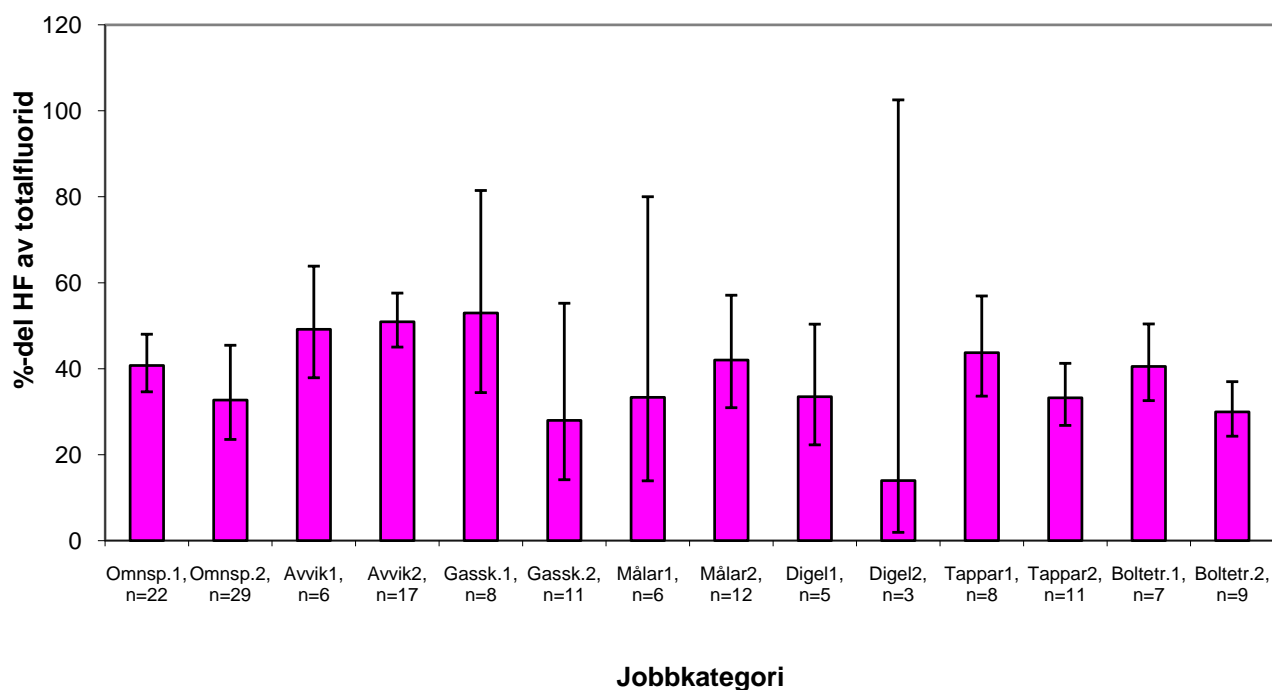
Komponent	Jobbkategori	Signifikant* forskjellig frå jobbkategori
Totalfluorid	Omnspassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Boltetrekkar
	Avvik	Omnspassar, Målar, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnspassar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Målar	Avvik, Gasskappeskiftar, Boltetrekkar
	Digel	Omnspassar, Boltetrekkar
	Tappar	Avvik, Gasskappeskiftar, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Omnspassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar

* $p < 0,05$

Tabell 12.31: Oversikt over kva jobbkategori der GM var signifikant* forskjellig for totalfluorid ved prøvetakinga i 2004

Komponent	Jobbkategori	Signifikant* forskjellig frå jobbkategori
Totalfluorid	Omnspassar	Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Boltetrekkar
	Avvik	Omnspassar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Gasskappeskiftar	Omnspassar, Målar, Tappar, Boltetrekkar
	Målar	Omnspassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Digel, Tappar, Boltetrekkar
	Digel	Omnspassar, Målar, Boltetrekkar
	Tappar	Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Boltetrekkar
	Boltetrekkar	Omnspassar, Avvik, Gasskappeskiftar, Målar, Digel, Tappar

For begge prøvetakingsperiodane var jobbkategori boltetrekkar signifikant forskjellig frå dei andre.

Figur 12.31: Prosentdel HF fordelt på jobbkategori og prøvetakingsperiodar. Prøvetakinga i 2004 er har 2-tal i jobbategorinamnet. Talet på prøver er gjeve med bokstaven n og må ikkje forvekslast med talet på personar.

Mellom 25 % og 50 % av totalfluorideksponeringa er HF. Dette medfører at meir enn 50 % av eksponering for fluorid er partikulært.

Ein direktevisande HF-sensor vart testa i 2003. Denne viste seg ikkje å ha god nok oppløysning og respons til at ein kan nytte den for dei konsentrasjonsområda som ein har i denne industrien.

Det var ein teoretisk sjanse for å danne NO₂ i elektrolyseprosessen. Prosjektet nytta derfor direktevisande NO₂-sensorar for eventuelt å kunne måle denne eksponeringa. Vi

fann ikkje verdiar over den nedste fastsetjingsgrensa for utstyret. Der er såleis ingen verdiar å rapportere eller diskutere. Ein kan slå fast at NO₂ eksponering ikkje var mogeleg å fastsetje for dei arbeidsoperasjonane som vart undersøkt i dette prosjektet.

12.6. Variasjon mellom dei to ulike prøvetakingsperiodane

Tabell 12.32 Oversikt over målte komponent og kva for jobbkategoriar som er signifikant forskjellig eller ikkje frå de to prøvetakingane ved EAL i 2003 og i 2004

Tabell 12.32: Samanlikning av dei to prøvetakingsperiodane

KOMPONENT	Jobbkategori						
	OMNSPASSAR	AVVIK	GASSKAPPE	MÅLER	DIGEL	TAPPER	BOLTETREKKAR
IOM Aerosol	S	Ikkje S	S	Ikkje S	S	S	Ikkje S
IOM Vassløyseleg fluorid	S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S
Respicon Inhalerbar aerosol	S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S	S	S	Ikkje S
Respicon Torakal aerosol	S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S	S	S	Ikkje S
Respicon Respirabel aerosol	S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S	S	Ikkje S	Ikkje S
Respicon Inhalerbar vassløyseleg fluorid	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S
Respicon Torakal vassløyseleg fluorid	S	Ikkje S	S	Ikkje S	S	S	Ikkje S
Respicon Respirabel vassløyseleg fluorid	S	Ikkje S	S	Ikkje S	S	S	Ikkje S
Respicon Inhalerbar partikulært fluorid	S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S	S	S	Ikkje S
Respicon Torakal partikulært fluorid	S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S	S	S	Ikkje S
Respicon Respirabel partikulært fluorid	S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S	S	S	Ikkje S
Totalfluorid	Ikkje S	Ikkje S	S	Ikkje S	S	Ikkje S	Ikkje S
HF (gass)	S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S
SO ₂ (gass)	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S	Ikkje S

Ikkje S = ikkje signifikant forskjell med $p < 0,05$

S = signifikant forskjell med $p < 0,05$

Av tabellen kan ein sjå at jobbkategoriene avvik, måler og boltetrekkar frå Lista 2003 ikkje er signifikant forskjellig for nokre av dei målte komponentane frå prøvetakingsperioden Lista 2004. Omnspassarane har signifikant forskjellige resultat for alle komponentane bortsett frå inhalerbart vassløyseleg fluorid, totalfluorid og SO₂. Gasskappeskifar, digel og tappar har nokre komponentar der målingane er signifikant forskjellig og andre som ikkje er det. Sjå tabell 11.32 for fullstendig oversikt. Grunnen til at ikkje fleire jobbkategoriar er signifikant forskjellige mellom 2003 og 2004 er den store spreinga i begge periodane. Prosent samanstillingane i tabellane 12.1-12.4 viser at samansetning av aerosolen var samanlikneleg mellom dei to ulike prøvetakingane.

12.7. Personvariasjon

Fleire av resultatane kjem frå målingar på same person over fleire dagar. Ein ynskter å sjå på dag til dag variasjonen for kvar person som funksjon av jobbkategori. Personar med 3 eller fleire dagar med målingar vart valt ut. Ved å sjå på det relative standardavviket mellom målingane for same person, kan ein estimere kor stor spreing i resultatane ein kan forvente når ein tek eksponeringsmålingar på ein tilfeldig dag. For eksponeringsmålingane i 2003 hadde vi 3 jobbkategoriar som hadde 3 eller fleire

personar med minst 3 dagar med eksponeringsmålingar (Omnspassar; 9 personar, Avvik; 6 personar og Gasskappeskift; 4 personar). For å vise dette er det valt å sjå på det relative standardavviket for desse 3 jobbkategoriene for torakal aerosolfraksjon, vist figur 12.34.

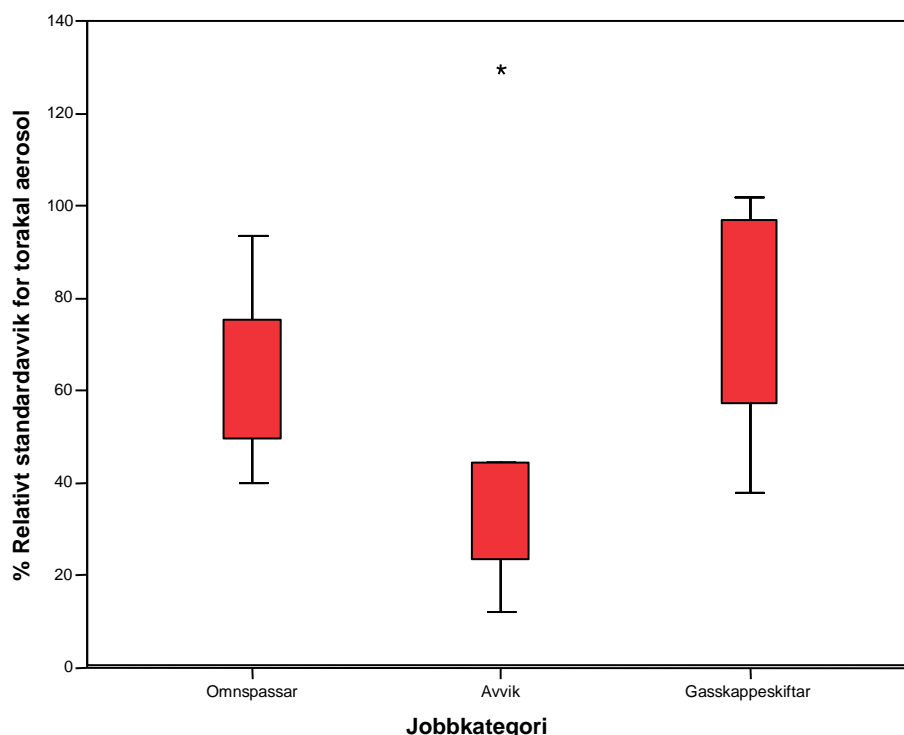

Fig. 12.33: Dag til dag variasjon for dei same personane ved prøvetakinga i 2003

For eksponeringsmålingane utført i 2004 hadde ein 2 jobbkategoriar med 3 eller fleire personar med minst 3 eksponeringsmålingar (Omnspassar 5 personar og Gasskappeskiftar 4 personar). Fig. 12.35 viser det relative standardavviket for torakal fraksjon for eksponeringsmålingane ved EAL i 2004.

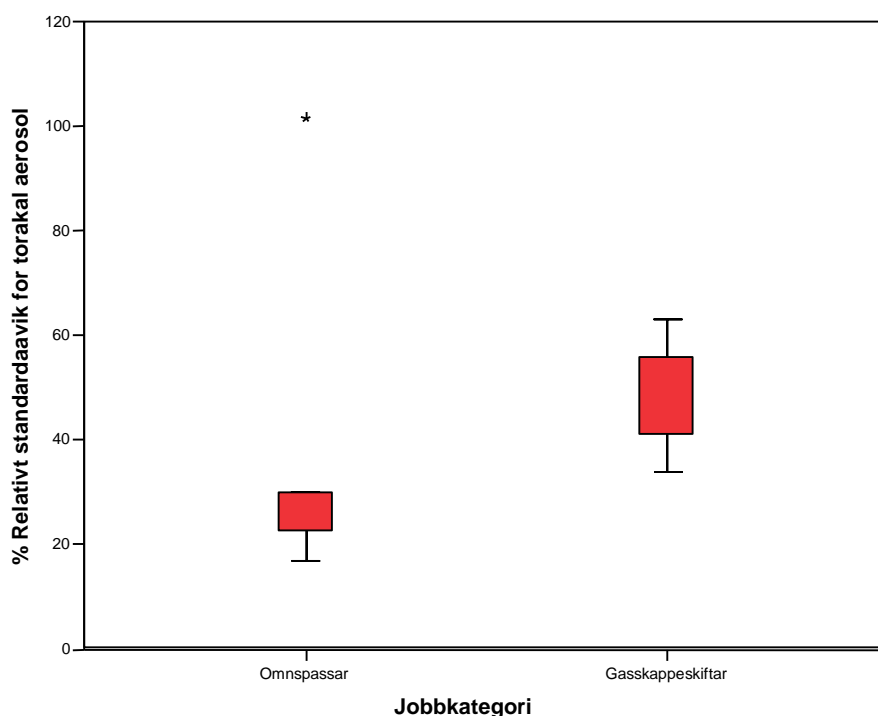

Fig. 12.34: Dag til dag variasjon for dei same personane ved prøvetakinga i 2004

13. Referansar

Helmut Hund GmbH, Dust Sampling Instrument – Respicon – *Technical Description and Instruction Manual*, Version: 3.0, December 2000, <http://hund.de>.

Hurlbut CS and Klein C, *Manual of Mineralogy 19th edition*: John Wiley & Sons. NY, USA, 1971.

Nieboer E, Thomassen Y, Chashchin V, and Odland JO, Occupational exposure assessment of metals, *J of Environ Monit.* 2005; 7: 412-415.

Koch W, Dunkhorst W, Lödding H, Thomassen Y, Skaugset NP, Nikanov A, Vincent J, Evaluation of the Respicon® as a personal sampler in industrial environments, *J of Environ Monit.*, 2002; 4: 657-662.

Koch W, Dunkhorst W, Thomassen Y, Skaugset NP, Ellingsen DG, Jordbekken L og Drabløs PA, HAPPA — Delrapport nr 1: Karakterisering av eksponering for ultrafine partikler i elektrolysehaller ved produksjon av primæraluminium, *STAMI-rapport 2003/6*.

Li S-N, Lundgren DA, Rovell-Rixx, D, Evaluation of six inhalable aerosol samplers, *Am Ind Hyg Assoc J.* 2000; 61: 506-516.

Mark D and Vincent JH, A new personal sampler for airborne total dust in workplaces. *Ann of Occup Hyg.* 1986; 30: 89-102.

Miller JC and Miller JN, *Statistics for Analytical Chemistry*. British Library Cataloguing in Publishing Data. 1993.

Morris JB, Smith FA, Regional deposition and absorption of inhaled hydrogen fluoride in the rat. *Toxicol Appl Pharmacol.* 1982; 62: 81-89.

Norseth, T., *STAMI, Kriteriedokument for svoveldioksid*, 2002.

NS-EN 481 Arbeidsplassluft – Definisjoner av partikkelstørrelse for måling av luftbårne partikler.

Skaugset NP, Thomassen Y, Ellingsen DG, Jordbekken L og Notø H, HAPPA – Delrapport nr. 2: Effektivitet av vernemasker ved bruk, *STAMI-rapport 2004/3*.

Tsai PJ Vincent J, Wahl G, Maldonado G, Occupational exposure to inhalable and total aerosol in the primary nickel production industry. *Occu Environ Med.* 1995; 52: 793-799.

Vincent JH, *Aerosol Science for Industrial Hygienists*, 1995, Pergamon, Oxford, UK.

Vincent JH Progress towards implementation of new aerosol industrial hygiene standards, with special reference to the aluminium industry. *Sci Tot Environ.* 1995; 163: 3-9.

Vincent, J.H, *Aerosol Sampling, Science, Standards, Instrumentation and Applications*, 2007, Wiley & Sons, West Sussex, UK.

Werner MA, Spear TM and Vincent JH, Investigation into the impact of introducing workplace aerosol standards based on the inhalable fraction, *Analyst*, 1996; 121: 1207-1214.

Whitford GM, The physiological and toxicological characteristics of fluoride. *J Dent Res.* 1990; 69: 539-549.

World Health Organization (WHO). *Environmental Health Criteria 188*. Nitrogen oxides (second edition), WHO, Geneva, Switzerland, 1997.

World Health Organization (WHO). *Environmental Health Criteria 227*. Fluorides. WHO, Geneva, Switzerland, 2002.

14. Appendiks

14.1. Resultat fordelt på prøvetakingsperiode

				95 % Konfidensintervall	
	n	AM	GM	Nedre	Øvre
Inhalerbar aerosol, IOM, mg/m³					
Lista 1	64	1,7	1,2	1,0	2,5
Lista 2	96	3,1	2,3	2,0	2,7
Vassløselig fluorid, IOM, µg/m³					
Lista 1	64	99	57	43	75
Lista 2	96	119	83	69	100
Respirabel aerosol, Respicon, mg/m³					
Lista 1	147	0,33	0,24	0,21	0,27
Lista 2	98	0,42	0,29	0,24	0,34
Torakal aerosol, Respicon, mg/m³					
Lista 1	147	0,58	0,42	0,37	0,48
Lista 2	98	0,75	0,54	0,46	0,63
Inhalerbar aerosol, Respicon, mg/m³					
Lista 1	147	1,8	1,3	1,2	1,5
Lista 2	98	2,3	1,7	1,4	1,9
Respirabelt vassløselig fluorid, Respicon, µg/m³					
Lista 1	147	24	13	11	15
Lista 2	96	34	22	18	26
Torakalt vassløselig fluorid, Respicon, µg/m³					
Lista 1	147	36	22	19	26
Lista 2	96	56	37	30	44
Inhalerbart vassløselig fluorid, Respicon, µg/m³					
Lista 1	147	73	50	44	58
Lista 2	96	110	75	63	90
Respirabelt partikulært fluorid, Respicon, µg/m³					
Lista 1	147	44	30	26	34
Lista 2	96	55	38	32	45
Torakalt partikulært fluorid, Respicon, µg/m³					
Lista 1	147	73	52	46	59
Lista 2	96	102	69	58	81
Inhalerbart partikulært fluorid, Respicon, µg/m³					
Lista 1	147	172	120	105	137
Lista 2	96	266	162	136	194
HF frå impregnert filter, µg/m³					
Lista 1	65	141	90	73	111
Lista 2	94	141	91	74	111
Totalfluorid, (Inhalerbart partikulært fluorid +F frå impregnert filter), µg/m³					
Lista 1	62	316	219	178	268
Lista 2	92	345	258	219	303
Aerosol, Respirabel syklon, µg/m³					
Lista 1	11	250	190	110	330
Lista 2	9	410	320	180	560

Tab. 14.1 forts.

	N	AM	GM	95 % Konfidensintervall	
				Nedre	Øvre
Vassløseleg fluorid, Respirabel syklon, $\mu\text{g}/\text{m}^3$					
Lista 1	11	25	14	6,7	29
Lista 2	9	73	39	16	93
Lutløseleg fluorid, Respirabel syklon, $\mu\text{g}/\text{m}^3$					
Lista 1	11	19	10	5,3	21
Lista 2	9	26	18	9	35
Aerosol, Torakal syklon, $\mu\text{g}/\text{m}^3$					
Lista 1	13	400	320	200	510
Lista 2	26	370	310	240	400
Vassløseleg fluorid, Torakal syklon, $\mu\text{g}/\text{m}^3$					
Lista 1	13	49	28	14	56
Lista 2	26	38	24	16	34
Lutløseleg fluorid, Torakal syklon, $\mu\text{g}/\text{m}^3$					
Lista 1	13	19	14	8,6	22
Lista 2	26	19	12	9,0	17
SO₂ frå impregnert filter, $\mu\text{g}/\text{m}^3$					
Lista 1	65	127	67	51	88
Lista 2	94	132	99	83	117

14.2. Resultat frå EAL januar 2003

Komponent	Jobbkategori	n	AM	GM	95 % Konfidensintervall	
					Nedre	Øvre
Inhalerbar aerosol, IOM, mg/m ³	Omnspassar	24	0,99	0,84	0,67	1,1
	Avvik	6	4,0	2,5	0,74	8,5
	Gasskappeskiftar	8	3,3	2,7	1,4	5,3
	Målar	6	2,2	1,4	0,47	4,0
	Digel	5	1,9	1,7	0,77	3,8
	Tappar	9	1,1	0,92	0,62	1,4
	Boltetrekkar	6	0,67	0,66	0,54	0,80
	Total	64	1,7	1,2	0,97	1,5
Vassløyseleg inhalerbart fluorid, IOM, µg/m ³	Omnspassar	24	42	34	25	46
	Avvik	6	195	92	17	488
	Gasskappeskiftar	8	161	136	76	243
	Målar	6	137	98	40	244
	Digel	5	209	156	39	614
	Tappar	9	100	84	52	134
	Boltetrekkar	6	14	12	7.1	20
	Total	64	99	57	43	75
Respirabel aerosol, Respicon, mg/m ³	Omnspassar	58	0,27	0,20	0,17	0,24
	Avvik	31	0,53	0,39	0,29	0,52
	Gasskappeskiftar	12	0,54	0,38	0,22	0,65
	Målar	11	0,16	0,15	0,10	0,21
	Digel	6	0,30	0,29	0,22	0,39
	Tappar	21	0,27	0,25	0,22	0,29
	Boltetrekkar	8	0,08	0,07	0,05	0,12
	Total	147	0,33	0,24	0,21	0,27
Torakal aerosol, Respicon, mg/m ³	Omnspassar	58	0,46	0,37	0,31	0,44
	Avvik	31	0,90	0,67	0,51	0,88
	Gasskappeskiftar	12	1,1	0,81	0,47	1,4
	Målar	11	0,37	0,33	0,24	0,45
	Digel	6	0,53	0,49	0,29	0,80
	Tappar	21	0,41	0,37	0,30	0,46
	Boltetrekkar	8	0,15	0,13	0,08	0,20
	Total	147	0,58	0,42	0,37	0,48
Inhalerbar aerosol, Respicon, mg/m ³	Omnspassar	58	1,8	1,3	1,1	1,5
	Avvik	31	2,6	2,1	1,7	2,6
	Gasskappeskiftar	12	3,1	2,5	1,6	4,0
	Målar	11	1,1	0,95	0,66	1,4
	Digel	6	1,4	1,3	0,87	1,9
	Tappar	21	1,0	0,91	0,72	1,1
	Boltetrekkar	8	0,48	0,45	0,31	0,63
	Total	147	1,8	1,3	1,2	1,5
Respirabelt vassløyseleg fluorid, µg/m ³	Omnspassar	58	11	7,0	5,5	8,8
	Avvik	31	45	26	17	39
	Gasskappeskiftar	12	35	23	12	43
	Målar	11	14	12	8,8	17
	Digel	6	41	38	23	61
	Tappar	21	29	23	17	31
	Boltetrekkar	8	4,3	3,6	2,1	6,0
	Total	147	24	13	11	15

Tabell 14.2 forts.

Komponent	Jobbkategori	n	AM	GM	95 % Konfidensintervall	
					Nedre	Øvre
Torakalt vassløseleg fluorid, $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Omnspassar	58	19	14	11	17
	Avvik	31	60	38	27	55
	Gasskappeskiftar	12	52	38	22	66
	Målar	11	33	21	13	36
	Digel	6	70	66	44	98
	Tappar	21	40	32	24	43
	Boltetrekkar	8	7,6	7,1	5,2	9,7
	Total	147	36	22	19	26
Inhalerbart vassløseleg fluorid, $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Omnspassar	58	46	34	28	41
	Avvik	31	110	82	62	109
	Gasskappeskiftar	12	121	96	61	153
	Målar	11	71	49	30	82
	Digel	6	141	135	95	192
	Tappar	21	69	60	46	77
	Boltetrekkar	8	17	15	11	22
	Total	147	73	50	44	58
Respirabelt partikulært fluorid, $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Omnspassar	58	26	20	17	23
	Avvik	31	85	53	37	75
	Gasskappeskiftar	12	51	41	27	61
	Målar	11	27	24	18	32
	Digel	6	75	66	37	119
	Tappar	21	43	38	30	47
	Boltetrekkar	8	16	15	12	20
	Total	147	44	30	26	34
Torakalt partikulært fluorid, $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Omnspassar	58	47	37	32	43
	Avvik	31	126	84	61	116
	Gasskappeskiftar	12	85	72	50	104
	Målar	11	62	46	29	71
	Digel	6	136	121	67	218
	Tappar	21	66	59	48	73
	Boltetrekkar	8	27	27	23	31
	Total	147	73	52	46	59
Inhalerbart partikulært fluorid, $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Omnspassar	58	117	86	71	104
	Avvik	31	292	214	161	285
	Gasskappeskiftar	12	234	193	125	297
	Målar	11	154	107	65	177
	Digel	6	307	276	157	485
	Tappar	21	130	114	89	145
	Boltetrekkar	8	50	49	41	58
	Total	147	172	120	105	137
SO ₂ , $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Omnspassar	24	76	61	46	81
	Avvik	6	439	247	57	1073
	Gasskappeskiftar	8	327	293	189	454
	Målar	6	53	50	35	73
	Digel	5	69	65	41	104
	Tappar	9	36	33	23	47
	Boltetrekkar	7	27	19	8,1	44
	Total	65	127	67	51	88

Tabell 14.2 forts.

Komponent	Jobbkategori	n	AM	GM	95 % Konfidensintervall	
					Nedre	Øvre
Totalfluorid, $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Omnsparar	22	163	146	118	180
	Avvik	6	958	660	223	1952
	Gasskappeskiftar	8	508	477	349	653
	Målar	6	285	230	119	447
	Digel	5	402	378	233	614
	Tappar	8	236	215	149	311
	Boltetrekkar	7	84	82	66	103
	Total	62	316	219	178	268
HF, $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Omnsparar	24	63	59	51	69
	Avvik	6	494	325	100	1055
	Gasskappeskiftar	8	286	253	152	419
	Målar	6	81	77	53	111
	Digel	5	133	127	80	202
	Tappar	9	113	94	60	146
	Boltetrekkar	7	36	33	23	48
	Total	65	141	90	73	111

14.3. Resultat frå EAL mars 2004

Komponent	Jobbkategori	n	AM	GM	95 % Konfidensintervall	
					Nedre	Øvre
Inhalerbar aerosol, IOM, mg/m ³	OmnsPASSar	31	2,9	2,3	1,7	2,9
	Avvik	17	3,3	3,1	2,4	3,9
	Gasskappeskiftar	12	6,4	5,4	3,7	7,9
	Målar	12	1,9	1,6	1,1	2,3
	Digel	3	5,3	4,9	1,5	16
	Tappar	12	2,0	1,9	1,6	2,3
	Boltetrekkar	9	0,95	0,85	0,57	1,3
	Total	96	3,1	2,3	2,01	2,7
Vassløyseleg inhalerbart fluorid, IOM, µg/m ³	OmnsPASSar	31	77	63	49	80
	Avvik	17	149	110	63	191
	Gasskappeskiftar	12	253	216	144	324
	Målar	12	77	59	38	93
	Digel	3	307	306	250	375
	Tappar	12	117	114	96	135
	Boltetrekkar	9	26	24	17	33
	Total	96	119	83	69	100
Respirabel aerosol, Respicon, mg/m ³	OmnsPASSar	31	0,28	0,27	0,21	0,35
	Avvik	17	0,45	0,41	0,33	0,51
	Gasskappeskiftar	12	0,50	0,42	0,27	0,64
	Målar	12	0,37	0,20	0,11	0,38
	Digel	4	1,3	0,94	0,23	3,8
	Tappar	13	0,34	0,32	0,27	0,39
	Boltetrekkar	9	0,09	0,09	0,06	0,12
	Total	98	0,38	0,29	0,24	0,34
Torakal aerosol, Respicon, mg/m ³	OmnsPASSar	31	0,57	0,55	0,44	0,68
	Avvik	17	0,85	0,78	0,63	0,97
	Gasskappeskiftar	12	0,85	0,68	0,43	1,1
	Målar	12	0,54	0,35	0,20	0,63
	Digel	4	2,7	1,9	0,43	8,4
	Tappar	13	0,66	0,61	0,46	0,80
	Boltetrekkar	9	0,18	0,16	0,12	0,23
	Total	98	0,71	0,54	0,46	0,63
Inhalerbar aerosol, Respicon, mg/m ³	OmnsPASSar	31	2,4	1,9	1,5	2,5
	Avvik	17	2,5	2,2	1,7	2,8
	Gasskappeskiftar	12	3,0	2,5	1,6	3,8
	Målar	12	1,1	0,86	0,54	1,4
	Digel	4	8,0	4,5	0,67	30
	Tappar	13	1,8	1,7	1,4	2,0
	Boltetrekkar	9	0,56	0,51	0,35	0,73
	Total	98	2,3	1,7	1,4	1,9
Respirabelt vassløyseleg fluorid, µg/m ³	OmnsPASSar	29	17	15	12	18
	Avvik	17	45	38	27	52
	Gasskappeskiftar	12	63	52	34	80
	Målar	12	13	11	7,0	17
	Digel	4	115	101	40	251
	Tappar	13	44	39	30	52
	Boltetrekkar	9	5,4	4,4	2,6	7,4
	Total	96	34	22	18	26

Tabell 14.4 forts.

Komponent	Jobbkategori	n	AM	GM	95 % Konfidensintervall	
					Nedre	Øvre
Torakalt vassløyseleg fluorid, $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Omnpassar	29	29	26	22	32
	Avvik	17	69	59	43	80
	Gasskappeskiftar	12	87	72	46	112
	Målar	12	22	18	12	29
	Digel	4	247	206	72	584
	Tappar	13	74	66	48	91
	Boltetrekkar	9	11	9,3	5,8	15
	Total	96	56	37	30	44
Inhalerbart vassløyseleg fluorid, $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Omnpassar	29	69	59	48	74
	Avvik	17	120	104	77	139
	Gasskappeskiftar	12	192	157	100	248
	Målar	12	47	39	26	59
	Digel	4	446	337	95	1196
	Tappar	13	129	120	93	155
	Boltetrekkar	9	23	20	12	33
	Total	96	110	75	63	90
Respirabelt partikulært fluorid, $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Omnpassar	29	28	25	22	30
	Avvik	17	73	61	44	84
	Gasskappeskiftar	12	92	74	47	116
	Målar	12	23	22	18	27
	Digel	4	224	177	50	621
	Tappar	13	61	54	41	72
	Boltetrekkar	9	15	15	12	18
	Total	96	55	38	32	45
Torakalt partikulært fluorid, $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Omnpassar	29	57	50	42	60
	Avvik	17	123	102	73	143
	Gasskappeskiftar	12	142	113	71	181
	Målar	12	40	38	30	48
	Digel	4	550	393	91	1694
	Tappar	13	110	97	72	133
	Boltetrekkar	9	28	27	23	33
	Total	96	102	69	58	81
Inhalerbart partikulært fluorid, $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Omnpassar	29	163	134	105	171
	Avvik	17	280	232	166	323
	Gasskappeskiftar	12	397	319	196	520
	Målar	12	90	80	58	109
	Digel	4	1660	858	119	6175
	Tappar	13	238	221	171	285
	Boltetrekkar	9	52	49	39	63
	Total	96	266	162	136	194
SO ₂ , $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Omnpassar	31	136	106	75	149
	Avvik	17	198	177	137	229
	Gasskappeskiftar	11	220	167	92	304
	Målar	12	68	58	41	81
	Digel	3	92	91	65	128
	Tappar	11	80	78	64	94
	Boltetrekkar	9	46	38	23	62
	Total	94	132	99	83	117

Tabell 14.4 forts.

Komponent	Jobbkategori	n	AM	GM	95 % Konfidensintervall	
					Nedre	Øvre
Totalfluorid, $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Omnpassar	29	255	222	182	270
	Avvik	17	575	473	333	672
	Gasskappeskiftar	11	612	536	366	787
	Målar	12	157	147	115	187
	Digel	3	584	565	266	1202
	Tappar	11	323	313	264	372
	Boltetrekkar	9	73	70	55	90
	Total	92	345	258	219	303
HF, $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Omnpassar	31	102	76	54	107
	Avvik	17	310	241	160	362
	Gasskappeskiftar	11	212	150	73	307
	Målar	12	71	62	44	87
	Digel	3	85	79	23	275
	Tappar	11	107	104	88	123
	Boltetrekkar	9	23	21	15	29
	Total	94	141	91	74	111